

Iteke Weeda
Jan Foudraine
Wim Bonarius
Maurits Kwee
Douwe Tiemersma

DE WETENSCHAP VAN HET HART

Verslag van het Osho Symposium
gehouden op 13 december 2003
te Egmond aan Zee

DE WETENSCHAP VAN HET HART

Iteke Weeda
Jan Foudraine
Wim Bonarius
Maurits Kwee
Douwe Tiemersma

Verslag van het Osho Symposium
gehouden op 13 december 2003
te Egmond aan Zee

Samenstelling
Nandan Bosma

Organisatie
Stichting Vrienden van Osho
Amsterdam
Humaniversity
Egmond aan Zee

Samenstelling Symposium Commissie

Ojas de Ronde, voorzitter
Nandan Bosma, secretaris
Chandrika Carrivick-Zimmerman, lid
Anand Frank Cliné, lid
Prem Jan Kraal, lid

Het copyright van de inleidingen berust bij de inleiders

Foto omslag © 1977 Osho Foundation International

Uitgave: Ganymedes Producties, Blaricum 2004

Opmaak: Satyamo Uylert, Blaricum, satyamo@planet.nl

Redactie *Osho's Biografie*: Nandan Bosma, Nieuw-Vennep

Vertaling en compilatie *Osho's Verlichting*: Nandan Bosma, Nieuw-Vennep

Oorspronkelijke titel: *Spiritual Enlightenment*

Uit *The Discipline of Transcendence*, deel 2, hoofdstuk 11

Lezing in Poona op 10 september 1976

© 1977 Osho Foundation International

Een Powerpoint presentatie met natuurfoto's, foto's van Osho en citaten van Osho (gemaakt en verzorgd door Bert Wiggers) werd aan het begin van de ochtend en de middag in de zaal vertoond.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband, elektronisch of op welke andere wijze ook en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

INHOUD

1. Ten Geleide	
Nandan Bosma , secretaris Osho Symposium Commissie	5
2. Het Welkom	
Drs. Ojas Th. de Ronde , voorzitter Osho Symposium Commissie	8
3. De Opening	
1. Drs. Ojas Th. de Ronde	10
2. Prof. Dr. Iteke Weeda , dagvoorzitter	13
4. De Introductie	
Jan Foudraine , psychiater	15
5. De Inleiders	
1. Wim Bonarius	
Osho's bijdrage tot de Westerse mystiek	20
2. Dr. Maurits Kwee	
Osho's bijdrage tot de Westerse psychotherapie	44
6. De Lachmeditatie	
Dhyan Sutorius , arts	56
7. De Inleiders (vervolg)	
3. Dr. Douwe Tiemersma	
Advaita en Osho's betekenis voor de 21e eeuw	60
8. Het Muzikaal Intermezzo	
Marc Simons , piano en Jan-Paul Tavenier , viool	77
9. De Discussie	
Panel en Zaal	78
10. De Sluiting	
Drs. Ojas Th. de Ronde	103
Epiloog van Jan Foudraine	105
Referenties	106
Osho's Biografie	109
Osho's Verlichting	114
Sponsors	117
Adressen	119

1 TEN GELEIDE

Nandan Bosma

secretaris Osho Symposium Commissie

De directe aanleiding om een Osho Symposium te organiseren was het feit dat het in 2003 vijftig jaar geleden was dat Osho verlicht werd. Er is echter nog een reden om aandacht te vragen voor Osho's werk en visie.

Er is de laatste jaren een groeiende belangstelling voor Osho te bespeuren. Het lijkt alsof bij hedendaagse reizigers op het spirituele pad meer en meer het besef doordringt, dat je een standpunt over hem moet bepalen. Je kunt hem niet schouderophalend links laten liggen. Je kunt hem niet afdoen als een destijds omstreden goeroe, de man van opschudding en controverses, van schokkende uitspraken en Rolls Royces, kortom, de man die in de pers van van alles en nog wat beschuldigd werd.

Die toenemende belangstelling blijkt o.a. uit het feit dat Osho, naar wie, tot 10 jaar na zijn dood in 1990 praktisch nooit in de literatuur verwezen werd, nu heel regelmatig geciteerd wordt. Met name (maar niet alleen) in artikelen die in spirituele tijdschriften verschijnen, van Bres tot Prana, van Inzicht tot Spiegelbeeld. Op de website van de Stichting Vrienden van Osho (www.vrienden-van-osho.nl) zijn daarvan onder de knop Perspublicaties vele voorbeelden te vinden¹. Die groeiende belangstelling blijkt ook uit een stijgende boekverkoop. Gegevens van Osho Publikaties in Amsterdam wijzen dat uit.

De tijd is kennelijk rijp is om een begin te maken met het bestuderen van zijn nalatenschap, vastgelegd op audio- en videotapes, die samen ruim 600 boeken vullen. Dat met die studie een eerste begin gemaakt wordt blijkt ook uit de vele thema-boeken die inmiddels zijn uitgebracht. Boeken, waarin Osho's uitspraken over eenzelfde onderwerp, in de loop der jaren op verschillende plaatsen gedaan, overzichtelijk bij elkaar gezet worden.

Een citaat uit het voorwoord van 'Osho, Zijn Verhaal', bevestigt het bovenstaande: 'Wij willen verbanden zien om ons ervan te overtuigen dat wij de betekenis van gebeurtenissen begrijpen — vooral wanneer een gebeuren tegenstrijdig, alarmerend en ongewoon schijnt. Dit boek is een teken dat de tijd nu rijp is om die verbanden aan te bieden voor een goed begrip van Osho en zijn werk.'²

Themaboeken alleen zijn echter niet genoeg. Een volgende stap is nodig. Die is: toegankelijk maken, bestuderen en uitwerken wat zijn nalatenschap voor individu en maatschappij precies inhoudt. Over beide heeft hij talloze dingen gezegd, in een steeds wisselende context, afhankelijk van degene tot wie hij zich op een bepaald moment richtte.³

Nu is het nog vaak zo dat men in discussies hoort: Osho heeft dit gezegd, of Osho heeft dat gezegd, zonder dat dit nader gepreciseerd wordt of zonder dat de context duidelijk wordt. Of zonder dat duidelijk wordt of hij over hetzelfde onderwerp misschien ook nog iets meer of iets anders gezegd heeft. Dat bevordert een zinvolle discussie niet en draagt weinig bij aan begrip en inzicht.

Dat twijfel en kritiek rijzen bij kennisneming van zijn werk en visie is niet vreemd. Dat is ook niets nieuws. Er werden tijdens zijn leven meer dan 8000 vragen aan hem gesteld, en uit vele daarvan blijkt onbegrip en afkeuring over zijn optreden.⁴ Maar is dat ooit anders geweest bij grote leraren? In het Nieuwe Testament lezen we over een Jezus, die mensen met een zweep de tempel uitjaagt en gerespecteerde rabbi's voor addereengebroid en witgepleisterde graven uitmaakt. Dan vallen bepaalde uitdrukkingen van Osho, zoals 'priesters en politici, de maffia van de ziel' niet uit de toon! En spreekt hij zichzelf werkelijk regelmatig tegen, zoals we hemzelf horen zeggen? Of vallen die inconsistenties wel mee, en blijkt bij nadere bestudering dat vermeende tegenstrijdigheden, geplaatst in een breder kader, eerder complementair zijn?

Een oproep aan wetenschappers om via artikelen en boeken Osho's werk toegankelijk te maken, is dus op zijn plaats. Dat geldt ook voor wetenschappelijk onderzoek: uit de inleiding van Maurits Kwee en de discussie daarover blijkt dat onderzoek naar het effect van Osho's meditatietechnieken en (breder genomen) zijn bijdrage tot de Westerse psychologie en psychotherapie nog op gang moet komen. Ook de vraag die Amrito in een nagekomen Epiloog stelt, nl. of Osho's formidabele bijdrage aan 'de democratisering van de mystieke definitie van het religieuze' effect gehad heeft op het ondermijnen van het bestaande taboe daarop, is iets wat eveneens nader onderzocht zou moeten worden. Het is hier ook de plaats om te vermelden dat de in dit boekje opgenomen bijdrage van Douwe Tiemersma een door hemzelf uitgewerkte versie is van de inleiding die hij tijdens het Symposium hield. Zijn uitspraken en vraagpunten zijn daarmee krachtiger neergezet.

Het toegankelijk maken van Osho's werk is voor een deel mogelijk via het programma The Quest⁴. Als iemand bijvoorbeeld iets wil weten over Osho, Gandhi en de (huidige) vredesbeweging — iets wat tijdens de Symposiumdiscussie ter sprake kwam — vindt hij via de trefwoorden 'Gandhi' en 'peace' in The Quest een

aantal hits, die kunnen helpen om tot een eigen standpuntbepaling te komen. Op vele vragen en problemen is door Osho al ingegaan: wie eens rustig de tijd neemt om alle ruim 8000 vragen — ze zijn steeds samengevat in één kernzin — te lezen, zal merken wat een verscheidenheid aan materiaal aanwezig is!

Uiteraard mag bij al die studie nooit uit het oog verloren worden dat het uiteindelijke doel is het opvangen van de stilte die achter die woorden ligt. Maar dat is geen tegenstelling. Studie van Osho's boeken leidt automatisch naar meditatie en naar studie van zichzelf, naar zelfonderzoek. Men komt als vanzelf steeds weer uit bij de belangrijkste vraag in het leven: 'Wie ben ik?'

Dit Symposium beoogt een bijdrage te leveren aan het begin van een discussie over Osho's betekenis in de 21^e eeuw. Als een aantal aspecten van zijn werk hiermee in de belangstelling is gekomen, is dit doel al bereikt.

Nieuw-Vennep, januari 2004

2 HET WELKOM

Drs. Ojas Th. de Ronde

voorzitter Stichting Vrienden van Osho
voorzitter Osho Symposium Commissie

In de Symposiumfolder was het volgende WELKOM opgenomen:

Jabalpur, 21 Maart 1953. Een mens ontdekt zijn goddelijke oorsprong. Het hart van een mens opent zich voor de werkelijkheid zoals die is. Osho (toen Rajneesh Chandra Mohan) bereikt de staat van Verlichting. Openheid. Vreugde. Liefde. Een hart bloeit open in pure, onvoorwaardelijke liefde.

Osho is altijd een man van het hart gebleven. Zijn wereld was die van liefde, heling, schoonheid, dansen, mystiek en poëzie. Leerling van hem worden betekende het aangaan van een 'love affair' met ongekenne diepte. Voor Osho bevatte het hart in zijn eenvoud alle waarheid, de hele werkelijkheid. Zoals hij eens zei in een van zijn ontmoetingen met zijn leerlingen: 'Het hart is authentiek, het is oprecht. Het is eenvoudig en buitengewoon intelligent. Het spiegelt eenvoudig wat is. Dat is zijn schoonheid en zijn waarheid.' En hij voegde er aan toe: 'Wat waarde heeft in het leven kan alleen met het hart gekend worden... Het hart is de poortloze poort naar de werkelijkheid.' (Osho in: *Eighty-four thousand poems*).

Nu, vijftig jaar later, vieren we Osho's Verlichting en de betekenis daarvan voor onze wereld. In een wetenschappelijke setting. Waarom in een wetenschappelijk symposium? Staat wetenschap niet haaks op de mystieke kennis van het hart? Voor Osho niet. Het was zijn passie om wetenschap en mystiek, de uiterlijke en innerlijke wereld, met elkaar te verbinden. Hij voorzag de geboorte van een nieuwe mens, waarin naast kunst ook wetenschap en mystiek tot volle bloei zouden komen.

Daarbij had hij zelf veel belangstelling voor boeken en wetenschappelijke verhandelingen. Toen Osho filosofie doceerde aan de universiteit van Jabalpur was hij onder collega's bekend om zijn enorme belesenheid. Alles las hij, van Freud tot Marx tot zware wetenschappelijke verhandelingen over moderne fysica. Hij vond hierin een enorme rijkdom waaruit hij graag putte tijdens zijn vaak controversiële lezingen.

Toen hij daarover eens werd aangesproken zei hij: 'Ik wil graag dat jullie verrijkt worden door Newton, Edison, Eddington, Rutherford en Einstein. En ook door Boeddha, Krishna, Christus en Mohammed. Zo worden jullie in je twee dimensies verrijkt: de uiterlijke en de innerlijke... Wetenschap kan daarbij de uiterlijke voorwaarden scheppen om de ware religie op aarde te laten ontstaan.' (Osho in: *The Book of the Books, Vol. IV*)

Vandaag zijn we in de gelukkige omstandigheid dat we een aantal wetenschappers in ons midden hebben om hun licht te laten schijnen op dit thema. Het wordt een dag van 'De Wetenschap van het Hart.' Ik ben blij u allen hier in deze aula van de Humaniversity welkom te mogen heten.

3 DE OPENING

1. Drs. Ojas Th. de Ronde

Dames en heren,

Als voorzitter van de Osho Symposium Commissie mag ik deze dag openen en het onderwerp kort bij u inleiden. Van harte welkom dus op het symposium 'De Wetenschap van het Hart'. We zijn blij dat er zoveel belangstelling voor was en dat u met zo velen bent gekomen. De ruimte van deze aula van de Humaniversity is tot in de uithoeken gevuld. En dat is een goed teken. De 'Wetenschap van het Hart' is immers een belangwekkend onderwerp. In een commerciële, verzakelijke en zich verhardende maatschappij is het van belang de waarde van het hart te onderkennen. Daar gaan wij vandaag onderzoek naar doen. En met Osho zijn wij daarbij in goed gezelschap.

Zoals u weet doen we dit als eerbetoon aan Osho, die met recht een man van het hart genoemd kan worden. Vijftig jaar na dato, vijftig jaar nadat zijn hart was opengegaan op die gedenkwaardige dag van zijn verlichting, 21 maart 1953, zijn wij hier bij elkaar om de echo daarvan in onszelf te onderzoeken. Osho heeft luid geroepen. Toen zijn hart, op het moment van zijn Verlichting, zich eenmaal totaal voor de werkelijkheid had geopend, heeft hij wereldwijd miljoenen mensen geïnspireerd de boodschap van het hart serieus te nemen.

Osho sprak altijd vanuit zijn hart. Liefde was zijn boodschap. Vanaf het begin van zijn optreden in India zei hij voortdurend: 'Mijn boodschap is liefde — laat het ook jouw boodschap zijn. Liefde is mijn kleur en mijn klimaat. Voor mij is liefde de enige religie. Al de rest is onzin. Liefde is het enige waar het in het leven om gaat. De rest is illusie. Laat liefde in je groeien en God groeit vanzelf in je.' (The Book, II)

De eenvoud van deze woorden mag u niet misleiden. Osho spreekt hier over meer dan alleen romantische liefde. Hier spreekt een Verlichte die de diepte van het menselijk hart kent. Die tot zijn 21e jaar zijn eigen hart heeft onderzocht in niet aflatend zelfonderzoek en meditatie. En die, toen hij niet verder meer kon, zichzelf aan het bestaan heeft overgegeven.

In de Symposium-map van vandaag vindt u daarover uitvoerige informatie: hoe dat gebeurde in die nacht, toen zijn oude wereld instortte en een nieuwe, onbe-

schrijfbare realiteit zich openbaarde. Toen hij, zoals hij zelf daarna zei, een afspraak maakte met de dood en met God, op hetzelfde moment. Na die nacht is zijn leven een explosie van liefde geweest. Zelf heb ik een aantal jaren met hem in de ashram van Poona mogen wonen en de ongelooflijke wijsheid en creativiteit van zijn hart mogen meemaken. Hij had onverdeeld, zonder oordeel en zonder voorwaarden lief. En hij wilde de hele wereld in die liefde omarmen. Daarvoor riskeerde hij alles.

Dat nieuwe perspectief van zijn hart, die liefdeswerkelijkheid waarin hij verkeerde sinds zijn Verlichting, heeft hij eens heel onthutsend scherp geformuleerd in een brief die hij een paar jaar na zijn Verlichting aan een discipel schreef: 'Geliefde. Ik ben een met alles — mooi of lelijk, wat het ook is — ik ben er. Niet alleen ben ik deelgenoot in deugdzaamheid, ook in de zonde. En niet alleen de hemel, maar ook de hel is van mij. Boeddha, Jezus, Lao Tzu — het is niet moeilijk in hun gezelschap te verkeren. Maar Genghis Khan, Taimur Lin en Hitler — zij zijn ook in mij! Nee, niet half — ik ben de hele mensheid! Alles wat menselijk is, is van mij — bloemen en doornen, duisternis en licht. En als nectar van mij is, van wie is dan het gif? Nectar en gif, beiden zijn van mij. (...) Wie deze ervaring heeft, noem ik religieus. Want alleen de smart van een dergelijke ervaring kan het leven op aarde een nieuwe wending geven.' (Cup of Tea # 54)

Het vraagt alles om deze diepte van het hart te onderkennen. In het Westen zijn er weinig voorbeelden van te vinden. Het hart, in deze zin beschouwd, omvat de hele binnenwereld van ons mensen en ook de hele zogenaamde buitenwereld. Het omvat de hele werkelijkheid. Het is onze kern, ons liefdevol bewustzijn, het perspectief van eenheid dat alles omvat.

Dit is het immense onderwerp waarover we ons vandaag buigen. Vanuit de wetenschap, met kritische vragen die we volgens Westerse methoden hier kunnen stellen. Bij de voorbereiding van dit Symposium waren er mensen die hier bezwaren tegen hadden. Alsof wetenschappelijk onderzoek tekort zou doen aan wat Osho ons te zeggen had. Want wie Osho goed kent, weet dat hij juist heel veel plezier had in kritische vragen. Hij wilde graag alles testen en onderzoeken en hij wilde ook voortdurend zichzelf bevragen.

Ik herinner me uit Poona een Indiër, die alsmaar vragen stelde. Op een gegeven moment vroeg Osho hem vooraan te komen zitten. Hij mocht daarna met al zijn twijfels en kritische vragen altijd op de eerste rij blijven zitten en Osho reageerde er vaak op. Vragen hielpen hem, zoals hij eens zei, om alles helderder te kunnen formuleren. Zelf is hij in zijn lezingen ingegaan op meer dan 8000 vragen.

In de teksten die vandaag via de beamer te zien zijn, staan enkele van Osho's one-liners hierover: Doubt helps you intelligence, sharpens it. Questioning makes you aware of many possibilities. En een andere: Doubt is the very foundation of all human growth. Daarom, als u vandaag zaken ziet of hoort die u niet aanstonds onderschrijft, blijf er niet mee zitten. Neem deel aan de discussie. Dat verlevendigt een gebeuren als dit Symposium. Misschien kunnen we dan de Wetenschap van het Hart een stapje verder in de goede richting brengen.

(Na enkele praktische zaken aan de orde gesteld te hebben die een ordelijk verloop van de dag betreffen, vervolgt Ojas:)

Het is me nu een eer een een een genoeg de dagvoorzitter te mogen introduceren, dr. Iteke Weeda. Zij is hoofddocent sociologie aan de Universiteit van Wageningen en hoogleraar Emancipatievraagstukken aan de Rijksuniversiteit van Groningen. Zij publiceerde op het gebied van 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid', gezin, relaties en werk. De eerste keer dat ik met publicaties van haar in aanraking kwam was begin jaren '70. Het was een boek over 'Communes en communebewegingen', een verkennend onderzoek vanuit gezinssociologische optiek. Ik werkte toen op het destijds bestaande ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, en het boek gaf me goede instrumenten om een beleid te helpen op te bouwen.

Jaren later, begin jaren '90, werd ik getroffen door een boek dat door haar was samengesteld en dat de inspirerende titel droeg: 'Spiritualiteit en Wetenschap'. Een boek waarin voor een groot aantal wetenschapsterreinen het spirituele perspectief werd onderzocht en waarin ook een aantal deskundigen zich uitspraken over 'zelfonderzoek' en 'leven vanuit het hart'. Interessant was dat Iteke Weeda hieraan het prachtige motto had meegegeven: 'Leven is liefde die zichzelf zoekt te kennen.'

Een echo hiervan hebben wij onlangs op de televisie kunnen beluisteren. Op zaterdag 6 december was Iteke Weeda te gast bij Jack Spijkerman in zijn programma 'Kopspijkers'. Haar was gevraagd om tips te geven voor de komende feestdagen. Ze gaf er een aantal, maar haar laatste tip was om voor de spiegel te gaan staan en te zeggen: 'Ik houd van mezelf! Natuurlijk, als je van jezelf houdt, kun je ook van anderen houden. Omgekeerd geldt het ook: als je niet van jezelf houdt, kun je ook niet van anderen houden. Dus, hoe meer je van jezelf houdt, hoe meer je van anderen kunt houden. Je verliest niets. Het wordt er alleen maar leuker op.'

Het lijkt me dan ook dat we deze dag aan niemand beter de voorzittershamer kunnen overgeven dan aan Iteke Weeda. Ik wens u veel succes! (*Applaus*)

2. Prof. Dr. Iteke Weeda

dagvoorzitter

Iteke: Welkom allemaal! Erg leuk dat u allemaal gekomen bent, een heel leuk gezicht van hieruit! Ik zou graag alle achtergronden horen van iedereen, maar laten we daar toch maar niet aan beginnen. Dus hoe u hier zit, gewoon om eens te ruiken aan het onderwerp, of dat u er al heel veel van weet, ik denk dat dat wel heel erg verschillend zal zijn.

U boft dat u hier zit, want een heleboel mensen zijn geweigerd, omdat de aanmelding beduidend groter was dan deze zaal mogelijk maakt. Het is trouwens een inspirerende zaal, ik voel me er erg goed in. Ik zal straks de sprekers introduceren, maar nu eerst het onderwerp, De Wetenschap van het Hart. Ik ben er zelf op deze manier nog niet zo sterk mee bezig geweest, wel merk ik aan al die citaten van Osho hier via de Power Point Presentatie op het scherm, dat ze heel erg op de lijn liggen van de dingen die ik doe. Dat betreft een andere Wetenschap van het Hart. Die ken ik vanuit het Heart Math Institute (www.heartmath.com), en dat gaat er meer om om emotionele wijsheden direct met fysiologisch onderzoek te onderbouwen. Dat toont met gedegen wetenschappelijk onderzoek aan dat het hart een eigen intelligentie heeft. Vandaag gaat het meer om de mystieke kant. Liefde kan als energie ook echt zo uit je hart komen, hebt u dat allemaal wel eens gevoeld? Ja? Klopt dat? Ja, ik heb wel eens gehad, hoor, dat ik het zo terug wou duwen. Een vriendin zei toen: ‘Moet je niet doen, is goed voor het milieu!’.

Goed, we gaan het er vandaag over hebben. Ik ga hier ook veel leren, want ik kom hier niet als grote kenner van de Osho-beweging, absoluut niet zelfs. Het werd al gezegd, een open en kritische houding is wezenlijk. Dat zeg ik ook altijd tegen mijn studenten bij het vak ‘Spiritualiteit en Wetenschap’. Veel van de uitspraken die ‘God is Liefde’ betreffen, daar sta ik helemaal achter, en ook de ‘grote verwondering’ kan ik invoelen.

Verder heb ik nog allemaal spreuken mee genomen, om het vandaag levendig te houden. Maar er zijn al zoveel spreuken via de Power Point Presentatie gepasseerd, dus misschien stelt het niks meer voor! Als u opeens een getal in uw hoofd schiet — op basis van het synchroniciteitsprincipe, voor het kijken welke energie hier hangt — onder de negentig, dan kom ik met een spreuk. Wilt u die speciaal

op de liefde gericht zien, dan moet het onder de zesentwintig zijn. Dat kunt u niet allemaal tegelijk doen, want we kunnen niet tot morgen doorgaan! Maar 't is wel leuk!

Goed, ik zit hier ook mede vanwege dat boek 'Spiritualiteit en Wetenschap'. Alles heeft hier een heel positieve uitstraling, en ik hoop dat we die ook met z'n allen kunnen vasthouden. Zelf ben ik eerlijk gezegd, ik durf er nauwelijks voor uit te komen, een wandelende denkmachine, dat is echt verschrikkelijk! Ja, nu valt de zaal stil, dat dacht ik al. Ik kan moeilijk mediteren, een en al linker hersenhelft! (Gelach) Maar des te meer reden dus om vandaag ontzettend goed te gaan luisteren, en heel veel te gaan leren. Ik hoop dat dit voor velen van u ook geldt.

Dan nu een korte introductie. Naast mij zit Douwe Tiemersma, die spreekt na de lunch, ik zal hem straks verder aankondigen. Daarnaast zit Wim Bonarius, die komt als tweede vandaag met zijn lezing. Dan Maurits Kwee, die daarna aan de beurt is voor zijn inleiding, en we beginnen met Jan Foudraine. We zijn heel erg blij dat we hem hier in ons midden hebben. Ik ken zijn naam al heel lang. Ik vind het heel fijn dat hij hier wil spreken, en een korte introductie wil geven. Hij is natuurlijk heel bekend geworden door zijn bestseller 'Wie is van Hout', als psychiater, en daarna eigenlijk meer nog bekend geworden door zijn geraaktheid door Osho, iets wat in 'Oorspronkelijk Gezicht' en vele andere boeken tot uiting kwam. Velen zullen die boeken, waardoor Osho in heel Nederland bekend raakte, wel kennen. Osho benoemde hem ook ooit als zijn ambassadeur in Nederland, iets wat hij ook in andere landen met andere mensen heeft gedaan. Ik ben heel blij het woord te kunnen geven aan Jan Foudraine! (*Applaus*)

4 DE INTRODUCTIE

Jan Foudraine

psychiater

Amrito: Als er een moment was van grote gevoeligheid, plotseling, en je kwam dicht bij hem, dan liep je het risico in een afgrond van leegte en liefde te vallen. Een liefde voor het heel concrete, zoals ik zelf heb gezien. Een meisje van achttien jaar, dat om negen uur 's avonds, nadat Osho een adembenemende lezing had gegeven, en vele mensen had ontmoet, toch nog even om negen uur zei: 'Bhagwan, I've got a problem'. Toen dacht ik, dat moet je nou niet meer doen, zo laat in de avond nog, dat is teveel! En ik herinner me, ik zat op de voorste rij van het Lao Tzu Auditorium, dat hij zich toen voorover boog en zei: 'Tell me about the problem'. Toen zakte ik echt door de grond. En tegelijkertijd was dat de liefde voor de hele mensheid. Een lijdende mensheid, en een mensheid die koppig van plan is globaal zelfmoord te plegen. Want daar kan niet aan getwijfeld worden. En het gebeurt eerder dan wij denken.

Als je daardoor besmet raakt, dan ontstaat er in je een urgentiegevoel wat niet te beschrijven is, en wat mij tot nu toe heeft vervuld. Ik nam zijn urgentie over. Eens heeft hij gezegd, in negenenzeventig: Als iemand mij voelt, 'if someone understands me, immediately, there is a tremendous sense of urgency, not a second to lose'. En: 'The word has to be spread'. Hij was de grote verspreider, van het nieuws van Ontwaken, en hij was ook de grote verleider. Hij had een ongehoord grote verleidende capaciteit, wat uit deze woorden mag spreken. Onbeschrijflijk.

Eens werd ik later, in Oregon, geroepen, samen met negen andere mensen. Ik had namelijk een essay geschreven over Da Free John. Ik was 'eclectisch', toen. Ik was zo furieus in mijn zogenaamd koerierschap, dat ik dacht: 'Ik moet alle bronnen nader, als het ware argumentatief, aanboren'. Dat was natuurlijk krankzinnig. Maar hij zei toen: 'Wat is dat met die Da Free John, wat moet je daar nou mee?' En ik zei: 'Ja, maar ik kan niet voortdurend zeggen "Bhagwan zegt dit, en Bhagwan zegt dat", want dan krijg ik die boeken niet meer gepubliceerd!' In alle ernst! 'Then we are going to publish them ourselves! Am I not vast enough?' En dat is het woord: 'vast'.

Ik herinner me dat ik toen wegging, en dat hij nog zei: 'When you are with me, you are with me'. Ik liep weg, en uit de hoeken van mijn ogen zag ik hem zitten,

met een glimlach. Alsof het Absolute even die figuur tegen de borst had gedrukt. ‘Vast’ is inderdaad het woord. En velen kunnen die ‘vastness’ niet omvatten, en moeten dus noodzakelijkerwijs in misverstanden glijden.

Je kunt zelfs Ontwaakte mensen hebben met kippenhersens. Daar is geen twijfel aan. Je hersenen worden niet van een fundamenteel andere structuur bij Ontwaken. Inderdaad, een niet te bevatten ‘vastness’. En een man, die nauwelijks kennis had, nauwelijks lagere school, zijn naam was Nisargadatta Maharaj — van hem zijn, gelukkig, een paar woorden bewaard door Jean Dunn — die zei: ‘Rajneesh is no small principle, as a matter of fact, he is tremendous’. Toen ik dat las, een paar jaar geleden, dacht ik: ‘Hè, hoor je het toch eens van een ander!’

‘Vast’ is niet alleen de realisatie van het Absolute, het feit dat men én niets is én alles, maar ook Osho’s psychosomatische structuur was ‘vast’. Die structuur op zichzelf had een enorm vermogen tot absorptie van kennis, en wist die dan in dienst van de communicatie te stellen. En die communicatie was ‘vast’. Het vermogen tot communiceren was ‘vast’. Zijn lezingen waren symfonieën. Degenen die er bij waren hebben dat meegemaakt. Het was een ongehoorde communicatieve capaciteit en een ongehoorde kennis, die kennelijk ook in die computer aanwezig was.

Spreading and seducing. En een grote urgentie voor een lijdende mensheid. En bij dat laatste gaat het natuurlijk om een deprogrammeren op wereldschaal. Alles moest op wereldschaal gebeuren. Deprogrammeren betekent in feite dat zoveel mogelijk concepten uit het bewustzijn moeten worden vernietigd. Dat is erg belangrijk, omdat het bewustzijn zo vol zit met concepten en ideeën. Ze ontnemen ieder zicht op enigerlei vorm van realisatie. Dat zijn verschrikkelijke dingen, die concepten die in ons bewustzijn drijven, en ik heb daar een voorbeeld van.

Vele jaren geleden, ik herinner het me nog, zat ik naar een video van hem te kijken over God. Nou, toen begon hij over het God-concept. Ik zag de video’s hier in Nederland, en ik zweette van frustratie. Het was verschrikkelijk. Het was zo gedetailleerd, zo van: God hield ons infantiel, en dat dualisme, van ik en God. Er kwam geen eind aan die gedetailleerde beschouwingen over God. En ik dacht: ‘O God, nou is het wel genoeg, hoor, nou is het wel genoeg, nou weet ik het allemaal wel!’ En hij ging gewoon door! Dat Godsconcept, dat catastrofale concept, wat ons zo kinderlijk heeft gehouden, ons heeft doen weigeren de eigen innerlijke schatkamer te omarmen. Want dat is waar het toch op neerkomt.

En ik herinner me dat ik daar toen zo zat, zwetend van frustratie, en ineens, ja, het is een gek verhaal, had ik het gevoel of ik een zacht sissend geluid uit mijn lin-

kerhersenkwab voelde komen. Pssssjt, pssssjt, something like that. Pssssjt. Daar ging het Godsconcept! (*Gelach*). Ja, het kan misschien wel niet gebeurd zijn, maar ik vind het een leuk verhaal! (*Gelach*). Alsof iets ontsnapte, uit mijn hersenen.

Deprogrammeren, op wereldschaal, dat was toch ook een van zijn grote kenmerken. Zo van ‘you are not a Hindu, you are not a Jew, you are not a Christian’, zoals hij al die lezingen daar mee begon. Welnu, ‘vast’, urgent, voor het lijden van deze mensheid, die klaar is om zichzelf op te blazen. Op de een of andere wijze vertelde hij vaak dat hij van deze planeet hield. Hij had naar de Himalaya’s kunnen gaan, en daar rustig kunnen leven en sterven, en ik heb het één keer echt even in een flits gezien.

Hij had een onsterfelijke lezing gegeven, en daarna werd ik die avond in zijn kamer geroepen. Hij wilde toen iets weten over Alexander Smit. Daar had ik hem een brief over geschreven. Dat die Alexander Smit zeer belangrijk was voor zijn zogenaamde sannyasins. En toen had hij me geroepen, en gezegd: ‘Die Alexander Smit, die moet komen. Bel hem onmiddellijk op!’ Dus ik belde hem meteen op vanuit mijn hotel, en ik moest hem dus het bericht overbrengen dat hij moest komen. En Alexander gaf toen het schitterende bericht: ‘I put my little heart at your feet’. Dat was één. En het tweede was: ‘The flower is greeting the garden’. En het derde was: ‘The sky in Poona is the same as the sky in Amsterdam’. Dat moest ik overbrengen! Ik kreeg een bericht terug: ‘The garden is greeting the flower’. Postillon d’amour!

Ik herinner me, toen ik wegging die avond, dat hij daar stond met zo’n soort van goudkleurige mantel, die hij droeg voor die lezingenavond. Terwijl hij wat voorovergebogen stond, vroeg hij: ‘Kun je iemand roepen om te helpen die mantel uit te krijgen?’ Toen zag ik ineens het offer wat hij bracht. Het offer van dit hele circus. Van de diamanten horloges en de robes en de Rolls Royces, de hele boel! Een soort van offer, om publiciteit te halen, om het zomaar te zeggen. Dat je een script schrijft, letterlijk, in Oregon. Zo’n script, waarbij je de regisseur bent over een soort toneelstuk, waarin dan een zogenaamde levende Jezus in stilte is, en de paus, Sheela dan, die neemt de zaak dan over, die maakt dan een Bijbeltje, het Rajneeshisme boek. Ik heb het gezien, er stond niks in, alleen maar flauwekul. En dan die levende Jezus, die is dan niet dood, die verbreekt de stilte, die gooit de paus de deur uit, en dan verbrandt hij, in een grote stapel, die boekjes van het Rajneeshisme. En de gehoorzame volgelingen in Oregon noemde hij fascist! Ik heb het gezien, een schitterend symbolisch archetypisch schouwspel daar. Weinigen hebben het begrepen, tot nu toe. Ik denk, dat hij het allemaal heeft geregisseerd.

Hoe het zij, in deze paar woorden wil ik iets aangeven van hoe hij mensen heeft geïnspireerd en getroffen, en wat de belangrijkste themata zijn. Het is nu zo dat er inderdaad miljoenen en miljoenen worden geraakt. Er zijn nu 600 boeken. Een paar dagen geleden had ik een uur als psychotherapeut, met een jonge vrouw, veertig jaar, geloof ik, uit het katholieke zuiden. Die was pas terug uit Poona, en die zat te huilen, door haar getroffenheid. Ze wist nergens van, zoals ik ook nergens van wist, over wat ontwaken is of zo, of over sloopwerk van concepten. Daar wist ze allemaal niets van. Het enige was dat ze zat te huilen, van ontroering over wat ze daar had meegemaakt. Toen ik dat zag, dat is een week geleden, toen dacht ik: ‘Mijn God, het gaat maar door!’

Dank u voor uw vriendelijke aandacht! (*Applaus*)

DE DAGVOORZITTER

Iteke: Ik bedank graag Jan Foudraine voor zijn zeer inspirerend verhaal! Over synchroniciteit gesproken. Ik schreef net een aantal dingen op die ik belangrijk vond, nl. zijn geladen taal, die toch ook heel lichtvoetig is. Dat komt heel erg goed over. En juist op het moment dat ik dat opschreef zei hij: ‘Die lezingen waren symfonieën!’ Ik denk dat deze inleiding ook een soort symfonie was, zo is het tenminste bij mij naar binnengekomen. Maar dat mag iedereen voor zich zelf beslissen. In ieder geval, heel erg bedankt!

Als u vragen heeft, die behandelen we dus niet nu direct, maar pas na de inleidingen. U kunt ze opschrijven, en ze in de pauze — daar staat een prachtige vragenbox — in die box deponeren. Maar minstens even leuk, en ook levendig, u kunt ze straks ook gewoon stellen. Dus alles wat u hier opvalt, of waar u op door zou willen praten, schrijf het op. Dan wordt het straks een hele levendige discussie.

Goed, dan gaan we nu verder. Ik mag het woord geven aan Wim Bonarius, die zal spreken over Osho’s bijdrage aan de Westerse Mystiek.

Wim Bonarius was tot 2000 ondernemer in een aan de bouw verwante branche. Hij werd in 1973 geraakt door het lezen van de mystieke werken van de 16e eeuwse Spaanse monnik en mysticus Joannes van het Kruis. Daarop is hij in zijn vrije tijd theologie gaan studeren. Tijdens zijn studie kwam hij in aanraking met de boeken van Bhagwan/Osho. Hij meende daarin hetzelfde te herkennen waar Joannes van het Kruis in de 16e eeuw naar verwees. En daar heeft hij een vergelijking tussen getrokken: in 1985 is hij afgestudeerd op een scriptie getiteld: God Ontmoeten? De fundamentele voorwaarden voor deze ontmoeting volgens Bhagwan Shree Raj-

neesh en Joannes van het Kruis. Vanaf 1989 leidt hij het meditatiecentrum Poustinia te Bloemendaal. Ik heb begrepen dat hij zichzelf ook nog gaat introduceren, zodat u zijn inleiding beter kunt plaatsen. Graag het woord aan Wim!

1. Drs. Wim Bonarius

Osho's bijdrage tot de Westerse mystiek

Woord vooraf

Mij is gevraagd een lezing te geven over Osho's bijdrage tot de Westerse mystiek. En ik heb daar, hoewel het niet mijn dagelijks werk is, 'ja' op gezegd, omdat ik aan de ontmoeting met hem veel te danken heb.

Maar over mystiek spreken, voor zover dat mogelijk is, kan niet zonder jezelf ter sprake te brengen en daarom wil ik u eerst in het kort iets over mijzelf vertellen: Ik kom uit een ouderwets degelijk katholiek gezin van 11 kinderen. Mijn maatschappelijk beroep was ondernemer in een aan de bouw verwante bedrijfstak. In religieuze betekenis was de katholieke leer van grote invloed op mijn opvoeding en die katholieke nestgeur is mij nog steeds eigen. Vooral de devotie en de liturgie van de katholieke kerk hebben veel bijgedragen aan mijn religieuze ontwikkeling en daar ben ik nog steeds dankbaar voor.

In 1973 kreeg ik de mystieke werken van de Spaanse monnik Joannes van het Kruis in handen en de inhoud heeft op mij toen een onuitwisbare indruk gemaakt. Samengevat kwam het voor mij er op neer dat ik tot het besef kwam dat ik totaal moest sterven om, hoe paradoxaal dat ook moge klinken, werkelijk te kunnen leven. En aan dat sterven was ik nog niet toe. Avonden heb ik in Bloemendaal gewandeld om een en ander te kunnen verwerken.

De ontmoeting met Joannes van het Kruis heeft mij doen besluiten in mijn vrije tijd theologie te gaan studeren. Tijdens die studie kwam mijn zwager bij mij met een boek, het Mosterdzaad, van Osho, toen nog Bhagwan Shree Rajneesh. (over sterven gesproken). Ik ben dat gaan lezen, maar kwam er niet doorheen en legde het opzij. Na enige tijd vroeg mijn zwager hoe ik dat boek vond en ik vertelde hem mijn ervaring ermee. 'Lees het nu nóg een keer en zet al je vooroordelen aan de kant', zei hij mij en ik heb zijn raad opgevolgd. En wat gebeurde er? Tijdens het lezen raakte ik steeds meer geboeid door de inhoud en ik meende bij Osho een gelijksoortige essentiële boodschap te herkennen die mij zo raakte bij die 16^e eeuwse monnik Joannes van het Kruis. Vele boeken van Osho heb ik daarna nog gelezen en steeds werd ik er letterlijk warm van. Een man uit de 20^e eeuw, een Indiër, die mij op moderne wijze hetzelfde kwam vertellen en mij zelfs beter deed

verstaan wat ik meende gelezen te hebben bij Joannes van het Kruis. Het hield mij dagelijks bezig.

Mijn studie theologie gaf mij de gelegenheid op onderzoek uit te gaan en een vergelijking te maken met de inhoud van de werken van een van de meest bepalende mystici van het Westen, Joannes van het Kruis, en die van Osho. En omdat de katholieke nestgeur mij zo eigen was en ik daardoor die westerse katholieke monnik redelijk goed kon verstaan, heb ik het nodig gevonden langdurige trainingen en cursussen te volgen bij de Bhagwan-beweging, zoals dat toen genoemd werd, om naast de literatuurstudie aan de lijve te ondervinden wat zijn boodschap in kon houden. Ook die nestgeur diende ik een beetje te verstaan, wilde ik iets zinnigs erover kunnen schrijven. Daarvoor heb ik o.a. de dynamische meditatie zeer lang dagelijks gedaan.

Uiteindelijk is mijn afstudeerscriptie aan die vergelijking gewijd. Tot zover iets over mijzelf.

Inleiding

Maar nu mijn zienswijze over Osho's bijdrage tot de Westerse mystiek, zoals in de Symposiumfolder staat aangegeven. Ik wil deze lezing in 2 delen opsplitsen, t.w.:

1. Osho's bijdrage tot de Westerse mystiek, waarin ik vooral aan het licht wil brengen dat door zijn aanwezigheid hij het Westen a.h.w. heeft wakker geschud uit een eeuwenlang heersend dualistisch standpunt van God als de Ander. Vanuit die dualiteit, die als een zekere objectiviteit werd en nog wordt gezien, was de spirituele ontwikkeling in het Westen vastgelopen en verloor het alle aandacht. O.a. door zijn inbreng is de belangstelling voor spiritualiteit in het Westen en ook in Nederland enorm toegenomen.
2. De boodschap van Osho: wat is de essentie van mystiek en de spirituele ontwikkeling. Een boodschap die wonderwel aansluit bij wat christelijke mystici al eeuwen hebben verteld, maar die vanuit dat eerder genoemde dualistische wereldbeeld voor de gewone man nauwelijks en niet voldoende communiceerbaar was.

1. Osho's bijdrage tot de Westerse mystiek

Laat ik beginnen met Osho's bijdrage tot de Westerse mystiek.

Ik moge u in herinnering brengen de woelige 2e helft in de vorige eeuw, de tijd van de culturele revolutie en het anti-autoritaire denken. In Parijs brak in 1968 een

ware studentenopstand uit. Men nam afstand van ieder elitair gedrag en dat gedrag werd zelfs als een zeker verraad gezien aan de maatschappij. Spoedig sloeg de vonk vanuit Parijs naar Nederland over. Universiteiten werden bezet, in de theaterwereld was er de actie Tomaat, waarbij verdienstelijke acteurs publiekelijk werden uitgejouwd. De maatschappelijke onrust was groot.

Ook in de kerken, die van oudsher de beheerders waren van normen en waarden, de verkondigers van zekerheden, ging deze culturele omslag niet voorbij. Van 1962 t/m 1965 was er nog een 2e Vaticaans Concilie bijeengeroepen om de ‘vensters’ open te zetten. In Rome, en met name Paus Joannes de 23e, had men kennelijk al een voorgevoel van wat de maatschappij te wachten stond.

Mede door deze gezagscrisis werden kerkelijke leiders niet meer geloofd, integendeel zelfs, mensen voelden zich bedonderd en namen afstand van hun religieus en spiritueel verleden. Eind jaren zestig begon het grote verval van de religies, dat tot op heden nog niet is uitgewoed. De kerken stroomden en stromen nog steeds leeg en er is een groot gebrek aan geestelijke leiders. En dat, dat durf ik hier gerust te stellen, terwijl in de met name christelijke religies een schat aan spirituele rijkdom aanwezig was en nog is. Maar de autoritaire en absolute opstelling van veel kerkleiders verhinderde en verhinderen tot op de dag van vandaag de overdracht van deze rijkdom, niet in het minst omdat ze zo absoluut en daardoor m.i. niet religieus wordt gepresenteerd.

En toen, in die voor het Westen zo turbulente jaren, drong hier door dat er in India een verlicht Meester rond liep, een zekere Bhagwan Shree Rajneesh, die mensen tot in hun diepste wezen wist te raken. Hij bood zelfs een discipelschap aan, dat inhield dat er een verbond bevestigd werd tussen hem, de Meester, en zijn volgelingen. Hij vroeg veel, nl. totale overgave aan hem. Maar hij was kennelijk zo onweerstaanbaar, dat velen dat verbond aangingen dat werd bezegeld met het krijgen van een nieuwe naam, het dragen van oranje kleding en natuurlijk de overdracht van de mala. Voor India kennelijk een gewoon verschijnsel, maar voor Westerlingen soms heel bedreigend.

In Europa en met name ook in Nederland werd deze beweging als een min of meer gevaarlijke sekte beschouwd en er was een zekere moed voor nodig om hier in het oranje het sannyasinschap uit te dragen. Tijdens mijn studie theologie in Tilburg waren er veel medestudenten, die daar nogal smalend over dachten. Niet beseffend dat in de katholieke kerk met haar vele kloosterorden zusters, paters en broeders rondliepen in witte — zwarte — bruine — en ik weet niet wat voor een kleuren, zich daarmee onderscheidend van het ‘gewone’ volk. Dát werd kennelijk niet meer gezien.

In Nederland moet Bhagwan, zoals hij toen genoemd werd, ca. 15.000 volgelingen gehad hebben. Deze Indiaanse Meester, nu Osho genoemd, bracht op heel originele wijze spiritualiteit ter sprake. Hij stichtte, door zijn onorthodoxe benadering van alles wat met religiositeit en spiritualiteit van doen had, een zekere verwarring. Om hem te verstaan moesten mensen loskomen van oude ingewortelde opvattingen hierover. Maar hij plaatste tegelijkertijd de essentie van spiritualiteit in een nieuw daglicht en maakte het verzoenbaar met het moderne leefgevoel in het Westen. En wat nog mooier was, hij maakte spiritualiteit toegankelijk voor de 'gewone' man. In het Westen werd spiritualiteit toch vooral gezien als eigen aan kloosterlingen en geestelijken, die kenners en voorgangers ervan waren. Door Osho werd spiritualiteit a.h.w. gepopulariseerd of je nu tot een religie behoorde of niet. Hij bracht eerst velen in verwarring door zijn vernieuwende en heldere uiteenzettingen van wat spiritualiteit nu werkelijk inhield en bracht daarmee tegelijkertijd een zekere resonantie in mensen teweeg, die de juistheid van zijn boodschap a.h.w. bevestigde.

In het Westen werd en wordt nog steeds vanuit een oud metafysisch dualistisch wereldconcept veel over God en over de weg naar God gesproken als over Iemand levende in een totaal andere wereld. De wereld van de mens was dus gescheiden van de wereld van God. Om God toch te kunnen ontmoeten moest de mens noodzakelijkerwijze de eigen wereld verlaten en dat werd heel basaal verkondigd. Ik kan u dat niet duidelijker schetsen dan in het kort Joannes van het Kruis te citeren waar hij op die heersende dualistische wijze sprak over de mystieke weg als over de bestijging van de berg Karmel. Hij zei:

*Om te geraken tot het smaken van alles,
heb smaak in niets.*

*Om te geraken tot het bezit van alles,
wil niets bezitten.*

*Om te geraken tot alles zijn,
wees niets.*

*Om te geraken tot het weten van alles,
wil niets weten.*

*Om te geraken tot wat ge nog niet smaakt,
moet ge gaan langs de weg van het niet-smaken*

*Om te geraken tot wat ge nog niet weet,
moet ge gaan langs de weg van het niet-weten.*

*Om te geraken tot het bezit van wat ge nog niet hebt,
moet ge gaan langs de weg van het niet-bezitten.*

*Om te geraken tot wat ge nog niet zijt,
moet ge gaan langs de weg van het niet-zijn.*

En hoe moet je dat in de praktijk doen?

Hij zegt dan:

Zorg er altijd voor over te hellen:

Niet tot het gemakkelijkste, maar tot het moeilijkste.

Niet tot wat het meest aan uw smaak beantwoordt, maar tot wat de smaak het minst streelt.

Niet tot het plezierigste, maar veeleer tot datgene dat geen plezier geeft.

Niet tot wat rust geeft, maar tot inspanning vergt.

Niet tot wat troost geeft, maar veeleer tot wat geen troost verschaft.

Niet tot het meeste, maar tot het minste.

Niet tot het verhevenste en kostbaarste, maar tot het laagste en meest verachte.

Niet tot wat het verlangen naar iets is, maar tot het verlangen naar wat niets is.

Ga niet naar het beste van de tijdelijke dingen zoeken, maar het slechtste; aanvaard met betrekking tot alles wat er in de wereld is naaktheid, leegte en armoede omwille van Christus.

Probeer u ervoor in te spannen dat men u veracht en wens dat allen zulks doen.

Zoals we zien is dit nogal wat; voor mensen van onze tijd nauwelijks uitspreekbaar en vanuit de menswetenschappen gezien valt daar nog wel een en ander over te zeggen. Maar, ik herhaal, we dienen dat te bezien vanuit het tot voor kort heersende wereldbeeld in de westerse christelijke traditie. De ascese, de beheersing, het nee, is hier overduidelijk aangegeven.

Een belangrijke opmerking mijnerzijds dient er aan toegevoegd te worden. Onder al dat 'nee' lag een dieper 'ja' ten aanzien van God. Geopend willen worden voor de Onkenbare.

Zet hier tegenover wat Osho te vertellen had: Osho gaat niet uit van een metafysisch dualistisch wereldbeeld, maar van een holistisch wereldbeeld. Letterlijk zegt hij in het boek 'Tantra, het allerhoogste inzicht': *Het geheel bestaat als één geheel, als één heel organisme. Alles is met al het andere verbonden. Dus zegt Tantra ook onvoorwaardelijk 'ja' op alles. Uit het diepste wezen verdwijnt het 'nee'.*

Waar de kerken spraken over ascese, beheersing, over celibatair leven, streven naar volmaakt zijn, jezelf wegcijferen t.b.v. de ander en waar een dagelijks levens-

gevoel werd bijgebracht van 'dit mag niet en dat mag niet', van bijna een ontkenning van een lijfelijk bestaan, dus van een zeker 'nee', werd door Osho een fundamenteel 'ja' op alles uitgedragen. Ja-zeggen, ook naar je lijfelijk bestaan en dat misschien wel het eerst, maar dan wel heel bewust, er totaal bij aanwezig zijn. Hij predikte de revolutie van het bewustzijn als dé oplossing van alle wereldse problemen, die uiteindelijk éénzijdige problemen waren, met nadruk op het éénzijdige.

Omdat alles één is, moesten zijn sannyasins een puur leven leiden, als een *Zorba de Boeddha*. De rijkdom van binnen hoefde niet los te staan van de rijkdom buiten. Rijkdom ontstaat volgens hem juist uit innerlijke tegenstellingen door een innerlijke dialectiek. Het lijfelijke werd met dat, wat daaraan voorbij gaat, in evenwicht gebracht. Het rationele met het irrationele.

Een bekende en gerespecteerde katholieke Benedictijner monnik, Cornelis Tholens, vroeg zich in 1982 openlijk af of de komst van Osho een van de sleutels van Gods voorzienigheid was in onze tijd.

Volgens Osho staat de religieuze ontwikkeling gelijk aan een bewustzijnsontwikkeling. Maar, zei hij, zodra bewustzijn in mensen doorbreekt, wordt die ontwikkeling een individueel proces. Bewustzijn schept individualiteit en derhalve is de religieuze ontwikkeling van de mens een heel persoonlijke aangelegenheid. Daardoor voelden de mensen zich ook heel persoonlijk aangesproken. En hoe paradoxaal, aan het eind van het proces, wanneer de mens totaal bewust is, is die individualiteit weer verdwenen. Er heeft a.h.w. een ontmoeting plaats gevonden met het mysterie van de Werkelijkheid, die ik ook wel als God wil benoemen, waarin alle grenzen zijn verdwenen, en waarin de één de ander is en er eigenlijk geen ander meer is. Er is dan alleen Aanwezigheid. Op dat moment is er pas sprake van een totale Verlichting of totale Mystiek, de Unio Mystica. Maar, zo voegde Osho er aan toe, zolang de mensheid en de mens in die bewustzijnsontwikkeling staat, kijkt iedereen door een eigen venster naar het mysterie van de Werkelijkheid, naar God. Het kan gewoon niet anders.

Iemand die deze ultieme ontmoeting beleeft noemen wij een Mysticus of een Verlichte. Een Verlichte is dus iemand, die vanuit de ervaring, of misschien moet ik zeggen, voorbij de ultiemste ervaring, weet heeft van het Levensmysterie. Als er dus mensen zijn die Verlicht zijn, Mysticus zijn, dan zijn zij bij voorkeur degenen die ons het best tot steun kunnen zijn en de weg kunnen wijzen in onze religieuze ontwikkeling.

Maar ook zij schijnen te staan voor een groot probleem. Hoe dat, wat niet te vatten is toch te communiceren? Het Levensmysterie is niet in woorden te vangen, is

niet te objectiveren, en iedere poging daartoe doet onrecht aan het Mysterie zelf. Ieder woord, ieder gebaar, iedere weg is slechts verwijzend naar..... De vinger is verwijzend naar de maan, luidt een gezegde in het Zen-Boeddhisme.

Osho zegt dat, hoewel het onmogelijk is de waarheid van dit alles te kennen door middel van theorieën, het is alleen maar te kennen door het existentieel te beleven, toch kan vanuit die kennis er reflectief over gecommuniceerd worden. Taal, doctrines en theorieën kunnen instrumenten en hulpmiddelen worden om de Werkelijkheid aan te duiden, om een grondhouding eigen te worden die de ontmoeting mogelijk maakt. Osho heeft meer dan andere Verlichten van deze instrumenten veel gebruik gemaakt om de spirituele ontwikkeling nieuw leven in te blazen. Talrijk zijn de schriftelijke weergaven van zijn toespraken en vanuit vele vensters van bestaande religies heeft hij het Mysterie proberen aan te wijzen. Maar ook heeft hij tal van lichaamgerichte meditatiemethoden en therapieën ontwikkeld om de zoekende mens ook lichamelijk in zijn spirituele ontwikkeling te helpen.

Zo bij de bekende religies de bevrijdende boodschap werd overgeleverd via volgelingen, met alle interpretaties en verdraaiingen van dien, zo is de boodschap van Osho vastgelegd in beeldmateriaal en vele boeken. Men kan zijn woorden en gebaren niet naar eigen goeddunken interpreteren. Er vindt een overdracht plaats uit de eerste hand. Het komt de zuiverheid van zijn boodschap ten goede.

Het was voor mij boeiend te mogen zien dat in al die verwijzingen er een spirituele weg zichtbaar werd, die gelijksoortige overeenkomsten vertoont met de spirituele weg van westerse mystici. De taal en het wereldbeeld is vaak anders, de essentie van de weg vertoont duidelijke overeenkomsten.

2. De essentie van mystiek en de spirituele ontwikkeling

Nu kom ik aan het 2e deel van mijn betoog. Wat is volgens Osho de essentie van mystiek en de spirituele ontwikkeling. Dat wilde hij toch met ieder van ons delen, daar ging het toch om.

En ik doe dat vanuit de vraag: 'Is er een weg voor mensen vanuit het alledaagse bestaan naar het (mystiek) weten van het bestaans-mysterie?'. Dat die weg er is, is volgens Osho evident en deze weg valt, als we gaan analyseren, in drie hoofdgedeelten uiteen; te benoemen als *ikheid*, het *zelf* of het *zijn* met een kleine letter en het *ZELF* of *GOD* met hoofdletters.

Osho heeft helder laten zien dat je daar moet beginnen waar de mens nog in een

zekere staat van onbewust-zijn verkeert, waar we onszelf dus kunnen herkennen. En in deze staat spreken we over ons ik-zijn of ik-heid.

- Ikheid

Hij legt uit dat geboren worden gelijk staat aan binnentreden in de wereld, in de buitenwereld. Bij het openen van de ogen kijkt de nieuwgeborene naar buiten. Eerst is daar de moeder en dan pas, pas na verloop van tijd, wordt het zich bewust van het eigen lichaam. Maar ook dat behoort tot de buitenwereld. Het is hongerig en het voelt zijn lichaam. Nadat aan de behoefte voldaan is, vergeet het zijn lichaam weer. Zo groeit een kind op. Het wordt zich eerst bewust van de ander en dan, beetje bij beetje, in tegenstelling tot die ander wordt het zich bewust van zichzelf. Dit bewustzijn is nu een reflecterend bewustzijn. Het kind is zich niet bewust van wie het is. Het is zich simpel bewust van de moeder en wat zij van hem vindt. Door acceptatie in de buitenwereld, de ondervonden liefde, de zorg, voelt het zich goed en het voelt dat ze wat te betekenen heeft. Zo ontstaat er in dat kind een centrum, een geïdentificeerd centrum, dat zich het middelpunt waant van die buitenwereld. Osho wijst dat centrum aan als *ikheid*, ook wel als *ego* benoemd, of *persoonlijkheid*. Maar dit centrum is een bereflecteerd centrum. Doorgeredeneerd mogen we dus stellen dat de persoonlijkheid hierin bestaat dat de mens zich in de loop der jaren allerlei voorstellingen, verlangens en criteria eigen heeft gemaakt, van buitenaf aangereikt, waarmee hij zich geïdentificeerd heeft, en die hem een bepaalde psychologische gestalte geven. Het zijn aangereikte overtuigingen door welke vensters de werkelijkheid wordt gezien. In zijn persoonlijkheid is de mens in zijn wereld bepaald.

Er is een keerzijde aan die bereflecteerde bepaaldheid. Wie *ik* zegt zegt ook *jij* en schept daarmee dualiteit en een onvermijdelijk *afstand*. Alle *eigenheid* sluit *eenzaamheid* in. De *ikheid* maakt het ontmoetingsgebeuren met de ander, uiteindelijk met het Levensmysterie, met God, maar ook met die *ik zelf* ben, moeilijk, zo niet onmogelijk. Een ontmoeting, waarin de ander gezien wordt door de bril van mijn overtuiging, kunnen we niet als een werkelijke ontmoeting beschouwen. We blijven dan als het ware in onze ikheid, ons valse zelf, opgesloten en proberen zelfs de ander daarin te vangen.

Maar we zijn meer dan onze persoonlijkheid, ons bereflecteerd centrum, onze ikheid. Juist dat *ik*, ontstaan uit identificaties, blijkt ons volgens Osho van ons *zelf* te vervreemden. M.a.w., we zijn veel meer, dan waar we ons mee identificeren, en van dat *meer* zijn we ons door onze identificaties en overtuigingen niet of nauwelijks meer bewust.

- zelf

Ons *zelf* of zoals Osho het ook veel benoemd als ons *zijn* is ons meer nabij dan onze ikheid. Het is dus belangrijk ons *zelf* te worden, dat *zelf* te realiseren, bij ons *zelf* thuis te komen. Maar hoe kunnen we dat doen?

De bewuste eenheid met ons *zelf*, dat ons meer eigen is dan het voornoemde *ik*, kunnen we volgens Osho niet zelf bewerkstelligen. Maar wat we wel kunnen doen is, dat wij voor zover mogelijk de hindernissen kunnen opruimen die ons verhinderen bewust te worden van die dieper liggende eigenheid. Ik zou dat willen benoemen als dat wij mensen *voorwaardenscheppend* kunnen zijn voor die bewuste eenheidsbeleving met dat *zelf* van ons. Als we ons daar niet bewust van worden, missen wij zoveel zelfkennis en kan het leven zich niet in al haar volheid aan ons laten zien.

Er schijnt in het Oosten een verhaal bekend te zijn over het schoonmaken van een raam en Joannes van het Kruis, de mysticus uit het Westen die ik het meest heb bestudeerd, heeft ook zo'n raam-verhaal, dat over het voorwaardenscheppende een mooie vergelijking heeft gegeven. Hij zei:

‘Het is met de mens als met een ruit. Een zonnestraal valt in een ruit. Als de ruit beslagen is of hier en daar vlekken vertoont, dan zal de zonnestraal de ruit niet kunnen doen schitteren en helemaal in zijn licht omvormen. Dit zou wel kunnen als de ruit zuiver was van al die vlekken en dus helder. Het ligt dus niet aan de zonnestraal, maar aan het glas zelf. Wat we nu kunnen doen is, proberen die ruit van vlekken te zuiveren, zodat er meer licht door kan vallen. Maar hoe schoner de ruit, hoe meer licht er doorheen straalt, des te meer laten nog subtiele vlekken op het glas zich zien en kunnen we op meer subtielere wijze de ruit schoonmaken. Tot er een moment komt dat menselijk handelen de ruit niet schoner maakt en soms zelf weer vervuilend kan werken. Dan moeten we stoppen met poetsen en het zonlicht zelf haar gang laten gaan. Dit zonlicht zal de laatste vlekken wegbranden, zodat de ruit zo helder wordt als ware ze de zonnestraal zelf. Toch behoudt de ruit haar eigen natuur, wel onderscheiden van de lichtstraal. Maar we kunnen zeggen dat die ruit straal of licht is door deelneming.’ Tot zover dit verhaal.

We kunnen dus voorwaardenscheppend zijn door de ruit tot een bepaalde hoogte zo schoon mogelijk te maken, zodat de zonnestraal binnen kan vallen, maar de laatste vlekken worden door de zon zelf weggebrand, daar hebben wij geen invloed op. We zullen dus moeten loslaten, niet zelf meer alles in de hand proberen te houden, in totale overgave, zonder dat we weten wat ons te wachten staat.

Zoals reeds gezegd, heeft Osho ons daarvoor vele methoden aangereikt, methoden die ons voorbij ons denken moeten brengen en die bijna haaks staan op wat in het Westen als juist werd gezien. Zo op weg gaande, kan het ons gebeuren dat er een gevoelsmatige totale *ontgrenzing* ontstaat. We komen a.h.w. in een grotere ruimte terecht, we vallen samen met een grotere eigenheid, die Osho het *zelf* of het *zijn* noemt en dat dus omvangrijker is dan ons oorspronkelijke *ik*. Het is een binnenwereldse, bijna lijfelijke *eenheids*beleving, vaak een extatische gebeurtenis, maar die toch nog beleefd wordt door middel van kaders.

Voor een groep mensen is het primaire kader van de ervaring de natuur. Ze wanen zich één en voelen zich opgenomen met de hun omgevende natuur, een totaliteitservaring, en we duiden dit dan aan als *natuurmystiek*. Maar naast de *natuurmystiek* kan men ook een *wezensmystiek* onderscheiden. Dit betekent, dat bepaalde mensen a.h.w. samenvallen in een diepere werkelijkheid in zichzelf, dat zij daarin een diepere andere werkelijkheid ervaren dan de vertrouwde dagdagelijkse ikheid. Hier gaat de mens om zo te zeggen *in zichzelf* open en ontdekt in zichzelf een onaantastbaar domein dat echter niet van hemzelf is. Osho benoemde dit als het *zijn*, het *wezen* of de *grond* van het menselijk bestaan. Er hoeft nog helemaal geen sprake te zijn van een Godservaring. Zij ervaren hun wezen en ontmoeten nog geen Ander met een hoofdletter, die is nog van hen gescheiden.

Het is de vraag of totaliteits- en wezenservaringen tot de werkelijke mystiek, tot de werkelijke verlichting gerekend kunnen worden. Het zijn wel ervaringen voorbij de ikheid naar het zich opgenomen weten in de eenheid van zijn menselijk wezen. Maar de bewuste eenheid met het grote Levensmysterie, met God, ontgaat de mens nog die dat overkomt.

- ZELF

Zowel bij *natuurmystiek* als bij *wezensmystiek* is de mens *open en ontvankelijk*, een openheid naar de diepte van zijn bestaan, dat gelijktijdig een openheid is naar het bestaan buiten hem. Vele 'verlichte mensen' of 'mystici' en dan zet ik verlichte mensen en mystici hier tussen aanhalingstekens, komen niet verder dan deze ervaring van hun wezen.

De echte verlichten, de wezensmystici zijn degenen, die zich in hun eigen wezen bewust worden van de aanwezigheid van nog een andere oergrond. Hun wezen is dus gefundeerd op een groter *WEZEN* die als *ZELF*, met hoofdletters of *God* wordt aangeduid. Er bestaat een vorm van een verlicht bewustzijn of mystieke ervaring waarvan menselijkerwijze gesproken de *inhoud* of het *object* God is. Een alles overstijgende en alles doordringende beleving. In de christelijke traditie uitge-

drukt als ervaring van een *transcendente en immanente* God. Deze ervaring gaat voorbij iedere natuur- en wezensmystiek en heeft van doen met de uiteindelijke *Unio Mystica*, de uiteindelijke Verlichting, met een hoofdletter. De openheid is zo groot, dat er totaal geen sprake meer is van kaders, noch van een *binnen*, noch van een *buiten*. Het is als of God ademt in mij en ik adem in God, één adem. Alles is dan zoals het is, *ÉÉN*. Alles is Liefde, zoals Osho het verwoordt.

Verlicht zijn, het mystiek ervaren

Het ervaren van de Verlichte, de Mysticus behelst dus drie voorname aspecten:

1. Een kennen van God, een weet hebben van de Onzichtbare, zonder dat er een *kader, middel of beeld* aan te pas komt. Het is dus een *onmiddellijk* weet hebben. Dit in afwijking van ons *gewone* mensen, die zich altijd tevreden moeten stellen met verwijzingen.
2. Het wordt ervaren als een *gave*. Het is niet te grijpen of te verdienen. De mens kan slecht *voorwaardenscheppend* hiervoor bezig zijn. D.w.z., dat de mens de hindernissen, die zo'n beleving in de weg staan, tot een bepaalde hoogte zelf kan opruimen. Dus er zal voor een groot deel sprake zijn van een zekere *passiviteit*. De mens wordt door zo'n beleving a.h.w. overvallen, plotseling en onverwacht.
3. De *kern* en de *kroon* van de verlichte of mystieke beleving is de *eenheid met God*. Haar diepste drijfveer is de *Liefde*.

Hoe ziet de spirituele ontwikkelingsweg er in schema uit?

Het zijn een heleboel woorden, waarin ik geprobeerd heb de weg die Osho aanduidde als de weg naar de Verlichting, uiteen te zetten. Als ik dit in een schema zet wordt een en ander misschien nog wat meer helder.

We kunnen op de weg drie fases onderscheiden, te weten:

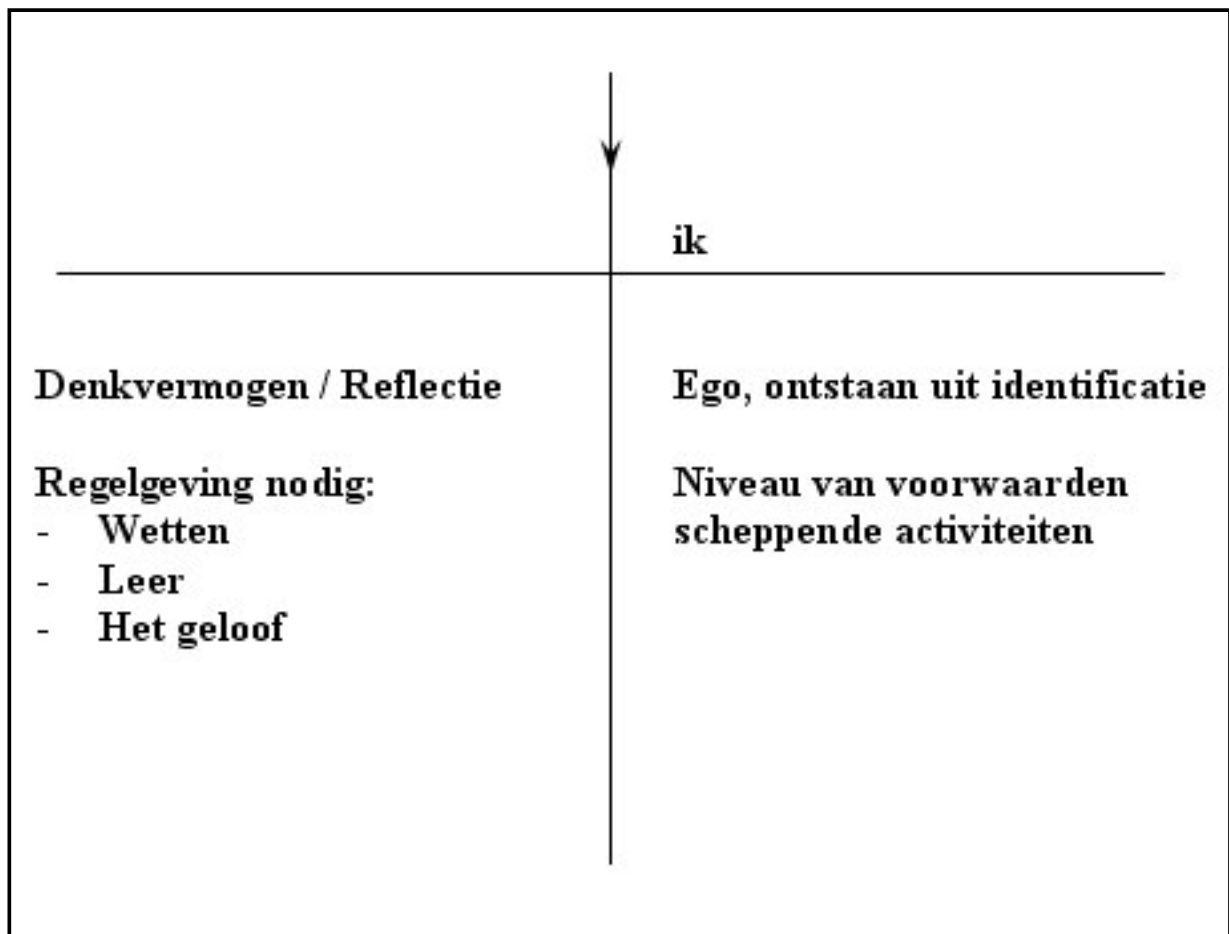
1e Fase

We gaan uit van ons biografische *ik*, het lichaam waarmee wij ons geïdentificeerd hebben. Dat *ik* is in zichzelf opgesloten. Maar wie *ik* zegt, zegt ook *jij* en isoleert zich daardoor, zoals al eerder is opgemerkt. Zo leven de meeste mensen in hun geï-

dentificeerde eigenheid en wanen zich allen als centrum van de wereld. Als iedereen zo zijn eigen zin zou doen, zou hij al snel in botsing komen met de ander. Om het leven toch leefbaar te maken moeten er dan ook regels gemaakt worden, wetten, waaraan eenieder zich heeft te houden. Zo zit de alledaagse wereld in elkaar. De mens belicht in deze dimensie van zijn bestaan zo veel mogelijk zijn ‘goede’ eigenschappen. Daar wil hij zich wel mee identificeren. Zijn minder goede eigenschappen houdt hij het liefst verborgen, misschien ook wel voor zichzelf. (zie figuur 1)

Spirituele ontwikkelingslijn 1

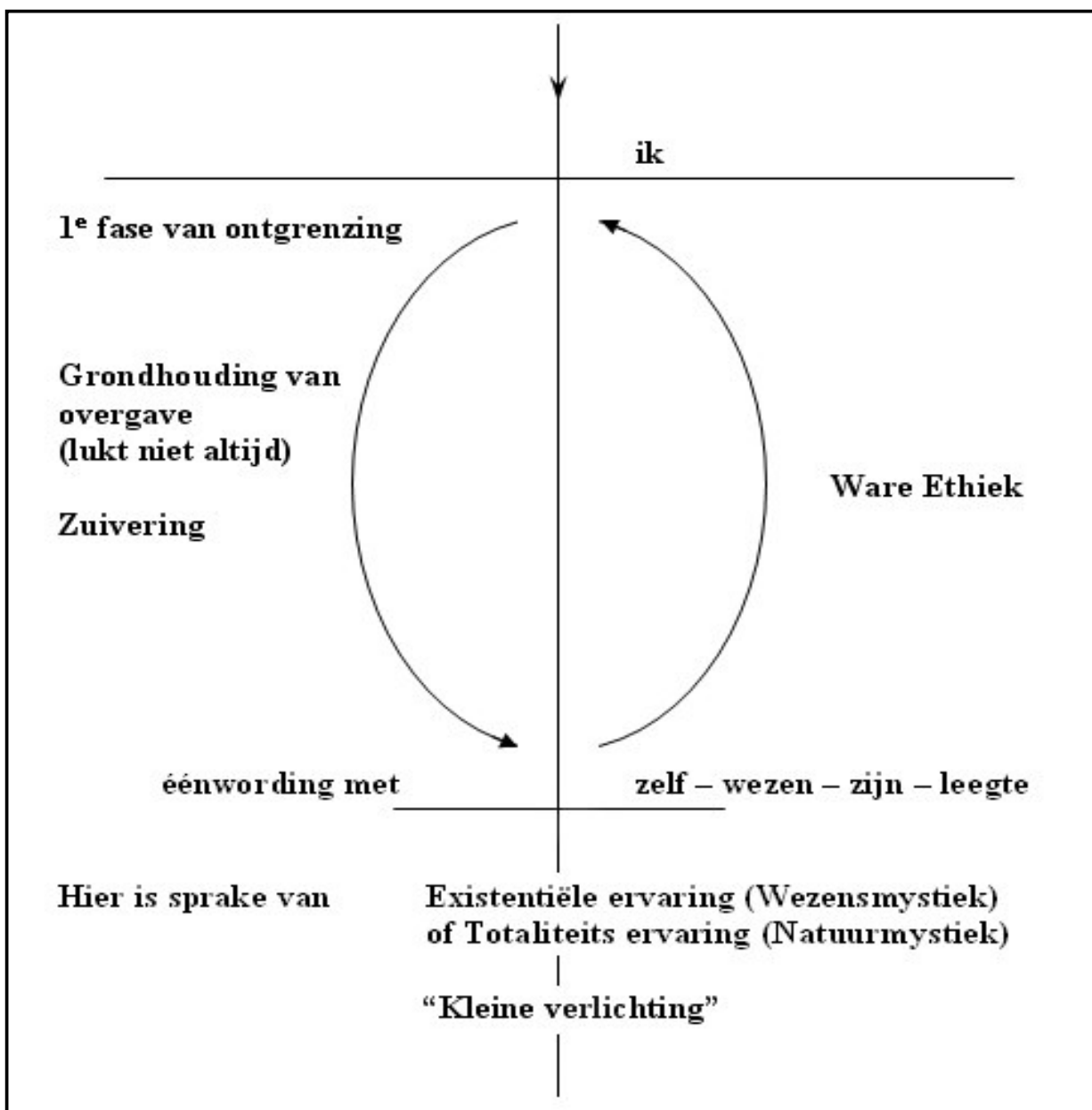

Figuur 1

We spreken ook veel over het bestaan als *existentie*. Existentie komt van het Latijnse woord *ex-sistere*, hetgeen betekent *het uitstaan naar het andere*. Een existentiële ervaring wil nu zeggen, dat mijn *ik* zich voelt opgenomen in een grotere dimensie dan mijn dagelijkse ikheid, zich voelt opgenomen in mijn *wezen*, ook wel het *zelf* of de *oergrond*, genoemd. Het zelf is de bestaanskern van mijn biografische ik. Ik ben opgenomen in mijn wezen, in de wereld om mij heen, in de natuur. Er heeft a.h.w. een uitbreiding plaats gevonden. Vaak ervaren als een

extatische belevenis. Zou hierna mijn wereld, mijn wezen, de natuur, wegvallen, dan ben ik ook zelf weggewallen. Dus bij een *existentiële ervaring* verdwijnen de grenzen van het ik. Mijn ik is niet meer belangrijk, maar de wereld om mij heen, waarin ik ben opgenomen. Hier vallen de termen van *natuurmystiek* en *wezensmystiek*, of zo u wilt de *kleine verlichting*. Ik voel mij één met de natuur, met de ander, ik ben dat zelf en heb dus feitelijk geen regels meer nodig. Alles wat ik een ander tekort doe, de natuur te kort doe, doe ik mijzelf tekort. Hier ontstaat de ware ethiek, niet aan opgelegde regels gebonden. (zie figuur 2)

Spirituele ontwikkelingslijn 2
ontgrenzing van het ik

Figuur 2

Van mijn biografische ik naar mijn wezen, het zelf, noemen we de 1e fase van de verlichte of mystieke weg. En daarin zijn 4 stadia te onderscheiden, t.w.:

1. Het ontwaken, het geraakt worden van het ik. Men komt tot een dieper waarnemen, een ander zien. Het is het begin van de *heenreis*. Dit geraakt worden overkomt de mens vaak in de ontmoeting met een spirituele meester. Vele sannyasins zullen dit waarschijnlijk wel herkennen.
2. De fase van de zuivering van de levensoriëntatie. Het biografische ik verliest de aantrekkingskracht van het geïdentificeerde ik, van het ego en wordt daarvan geleidelijk aan bevrijd.
3. De fase van heroriëntatie van het biografische ik. Men komt tot een andere wijze van verstaan.
4. De fase van éénwording in de zijnservaring (een kernervaring). De mens is vrij geworden, vrij van zijn behoefte. Het is tegelijkertijd een totaliteitservaring met de wereld om hem heen.

De mens is in de 1e fase tot een bepaald verstaan zelf werkzaam:

1. Voorwaardenscheppend.
2. Waarnemend (contemplatief), in overgave.

2e Fase

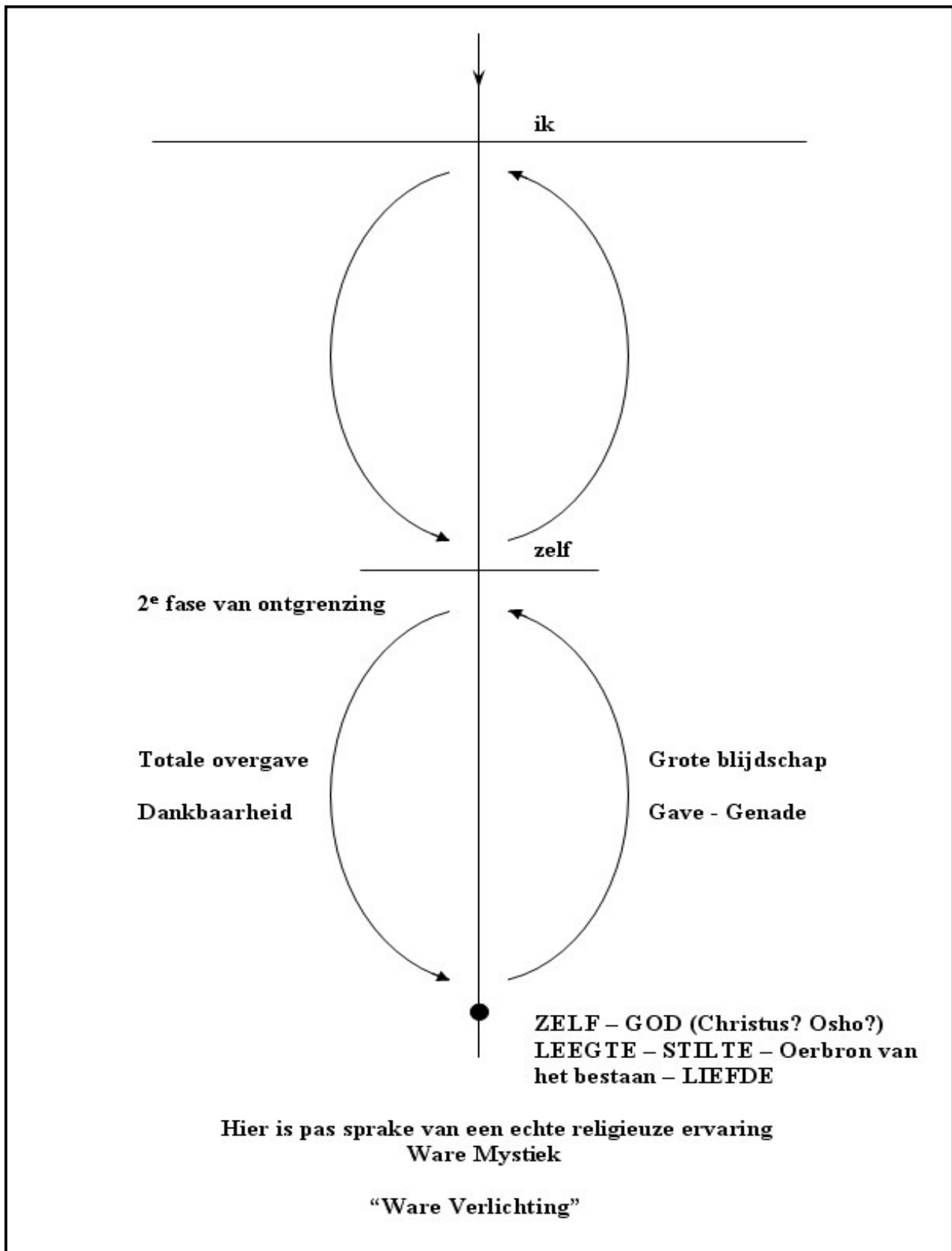
Er is nog een 2e fase en wel de weg van het *zelf* naar het *ZELF*, naar *GOD*. Het *ZELF* is nu de bestaanskern van het zelf. In de 2e fase weet het zich gedragen door het *ZELF*, er vindt a.h.w. een totale éénwording plaats en hier is pas sprake van een echte religieuze ervaring. Het is een tweede kernervaring. Er is sprake van de grote *Verlichting*, van *transcendentie* en tegelijkertijd *immanentie*, van ware mystiek, de *Unio Mystica*. Deze tweede belevenis gaat gepaard met een overstelpende blijdschap, doordrongen van grote dankbaarheid, overstromend uit de Bron van alle leven.

In deze 2e fase is de mens totaal niet meer zelf werkzaam, maar leeft in volledige overgave. (zie figuur 3 blz. 34)

Samenvattend zijn er dus uit elkaar gerafeld 2 fasen in de weg naar de mystieke ervaring:

1. Ontgrenzing van het ik-bewustzijn. Een existentiële ervaring. Je kijkt daarbij a.h.w. naar jezelf. Je bent puur bewust en heel helder. De wereld van het ik is verlaten en nu is er de wereld van het zelf. Het zelf bepaald de gedragingen van het ik (ethiek). Hier is ook wel sprake van de *kleine verlichting*.

Spirituele ontwikkelingslijn 3
ontgrenzing van het zelf

Figuur 3

2. Dat zelf wordt opnieuw ontgrensd. Er is weer een bewustzijnsverruiming. Het zelf is getrokken en gedragen door het ZELF. Niet langer bepaalt het zelf de gedragingen van het ik, maar nu het grote ZELF. Vanuit de éénwording met dit grote ZELF kan men pas zinvol spreken over God. Vóór deze ervaring is men geneigd (en kan men vaak niet anders dan) God te plaatsen in de wereld van dat biografische ik. God is er voor mij. Nu is er sprake van een werkelijke *Verlichting*, met een hoofdletter.

Het ontwaken en het verrijzen van het ZELF is een gebeuren, dat zeer scherp geda-teerd blijft in iemands leven.

3e Fase

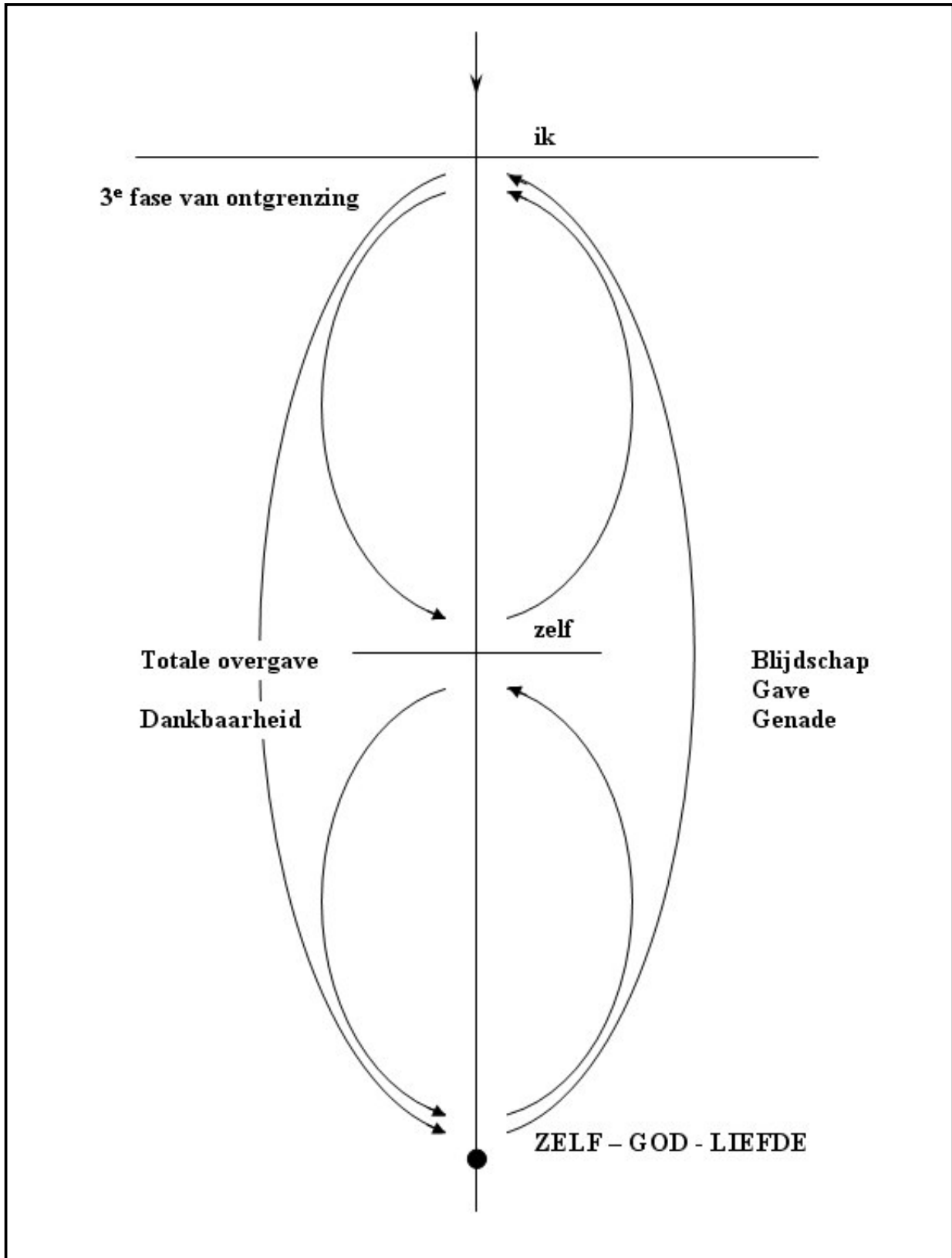
- Terug naar de marktplaats

Er is een weg terug van de uiteindelijke mystieke beleving naar de alledaagse werkelijkheid. Een terugweg die beleefd wordt als één grote gave. Het alle-daagse leven is gewoon, zoals voorheen en tegelijkertijd heel bijzonder. Het gewone is buitengewoon geworden en weet zich gedragen. Nu is de verlichte, de mysticus zich er ook van bewust dat de éénwording in God al vóóraf is gegaan aan het begin van de mystieke weg. Osho zegt: al was hij het zich toen nog maar bewust door middel van een onbestemd gemis, dat hem op weg deed gaan. (zie figuur 4 blz. 36). In de materiële wereld geldt de wet van eerst oor-zaak en dan gevolg, maar in de spirituele wereld is dit net andersom: Het gevolg is ons vóóraf gegaan en dan pas komt de oorzaak. Wees gelukkig en de gelief-de zal komen.

- De donkere nacht

In de met name westerse mystiek is bekend dat bij veel mystici het voorkomt dat men weer terugvalt vanuit de grote Verlichting in de alledaagse werkelijkheid, zonder ook nog maar een sprankje bewustzijn van die uiteindelijke éénheid. Wat eerst als een groot licht werd ervaren, is nu totaal onbereikbaar geworden. Men heeft vanuit de mystieke beleving weet van God en tegelijkertijd is God nu onbe-reikbaar geworden en schijnt verder weg dan ooit. Vaak is het de ervaring van het zich niet waardig voelen om in die Eenheid te leven. Het alledaagse leven kan geen voldoening meer schenken en de mysticus ervaart dit leven als een hel. Het is mij niet bekend of dit veel in het Oosten voorkomt. In de westerse spiritualiteit, waar tot voor kort de mens zichzelf diende te onthechten, kan ik die donkere nacht wel plaatsen.

Spirituele ontwikkelingslijn 4
De gave gaat vooraf aan het begin van de weg

Figuur 4

- Hoe vallen die bewustzijnsmomenten samen?

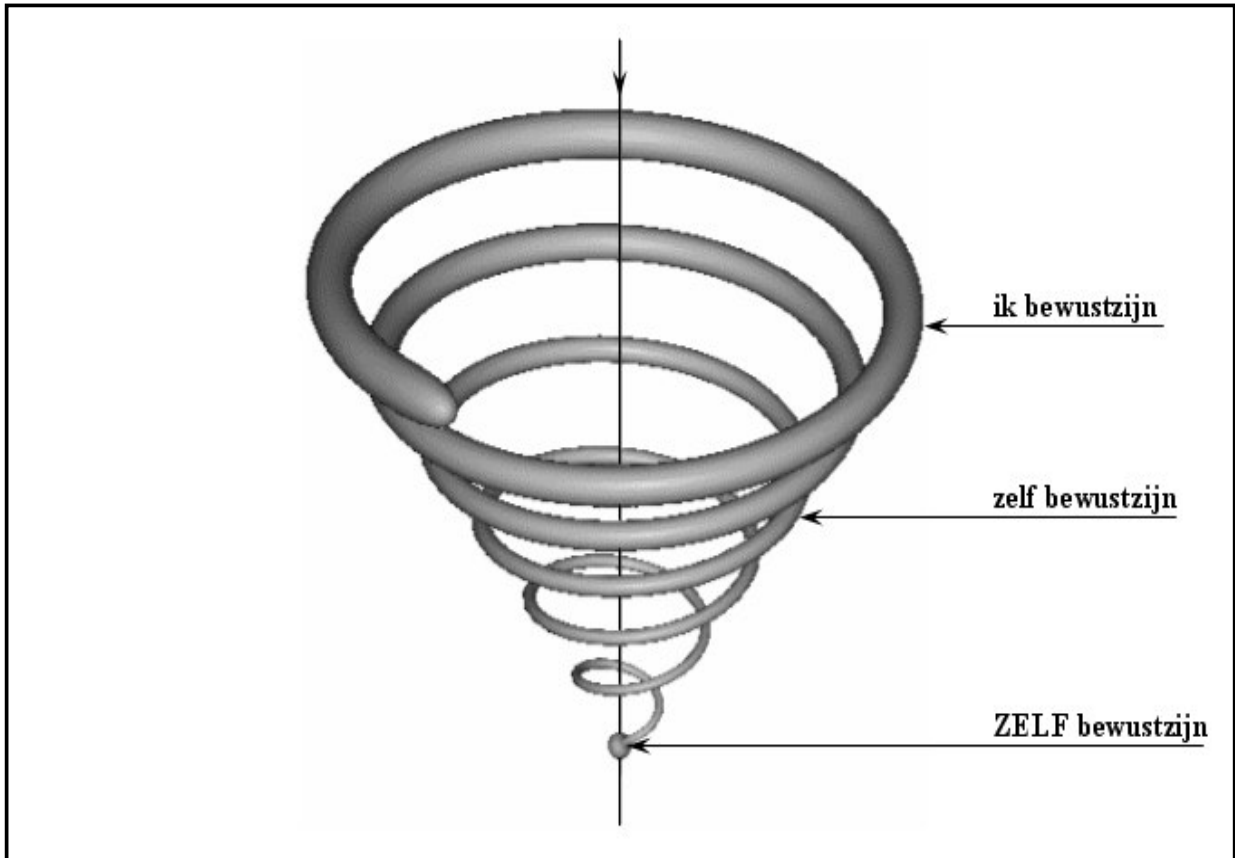
We hebben de mystieke weg uit elkaar getrokken om inzicht te krijgen in wat Osho ons daarover had te vertellen. Reflectie als instrument kan tot doel hebben een dieper inzicht in het bestaan te krijgen, waardoor de ervaring van het alledaagse leven zich kan verdiepen. Men zal zich ervan bewust kunnen worden dat alle hierboven vermelde dimensies van het bewustzijn, de dimensie van het ik-bewustzijn, van het zelf-bewustzijn en het God-bewustzijn tegelijkertijd aanwezig zijn. Het is als bij een spiraal, van boven wijd begonnen en naar de diepte toe in één punt uitkomen. Het éne moment is het ik-bewustzijn dominant, het andere moment kan het zelf-bewustzijn dominant zijn en soms is het God-bewustzijn dominant, maar alle drie vormen toch een eenheid en zijn tegelijkertijd aanwezig. (zie figuren 5a en 5b op blz. 38)

- Wat kunnen wij doen om een mysticus te worden, om Verlicht te raken?

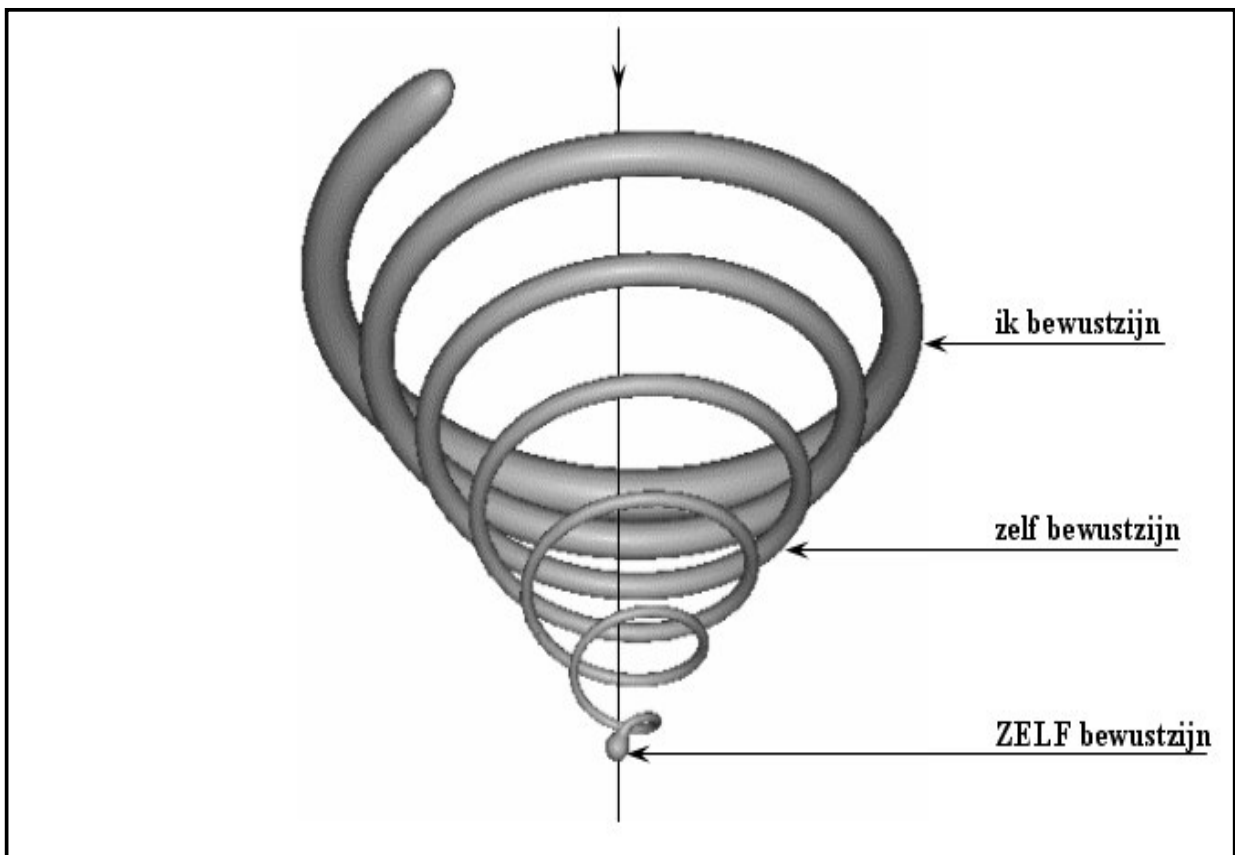
Als wij de geschriften van Osho en verlichten goed lezen, dan blijkt steeds weer dat de Verlichting, de Mystieke Eenheid de mens overkomt en als een *gave om niet* geschonken wordt ervaren. Osho spreekt veel over 'falling in love'. Je raakt a.h.w. plotseling verliefd, bijna ondanks jezelf. Zo ook is het God die geeft, de mysticus en verlichte die ontvangt.

Maar toch schijnt er een bepaalde bijdrage aan de mystieke éénwording mogelijk te zijn. Het is al verscheidende keren gevallen: We kunnen *voorwaardenscheppend* zijn en dat slechts tot een bepaalde hoogte. We zijn namelijk in dit leven gekomen als *redelijke* wezens, die (schijnbaar) zowel *ja* als *nee* kunnen zeggen tot God. Juist omdat we *nee* kunnen zeggen hebben we het vermogen gekregen om God van ons af te houden. Wij mensen zijn schijnbaar in staat God te belemmeren met ons te doen wat Hij wil. Deze kracht in de mens is tevens zijn zwakheid. Want als God niet kan doen wat Hij met ons wil doen, als de mens niet transparant van God wil zijn, dan treedt de mens a.h.w. *eigenmachtig* op. Hij probeert dan greep op zijn leven te krijgen, een greep die alleen God toekomt.

Onder het voorwaardenscheppende wordt nu verstaan, dat de mens tot een bepaalde hoogte zich van alles ontdoet dat hem van God afhoudt. Zijn *nee* wordt dus een *ja*. Bij Osho is dat al aan het allereerste begin van de weg. En dat ja-zeggen is vaak een hele opgave. Want wij menen zelf maar al te goed te weten wat goed voor ons is, tenminste, wij *denken* dat te weten. Het voorwaardenscheppende van onze bijdrage zal blijken te zijn, dat we in onszelf alle hindernissen wegnemen, ons denkvermogen achter ons laten, die ons de mogelijkheid ontnemen één met God te worden. Maar Osho zegt dat als je bewust aanwezig bent bij alles wat je doet, er geen

Figuur 5a

Figuur 5b

fundamenteel nee in je opkomt, maar er een transformatie in jezelf plaatsvindt die je dichter bij jezelf brengt. Het is allemaal een bewustwordingsproces.

- Wat is het hart van de spirituele weg?

Binnen de mystieke weg is het 'ja'-zeggen, dus *overgave*, begin en einde. In het kort komt het hier op neer, dat er een zich totaal overgeven is aan God, of soms aan de meester. Het is geen voorwaardelijke overgave in de zin van dat je belooft alles te doen wat God van jou verlangt, opdat je in de hemel komt. Nee, dat is het niet. De overgave is onvoorwaardelijk, wàt er ook met mij gebeurt. Als we dan beseffen dat God niet te traceren is, Niets is, niet dit en niet dat, dan komt het er op neer dat het uitsluitend gaat over een totale overgave en daar dan niet bij aan iemand of iets. Het leven a.h.w. aan ons laten gebeuren en met open, niet grijpbare handen, in het leven staan. En het is zelfs de vraag of er bij overgave nog wel iemand is die zich overgeeft of aan wie het leven gebeurt. Het is zoals het is, het gebeurt zoals het gebeurt. Het is geen blinde overgave, daarvan geen sprake, maar een overgave in heldere en totale aanwezigheid.

- Bestaat er ook nog zoiets als valse mystiek, pseudo-verlichting?

Een kenmerk van valse mystiek, van pseudo-verlichting is, dat de overgave niet totaal is. Dat men feitelijk alleen uit is op genietingen, extases, sensaties en macht, die het onkenbare ons kennelijk kan geven. Het is er op uit dat ongrijpbare toch te grijpen en niet als een *gave om niet* eventueel te laten komen. Bij valse mystiek komt er heel verleidelijk en subtiel een nieuwe identificatie om de hoek kijken, een soort super-ego, er wordt vergeten dat de echte bron van activiteiten niet in onze menselijke eigenheid ligt, maar in de Oergrond van ons bestaan.

Valse verlichten, mystici, zijn kwetsbaar in de kritiek die op hen afkomt. Ze raken geïrriteerd en stellen zich ongenaakbaar op. Echte Verlichten, echte Mystici zijn ook kwetsbaar, maar in hun kwetsbaarheid toch heel zachtaardig en zij zullen ieder mens op hun weg in de eigen waarde laten. Hun kwetsbaarheid is een gevolg van hun openheid en is zeker geen gevolg van zwakte.

Samenvatting

Alles samenvattend heb ik getracht uiteen te zetten wat Osho's bijdrage is tot de Westerse mystiek.

We hebben gezien dat de Westerse spirituele ontwikkeling tot voor kort voornamelijk getraceerd was, via het metafysisch dualistisch wereldbeeld, langs de weg van

hoofdzakelijk de ascese. Een weg die volgens Westerse mystici toch een weg naar binnen is.

Osho heeft ons geschonken dat er naast de ascese, die in zijn ogen voor weinigen is weggelegd, talrijke andere wegen openstaan. We hoeven alleen maar 'ja' te zeggen en het leven, zoals het op ons afkomt, laten gebeuren. Het lijkt een passieve aangelegenheid, en dat is het ook, maar binnen die passiviteit kunnen we, ondanks onszelf, heel actief zijn. Er gebeurt wat er gebeurt en men is daarbij totaal aanwezig. Hij heeft op spectaculaire en bijna rebellerende wijze de spirituele weg van de mens in hedendaags begrijpelijke begrippen en methodes kenbaar gemaakt. Daardoor is deze weg voor een grote menigte beloopbaar geworden. De weg is gepopulariseerd, heb ik gezegd.

Op de weg die hij verkondigde, een weg die naar de diepte van het menselijk bestaan gaat, hebben wij dimensies mogen onderscheiden, dimensies die duidelijk een bepaalde eigenheid hebben en tevens gelijktijdig bij de mens aanwezig zijn. Er zijn sprongsgewijze doorgangspoorten herkenbaar op de mystieke weg, nl.:

1. van ons biografische *ik*, waarmee we ons geïdentificeerd hebben, naar ons zelf, zich uitend in een éénwordingsbeleving met ons *zijn* in deze wereld of met de *natuur* om ons heen;
2. van ons *zelf* naar de transcendente en immanente éénwording met Al wat is, in de grote Verlichting, de Unio Mystica.

In feite is de ontmoeting met die eenheid vooraf gegaan, al was het maar in de beleving van een gemis, die ons op weg doet gaan. Verlicht zijn, Mystiek, heeft niets van doen met wat in ons verstand wordt bekokstoofd. Het gaat voorbij aan al wat institutioneel is en is dus noch katholiek – protestant – islamitisch – boedhistisch – enz. De Verlichting, een mystieke beleving, gaat voorbij woorden en dus valt er inhoudelijk feitelijk niets over te zeggen. Er kan alleen maar verwijzend over gesproken worden.

Osho, De Meester

In het begin van deze lezing heb ik opgemerkt dat het spirituele proces zo individueel is, dat algemene routekaarten moeilijk zijn uit te geven. Als je het geluk hebt een gerealiseerde Meester te ontmoeten, dan kan die een grote hulp zijn in je ontwikkeling. Een Meester is feitelijk niet iemand en een relatie met hem is een éénzijdige relatie, vanuit de discipel naar de Meester. In de uiteindelijke ontmoeting met hem verdwijnt ook de discipel in het niets. Osho zegt daarvan: *De vlam van de Meester en de vlam van de discipel vallen samen tot één vlam*. Alleen al de aan-

wezigheid van zo'n Meester heeft haar eigen effect. Hij is een spiegel, die de hele werkelijkheid a.h.w. weerkaatst. Hoewel ik Osho nooit in levende lijve ontmoet heb, is het mij wel duidelijk geworden dat hij in persoon zó'n uitstraling had dat velen in die ontmoeting diep geraakt werden en zich spontaan aan hem overgaven.

Maar of iemand werkelijk een Meester is kan volgens Osho pas herkend worden door mensen, die zelf hun Meesterschap ontdekt hebben. Het gaat er dus feitelijk om dat we bewust mogen worden van de Meester in onszelf. Zolang dat niet zo is, blijft de spirituele weg een groot avontuur. Een weg, die zoals we hebben gezien volgens hem naar binnen gaat. Hij zei het ook zo:

Hoe dieper je bij jezelf naar binnen gaat
des te minder zul je van jezelf vinden
en toch is dat nu juist de kern van je zijn.
En andersom ook:
Want hoe meer je naar buiten gaat,
des te meer zul je van jezelf vinden
en toch is dat nu juist de kern van je niet-zijn.
Dit zijn de twee wegen die je kunt gaan.
De eerste is de weg van de meditatie
en de tweede is de weg van het denken.

Tot slot

Wat Osho's directe invloed is op de spiritualiteitbeleving in deze tijd, het jaar 2003, kan ik moeilijk traceren. Indirect lijkt die mij nog steeds groot, omdat, zoals ik gemerkt heb, er vele z.g. spirituele cursussen gegeven worden door discipelen en oud-discipelen van Osho. Daarnaast worden er in het Westen en zeker in Nederland veel boeken uitgegeven die handelen over spiritualiteit en deze boeken zijn dus voor een groter publiek dan voorheen toegankelijk. Zonder twijfel heeft aan de popularisering van dit fenomeen Osho bijgedragen. Het allerbelangrijkste is m.i. dat voorbij de oude religieuze instellingen er wegen zijn opengegaan waarop de mens zich spiritueel kan ontwikkelen. Want de honger is kennelijk groot.

Joannes van het Kruis, die de weg in zijn *Mystieke Werken* zo minutieus beschreven heeft, merkte bij het einde op: *Zolang ik er naar zocht vond ik het niet en toen ik ophield met zoeken werd het mij overvloedig gegeven.* Osho heeft gezegd: *Gedurende vele levens had ik aan mezelf gewerkt, vol strijd: ik deed wat ook maar gedaan kon worden – er gebeurde niets. Nu begrijp ik waarom er niets gebeurde. Het streven was de hindernis. De behoefte om te zoeken was de hinderpaal. Niet*

dat men iets kan bereiken zonder te zoeken – zoeken is noodzakelijk – maar er komt een moment dat men het zoeken moet laten vallen.

Beiden hebben m.i. laten zien dat op de mystieke weg het voorwaardenscheppende werk noodzakelijk is, maar op een gegeven moment zal men moeten stoppen met werken en laten gebeuren. Vooral in dat voorwaardenscheppende werk is een Meester onmisbaar. Maar de laatste stappen vóór de eenheidsbeleving zal ieder van ons zelf moeten doen. Er is niemand die ons daarbij kan helpen.

In het Westen is de ultieme ontmoeting met God een liefdesaangelegenheid. God is liefde. Ook bij Osho draait alles uiteindelijk om de liefde, waarin wij mensen worden opgenomen. Hij zei daar o.a. over:

Liefde is precies als het licht.
Er is voor de één niet meer dan voor de ander,
maar toch zal het voor een blinde niet bestaan.
Voor iemand, die niet goed kan zien
zal het een vaag verschijnsel zijn
en voor iemand, die een helder gezichtvermogen heeft
zal het een grote intensiteit hebben.

Dat heldere gezichtvermogen wens ik ons allen toe. (*Applaus*)

DE DAGVOORZITTER

Iteke: Hartelijk dank, Wim Bonarius, dat was een heel mooi, heel diepgaand en helder overzicht. Daarmee hebben we een goeie start, en ik denk dat er nog wel heel wat reacties op komen.

We hebben nog heel even tijd. Zou er iemand in de zaal zijn die nu direct een vraag heeft, dan doen we dat er tussen door. Iemand die heel graag iets wil vragen nu, nee, dan moeten we maar een getal zeggen [*zeventien wordt geroepen*]. ‘Voorwaardelijke liefde is één derde liefde, één derde hechting en één derde verwachting.’ (Doc Childre van het Hewart Math Institute). [*Zeven wordt geroepen*] ‘Liefdespijn is levenspijn, waar je pijn is, daar is je leven, daar is je evolutiedrang.’ (Joseph Campbell).

De volgende spreker is alvast achter het kathedraal gaan staan, maar u hebt nog wel even om iets met uw buurvrouw of buurman uit te wisselen, en u even uit te rekken. (.....) Goed, dan denk ik dat het nu tijd is om weer door te gaan. Maurits

Kwee spreekt over Osho's bijdrage aan de Westerse Psychotherapie. Hij is klinisch psycholoog, en directeur van de Transcultural Society for Clinical Meditation, een organisatie die geregeld congressen in verschillende landen organiseert over de relatie tussen psychologie en meditatie. Hij bekleedt o.a. een gasthoogleraarschap aan de Universiteit van Flores, Buenos Aires, Argentinië en is verbonden aan de Waseda Universiteit, Tokorozawa, Japan. Ik ben heel benieuwd en geef hem graag het woord.

2. Dr. Maurits Kwee

Osho's bijdrage tot de Westerse psychotherapie

Maurits: Dank u wel, voorzitter. Laat ik beginnen met dank te zeggen aan de organisatie, dat ik hier vandaag mag spreken. Ik zal vandaag een Power Point Presentatie geven, waarvan de teksten in het Engels zijn om de Engelstaligen onder u van dienst te zijn. Ik zal echter spreken in het Nederlands.

Osho (geboren 11 december 1931) verklaarde dat de term afkomstig is van het woord oceanisch, dat William James ooit gebruikte. Het betekent dus 'opgaan in de oceaan' en duidt op die manier die ervaring aan. Hoe zit het dan met degene die dat ervaart? Hij gebruikte daarvoor de naam Osho, dat ook een helend geluid is, om later te ontdekken dat Osho ook een Japans Zen-woord was met als betekenis, 'de gezegende' of 'hem, op wie het heelal bloemen strooit'.

'Twijfel' — hier laat ik een citaat van Osho zien — 'is altijd mijn eigen proces geweest, mijn eigen weg om de waarheid te bereiken. Ik zou graag willen dat jullie ook steeds meer en meer scherp en intelligent worden. Twijfel, zoals in de wetenschap, want twijfel zal je helpen om te ontdekken, ook bij je innerlijke reis... Ik ben voor de sceptische geest: Geloof niets, tenzij je het hebt ervaren. Geloof niets, blijf steeds naar iets doorvragen, hoe lang het ook mag duren'. Een week voor zijn verlichting, dat is geweest op 21 maart 1953, toen hij 21 jaar was, een gebeurtenis die we vandaag hier herdenken, hield hij op met werken aan zichzelf. Er kwam een moment, dat hij het nutteloze inzag van zijn inspanningen. Hij had alles gedaan wat hij kon doen, en er gebeurde niets. Hij had gedaan al wat menselijk mogelijk was, en wat kun je dan anders nog doen? In pure hulpeloosheid liet hij al het zoeken varen.

Die dag dat het zoeken ophield, die dag verwachtte hij niets. En toen gebeurde het plotseling. Een nieuwe energie kwam op, uit het niets en van overal vandaan, het was in de bomen, de rotsen, de lucht, de zon, de hemel, het was overal. 'Ik was zo hard aan het zoeken en aan het denken dat het heel ver weg was, maar het was in feite zo dichtbij. Op de dag dat mijn inspanning ophield, hield ook ik op te bestaan'.

Deze woorden doen ons denken aan de verlichting van de Boeddha die 2500 jaar geleden leefde. Over zijn verlichting sprak Osho in 1976 in Boeddhistische ter-

men: het laten vallen van het zelf, het volledig ontwaakt zijn. Dus geen inspanning meer, geen hoop meer, geen ge-ren, geen zoek naar een horizon, die alleen maar illusie of maya is. 'Er was geen grond onder mij. Maar ook geen vrees, omdat er geen illusies meer waren, van ik, mij, mijn. Van het ego, van het zelf. Geen verleden, geen toekomst'. Alleen het magische 'nu' was er toen, toen de Boeddha ontwaakte tot anatta. Atta duidt op het zelf, anatta: het niet-zelf.

Osho ging toen naar een tuin, zat daar onder een boom, zoals de Boeddha dat ook deed. Sindsdien leefde hij in verlichting op deze aarde, tot 19 januari 1990.

De Boeddha kennen we uit de Nikayas, de canonieke teksten (in Pali, de taal die de Boeddha sprak), waarin zijn toespraken zijn vervat. Het is mijn overtuiging dat we die teksten niet als een geloof of een filosofie zouden moeten bestuderen, maar als een psychologie. Een psychologie van de bevrijding, van de individuele groei en ervaring die leiden tot verlichting. De oorzaak van de wereld en de weg naar het doen ophouden van de wereld zijn door de Boeddha in de Nikayas beschreven en verklaard als zijnde een verschijning binnen 'het zes voet lang levend lichaam'. Dus ons lichaam, ongeveer 1.80 lang, met een waarnemende geest (Samyutta Nikaya, III, 139).

Met andere woorden, het zit allemaal binnenin je, en het gaat dus meer om psychologie dan om filosofie of geloof of religie. Empirische psychologie. Empirisch betekent dat het op ervaring is gebaseerd, in dit geval de lering van de Boeddha over verlichting. Zijn verlichting was toen hij 35 jaar was, in ongeveer 572 voor onze jaartelling. Het is ook een wetenschappelijke benadering, die ingaat op voelen, op denken en op gedrag. Het gaat dus niet over een ziel, of een transmigratie van een ziel, of over reïncarnatie, maar louter om wat je voelt, denkt en doet. Als er geen zelf of ziel is dan kan er ook niets reïncarneren. Tenminste, dat is mijn interpretatie.

De Boeddhistische psychologie van bevrijding betreft het loskomen van hechtin-gen en het lijden dat het leven met zich meebrengt, om door je eigen inspanningen 'tot je 'zelf'' (of 'in je element') te komen en aldus het Boeddhaschap te bereiken. Het doordringend inzicht dat je uit de lering van de Boeddha kunt trekken is: alles verandert wat zich in je leven voordoet. Op basis van een empirische benadering kun je onwetendheid doen ophouden en op die manier verlichting ervaren, bodhi.

Een 21e-eeuws vehikel daartoe is Neo-Zen, wat ik zelf voorsta. De naam Neo-Zen is een door Osho ingefluisterde term, en hoewel ik zelf geen sannyasin ben, ben ik toch heel erg door hem geïnspireerd, vandaar dat ik hier ook sta.

Wat is dan die Neo-Zen precies? Osho had het over Neo-Zen, maar naar mijn beste weten heeft hij het Neo-gedeelte niet verder ingevuld. Mijn invulling is: een klinisch-psychologische benadering van Zen (een aan het individu aangepaste Zen), een meditatiepraktijk voor innerlijke bevrijding, die een reis heeft afgelegd vanuit India via China en Japan naar het Westen en aldaar ook een wetenschappelijke benadering met wetenschappelijke bewijsvoering is geworden. In de tweede plaats volgt NeoZEN de precieze instructies van de Boeddha voor meditatie, zoals die in de Satipatthana Sutta zijn neergelegd. Op de derde plaats maakt NeoZEN een reis terug naar het oosten in een verjongde conditie, om aldus de praktijk van Zen te revitaliseren. (Het laatste noem ik het Dhammawest-voertuig of West-ayana).

De wijsheid van de Boeddha is in feite analoog aan de wijsheid van Osho. Het gaat dan in essentie om de drie empirische kenmerken van de werkelijkheid, van het bestaan.

Het eerste kenmerk is dat het leven een flux is, dus een constante stroom, ook wel anicca genoemd, impermanent, vergankelijk, veranderlijk. Omdat niets hetzelfde blijft, is alles, inclusief het zelf imperfect, niet volmaakt. Dat betekent dat het zich elk moment ontwikkelt, en 'moment' is dan, zeg maar, een vloeiende keten van emotionele ervaringen die aan elkaar geregen zijn, met elkaar verbonden zijn. Zodra je nu zegt is het niet meer nu.

Neem bijvoorbeeld de Big Bang. Na de Big Bang bewegen de hemellichamen zich nog altijd verder en verder weg van een bepaald punt. Ons universum expandeert nog steeds, maar het maakt niet uit waar je bent: elk van ons beweegt zich en schijnt zich in die beweging altijd in zijn eigen middelpunt te bevinden. Een beetje moeilijk misschien, maar vandaar de volgende analogie. Als je je een deeg van krentenbrood voorstelt, en je zelf als een krent in dat deeg, en dat deeg gaat rijzen, dan bewegen alle krenten zich verder van je af. Het maakt niet uit welke krent je dan bent, je perceptie, je waarneming is altijd vanuit je eigen centrum.

Het tweede kenmerk van de Boeddhistische wijsheid — ook van Osho, die daar heel veel over heeft gesproken — is dat er een niet-zelf is. Het niet-zelf, anatta, dat is dus de kern van de lering van de Boeddha, met konsekventies voor ons leven. Dat ik, dat ego, dat zelf, is ook een constante stroom van veranderlijke ervaringen en kan daarom niet bestaan als een permanente of solide entiteit.

Het zelf kan niet worden gelokaliseerd of geïdentificeerd. Omdat het substantie mist, is het zelf dus perfect leeg. En omdat het essentie mist, is het zelf niets anders dan een abstractie, een illusie, of in het ergste geval een waan. (Het psychologisch zelf is niet gelijk aan de ziel.)

Omdat het bestaan van een ziel niet wordt bevestigd noch ontkend, blijft het vraagstuk van transmigratie en reïncarnatie een groot vraagteken. De Boeddha zelf heeft op die vraag nooit antwoord gegeven. Die behoort tot een van de klassieke vragen die onbeantwoord zijn gebleven. (De Boeddha hield zich niet bezig met metafysica en Osho ging er ludiek mee om.)

Het derde kenmerk van het bestaan is dat het leven lijden en ontbering inhoudt, ook wel dukkha genoemd, simpelweg vanwege de vergankelijkheid, inconstantheid van het lichaam en de geest. In het laatste geval gaat het om onwetendheid van het eerste en tweede kenmerk van de werkelijkheid en om de irrationele eis c.q. gehechtheid aan perfectie en permanentie, ingegeven door een impermanent zelf. Resultaat is een hunkering of een snakken naar het willen vastklampen van de toppen en het willen vermijden van de dalen. Hiervan bewust te zijn is verlichting die kan leiden tot bevrijding voelen, en wel via relativerend denken en adequaat doen. De Boeddha heeft het bovenstaande samengevat als de ‘vier edele waarheden’, 1. leven is lijden, 2. er is een oorzaak van dat lijden, 3. er is een uitweg van dat lijden en 4. die weg heet het ‘achtvoudig pad’, bestaande uit het in praktijk brengen van deugdzaamheid door een juiste middenweg te volgen in: spraak, actie, leefwijze, inspanning, concentratie, meditatie om te komen tot een wijsheid in visie en vastberadenheid.

Laat ik nog even doorgaan op die empirische kenmerken en ze samenvatten. Ten eerste, de toppen waar je zo naar hunkert en die je wilt vasthouden, en de dalen die je zo graag zou willen vermijden, die zijn te wijten aan het leven zelf, dat een flux is, een constante stroom. Omdat niets hetzelfde blijft zul je altijd blijven lijden.

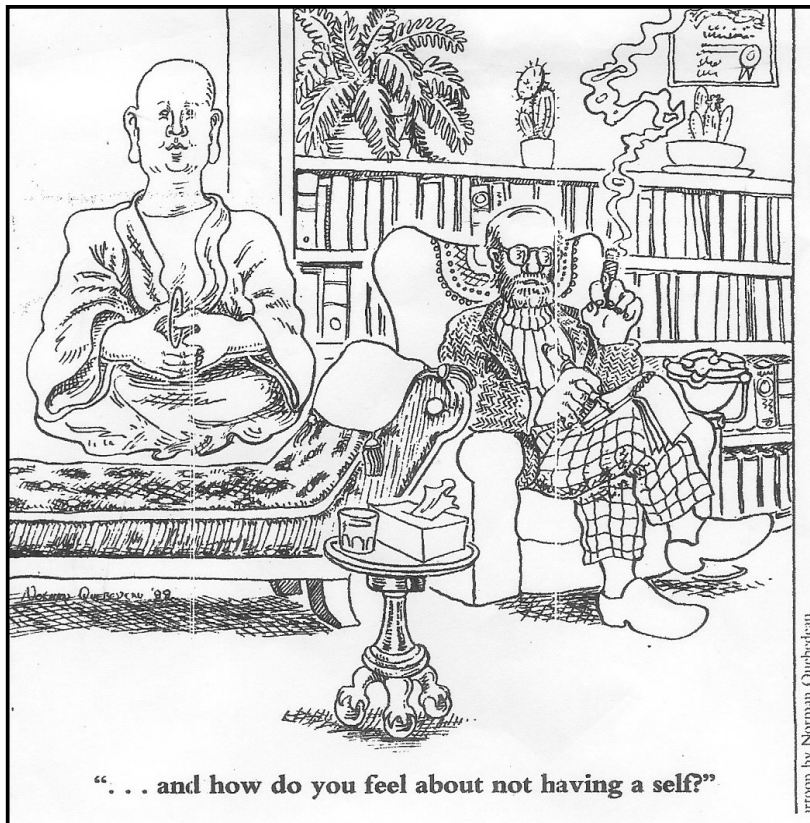
Ten tweede, elke emotionele episode geeft geboorte — metaforisch, niet letterlijk — aan het ik, ego of zelf, een geïdentificeerde ervaring van het ego of zelf. Dat is niet om je er aan vast te klampen, maar om je daarvan te bevrijden door je ervan te dis-identificeren.

En ten derde, het zelf is een stroom van impermanentie, zonder solide substantie, zonder vastigheid, en daarom niet in staat om te kunnen worden geïdentificeerd als onafhankelijk. Het zelf is dus een illussie, een waan. 't Is niets anders dan een proces van voelen, denken, en doen. Onwetendheid en hersenspinsels over de eerste twee kenmerken doen irrationele eisen aan het leven stellen, en destructieve emoties opkomen, die je zou kunnen wegzetten door relativeren en adequate actie, onder meer door meditatie, paradoxaal genoeg dus door niet doen.

Dus omdat er geen eeuwige essentie is, is het zelf niets meer dan een lege abstractie. Op dit plaatje zie je een mediterende in lotuszit bij een psychotherapeut, die

lijkt een beetje op Freud, geloof ik, die vraagt: ‘En hoe voel je je, over het niet hebben van een zelf?’

Wat is psychotherapie? Dat is een wetenschappelijk onderlegde manier, een proces van systematisch behandelen, van geplande interventie door een expert die op een methodische manier een helpende relatie neerzet, structureert en hanteert, ten einde de problemen van een client te doen wegnemen of in elk geval te verminderen, door middel van goed omschreven methoden en technieken.

Er zijn verschillende scholen van psychotherapie, de drie belangrijkste zijn de psychoanalyse van Freud, de persoonsgerichte van Carl Rogers, en de derde, waar ik toebehoor, de cognitieve gedragstherapie, met voortrekkers als Beck, en mijn persoonlijke leermeesters Ellis, Mahoney en Lazarus.

Cognitieve gedragstherapie is de meest wetenschappelijk geëvalueerde benadering

en sluit het beste aan bij de Boeddhistische traditie. Bijvoorbeeld de Rationeel-Emotieve Gedragstherapie van Albert Ellis, die stelt dat het leven toch, ja ook lijden is, ‘a pain in the ass’, een frustratie vanwege alle moetens (hunkeringen), die je kunt doen verdwijnen, door je je relativisme eigen te maken. Nou, dat lijkt heel veel op wat Boeddha en Osho zeggen. Leven is lijden, dis-identificeer je en onthecht je van allerlei hunkeringen (moetens) en irrationele verlangens.

We zijn wat we denken, zegt ook de Boeddha, al wat we denken komt op uit onze gedachten. Met onze eigen gedachten maken we de wereld en door onszelf pijnigen we ons. Maar door onszelf kunnen we ons ook zuiveren. Niemand maakt in feite een ander beter, dat dien je zelf te doen. Aldus de Dhammapada.

Verandering volgens de Rationeel Emotieve Gedragstherapie van een emotionele stoornis gaat uit van het ABC schema (van een emotionele wedergeboorte zou je kunnen zeggen om in stijl te blijven). Hierbij staat A voor activerende gebeurtenis, de aanleiding, zeg maar. Dat is echter niet wat je emotioneel doet lijden, dat is B, de irrational beliefs, dus je beoordeling van of gedachten over die aanleiding, die leiden tot die emotionele verstoring en gedragsmatige consequenties, de C, die je niet zou willen hebben. Bijvoorbeeld een irrationele gedachte als ‘Hij moet van mij houden, anders ben ik een waardeloos mens’, dit soort denken geeft lijden door een dito voelen en doen.

Een illustratie van wat die therapie inhoudt: door middel van vraag en antwoord leert de client het volgende alternatief: ‘Op die manier zal ik mijn doel, in ieder geval om tot gelijkmoedigheid te komen, niet bereiken. Er is geen bewijs dat hij van mij moet houden, noch is er bewijs dat mijn waarde afhangt van dat hij van mij houdt. Als hij van een andere vrouw houdt dan moet hij zelfs niet van mij houden, hetgeen heel verdrietig aanvoelt, maar geen reden is om mezelf als mens af te wijzen. Mijn waarde als persoon kan niet worden beoordeeld, omdat er geen accurate manier is om het in te schalen of daar een score aan te geven. Mijn existentie, alleen al mijn bestaan is een garantie om mijn waardevolheid onvoorwaardelijk te accepteren.’

Wat hebben we hier? Een collage van Osho foto’s. Hier zie je dat de correcte spelling van guru is ‘gee, you are you’.

Er zijn 40 Boeddhistische technieken door Buddhagosa, een Boeddhistische geleerde uit de 5e eeuw, onderscheiden. De essentie daarvan is op de eerste plaats de kalmerende meditatie, die samatha heet, en gewoon zitten inhoudt, met name om gelijkmoedigheid te bewerkstelligen. De termen jhana (Pali), dhyana (Sanskriet), chan (Chinees) en Zen (Japans) komen hiervandaan. Zitten om te kalmeren, te genieten en te concentreren, totdat er zich een absorptie voordoet, ook wel genoemd samadhi.

Op de tweede plaats gaat het om Vipassana, in vier, zeg maar houdingen van zitten, lopen, staan en liggen. Met behulp van de kalmerende meditatie vergaar je inzicht in de drie empirische kenmerken van de werkelijkheid en wel via wat dan wordt genoemd ‘mindfulness’. Ik denk dat de vertaling daarvan ‘indachtigheid’ is. Het gaat erom via indachtigheid het niet-zelf te bevatten op weg naar de verlichting toe. Dit gebeurt als je vrij bent van het je vastklampen aan impermanentie, als je het hunkeren (of het heilig moeten) weggewerkt hebt, de hunkerende vlam hebt gedoofd, en als je de ‘emotionele wedergeboorte’, zo zou ik dat dan willen noemen, van disfunctionele emoties kunt voorkomen. Die ‘wedergeboorte’ doet zich

elke dag weer vele keren voor, als je woedend bent, of als je angst of liefde voelt, of wat dan ook waar je aan vast blijft kleven.

Het axioma hierbij is, volgens Osho, ten eerste: meditatie komt als je blij bent. Celebreer, vier het leven, wees blij, wees vrolijk, zou je kunnen zeggen. Dat houdt tevens in, denk ik, iets van éérs psychotherapie, om beter te relateren, want dat is toch vaak een bron van je vreugde, om een goede relatie te hebben, en ten tweede: katharsis. Dat is het bijvoorbeeld beginnen met gek (expressief) te dansen, al die gekte er uit te gooien, en op die manier je innerlijke stilte te vinden, om daarna pas te gaan zitten.

Ten derde: om van de emotionele stormen die in jezelf aanwezig zijn, veroorzaakt doordat je op een bepaalde manier met jezelf omgaat, om daarvan telkens getuige van te zijn. Een bewuste getuige, het gaat niet om 'to solve' maar om 'to dissolve', zoals een geveugelde uitspraak van Osho luidt. (Dus niet om het probleem op te lossen maar om het probleem zelf in rook te laten opgaan.)

Ten vierde: helderheid komt als je je energie naar beneden toe verhuist, van de kletskep in je hoofd naar je hart en dan uiteindelijk naar je navel toe. Dus stop met denken, begin te voelen. Wordt een bloeiend bewustzijn, een lotus uit de modder. En blameer niet je geest of je hersenen, maar verander de automatische piloot, de slapende piloot, van je eigen voertuig.

Vele meditaties heeft Osho bedacht, o.a. de Dynamische Meditatie, de Kundalini, de Lachmeditatie, absoluut mijn favoriet. Dat is vijf minuten rekken en strekken, vijf minuten je gek lachen, dat is dus weer die katharsis, en dan getuige zijn van je denken, voelen en doen. Daar is niks heiligs aan! 't Is een transformatief proces, net als water tot 99 graden verwarmen, dan komt die ene sprong van 99 naar 100 graden, de quantumsprong, naar koken.

Meditatie is dus geen ontspanningsoefening, geen ademhalingsoefening. Ook niet het controleren van je aandacht, maar een kunst van 'witnessing', dus van het getuige zijn, een proces van indachtigheid, plus van wat Osho dan kenmerkt: dat je daarvoor allerlei oefeningen doet om katharsis te bewerkstelligen.

Wat is dan die indachtigheid, die mindfulness, dat witnessing, zoals Osho dat refereert te noemen? Dat is op de eerste plaats het bewerkstelligen van 'aanwezigheid van geest'. Van 'tegenwoordigheid van geest' zou je kunnen zeggen. Terwijl je op een bepaalde manier relateert, tot je eigen ervaringen, van binnen dus, die je bewustzijn binnenkomen, via de zintuigen. En ook een relatie aangaat tot elk denken of voelen of wat ook maar op het beeldscherm van je geest aan je voorbij trekt.

Dat doe je op een aandachtige, attentieve en alerte manier, observerend en indachtig, dus op een niet vergeetachtige manier.

En op de tweede plaats - dat is wel een lange definitie, maar wel een complete, denk ik — daarbij focus je je naar jezelf toe. Maar zonder doel, zonder iets te wensen, in een vriendelijke liefdevolheid naar jezelf toe. Van nu tot nu, van het ene moment naar het andere moment, in een keuzeloos bewustzijn. Dus niets verwach- tend, niets evaluerend, en in een gemoedstoestand alsof je een spiegel bent. Met andere woorden, dat je je niet identificeert, ‘dat ben ik, of dat ben ik niet’, je ner- gens aan vasthoudt, en nergens op reageert, zoals een spiegel: je bent er als je er voorstaat en je bent foetsie als je er niet voor staat.

Laten we nu eens kijken naar de uitkomst van wetenschappelijk onderzoek naar meditatie. Op de eerste plaats: bewijs van een genezing van pathologie door welke meditatie dan ook, als primaire interventie, daar is tot op heden geen bewijs voor geleverd. Op de tweede plaats: er is wél een bewijs van indachtigheid als een com- ponent of een adjunct, een toevoeging, en als een preventie voor sommige bio- psychosociale aandoeningen. Op de derde plaats: de impact van indachtigheid en psychotherapie begint er nét er aan te komen. Dat is zeer recent, en blijkt zeer veel- belovend, bijvoorbeeld als preventie of pre-therapie, dus voordat je een therapie doet.

Ik zei eerder, je moet eigenlijk eerst therapie doen en dan meditatie, maar als pre- therapie lijkt het ook een goede interventie. Maar in het algemeen gaat het erom je te verzekeren van biopsychosociale gezondheid door middel van psychotherapie, voordat je echt aan meditatie doet. Voor ‘clinical meditation’ dient men eerst goed in de aarde geworteld te zijn, om op die manier veilig de spiritualiteit te kunnen zoeken.

Er zijn zogenaamde ‘derde generatie cognitieve gedragstherapieën’, dus intellec- tuele kleinkinderen van de grondleggers van de (cognitieve) gedragstherapie. Die passen Boeddhistische praktijken toe bij hun behandelingen. Op de eerste plaats is dat de op indachtigheid gebaseerde stress-reductie van John Kabat-Zinn: de ‘mindfulness-based’ cognitieve therapie. Dan heb je ook nog een andere, minder bekende, de ‘acceptance-commitment therapy’. Ook nog de dialectische gedragstherapie, maar daar zal ik verder niet op ingaan. Ik zal wel ingaan op de eerste twee, omdat die heel belangwekkende resultaten hebben voortgebracht.

Laten we eens kijken naar bewijsvoering nummer 1, van Kabat-Zinn en anderen. Zij hebben in 1998 indachtigheid toegepast bij stressreductie. Dus het gaat om dat laatste, maar dan ‘mindfulness-based’. Die werd toegepast als een toevoeging aan

een medisch-psychologische behandeling, als profylaxe, dus als een preventieve maatregel. De positieve uitkomst van 6-12 weken training werd gedocumenteerd in studies over chronische pijn, verslavingen, angststoornissen, (prostaat)kanker, vreetbuien en het je houden aan diëten.

Een ander onderzoek van Kabat-Zinn, te publiceren in een speciaal nummer, dat binnenkort uitkomt¹, is dat hij Mindfulness-Based Stress-Reductie heeft toegepast bij psoriasis, dat is een ernstige huidaandoening. Zevenendertig proefpersonen kregen lichttherapie en chemotherapie, waarbij één groep daar bovenop een geluidstape kreeg waarmee indachtigheid werd toegevoegd, maar dan wel met specifieke instructies. En eveneens een visualisatie van het ultraviolette licht dat ze tijdens die gewone behandeling krijgen, hoe die verdere celgroei kan voorkomen. Dat werd dan drie keer per week gedaan, gedurende 12 weken. En via beeldmateriaal kun je goed zien dat de huid van de mediteerders vier keer sneller genas dan de gewone behandeling alleen maar met lichttherapie en chemotherapie. Vier keer sneller, dat is toch niet gek, het betekent minder lijden.

Bewijs nummer 2 heeft betrekking op ‘Mindfulness-Based’ Cognitieve Therapie. Die werd toegepast bij het voorkomen van terugval in ernstige depressies en gaf een briljant resultaat. In een groepsinterventie programma werden depressieve patiënten die al genezen waren, 8 tot 24 uur getraind om zich los te maken van depressogeen denken: ‘Ik ben niks, anderen zijn niks, de toekomst is niks, alles is waardeloos’. Zij werden getraind om zich niet meer op die manier met zichzelf bezig te houden. Het ging om een ‘randomized control trial’, dat is een experiment waarbij je proefpersonen willekeurig in twee groepen plaatst, waarbij je de ene groep de behandeling geeft die je speciaal wilt doen, en de andere groep een behandeling geeft ‘zoals gewoonlijk’.

In dit geval ging het om 145 proefpersonen, met drie of meer voorgaande terugvallen in hun depressie. Dat zijn dus heel ernstig depressieve patiënten. Uit dat soort patiënten bestond 77% van die groep van 145, en juist die vielen significant veel minder terug. Bij 33% werd minder terugval waargenomen, tegenover 66% van de mensen die de gewone behandeling kregen.

Bewijs nummer 3 betreft die ‘acceptance-commitment therapy’. Die heeft als component ook die indachtigheid. De resultaten zijn, ja, meer anecdotisch. De andere componenten zijn: het cognitieve onschadelijk maken van depressogene of anderszins voor je emotionele gezondheid gevaarlijke denkwijzen, gedragsmatige ‘exposure’, dat is blootstelling, aan angst bijvoorbeeld, het gebruik van metaforen en het veranderen van waarden.

Er zijn goede resultaten bereikt, anecdotisch, voor verschillende aandoeningen die

je daar allemaal kunt zien. Je zou als conclusie kunnen zeggen dat mindfulness een kosten-baten gunstige benadering is, maar dat de uiteindelijke, finale evaluatie nog niet is gebeurd en dat het onderzoek daarnaar nog maar net begonnen is.

Cognitieve gedragstherapie, laat ik daar nu op ingaan, is een wetenschappelijk onderlegd proces van behandeling, van interventie, door een professional, die op een methodische manier een helpende relatie hanteert, teneinde psychologische stoornissen te reduceren of weg te krijgen. Het gaat om DSM-stoornissen, waarbij DSM staat voor Diagnostic & Statistical Manual of Mental Disorders, een handboek voor de officiële diagnoses voor psychische aandoeningen. Cognitieve gedragstherapie past bepaalde technieken toe, welke er toe kunnen leiden dat je je 'BASIS I' kunt veranderen. Dat is dan een acroniem of letterwoord voor Behaviour, dus gedrag, dan Affect, dat betreft je emoties, dan Sensation, wat je waarneemt of gewaar wordt, dan Imagery, je verbeelding, dan Cognition, je denken en de I staat voor het Interpersoonlijk relateren, hoe je omgaat met anderen. Therapie gaat altijd over deze gebieden, een verfijning van de indeling in denken, voelen en doen.

De meditatie van Osho zijn duidelijk geen psychotherapie. Ze zijn duidelijk ook geen cognitieve gedragstherapie. Ze zijn in essentie Boeddhistische meditatie, zo zou ik het willen zeggen: een combinatie van witnessing, plus verscheidene katharsis technieken. 't Zij lachen, huilen, of iets anders, dansen, springen, gek doen.

Wat is dan de bijdrage van Osho aan de psychotherapie? Ik merk op dat bij Boeddhistische meditatie alsook in het geval van Osho meditatie, het gaat om het volgende:

Op de eerste plaats gaat het kennelijk niet om te genezen, maar om te zorgen, te verzorgen, te helen, te groeien. Om je sterker te maken, paradoxaal genoeg eerst voor dat 'zelf', bij zelf-actualisatie.

Op de tweede plaats is het logisch dat er geen bewijs bestaat voor de effectiviteit van Boeddhistische meditatie — mindfulness of witnessing — als genezing voor psychopathologie. Daar zijn ze immers ook niet voor bedoeld, ze zijn meer bedoeld om verlichting te bereiken.

Op de derde plaats is er dan het bewijs dat die Boeddhistische benadering van indachtigheid een toevoeging is. Het heeft een (toegevoegde) bijzondere waarde als preventie of pre-therapie bij het voorkomen van sommige bio-psychosociale stoornissen.

Op de vierde plaats, de impact van indachtigheid in psychotherapie begint net te komen. In Nederland bijvoorbeeld vond bij ons, dit jaar, de eerste mindfulness cursus plaats binnen de Vereniging voor Gedragstherapie en Cognitieve Therapie. Zo recent is het allemaal, en dat vanwege de bewijzen die ik zonet heb aangevoerd. Gedragstherapeuten willen graag werken op basis van bewijs, dus ‘evidence-based’!

Op de vijfde plaats, ofschoon de essentie van de Osho-meditaties witnessing is en dus Boeddhistisch van aard is, zijn ze nog niet onderzocht zoals dat een klein beetje, en schoorvoetend, gedaan is bij mindfulness. We kunnen daarom niet zoveel zeggen over wat de bijdrage is van Osho meditaties aan de psychotherapie.

Op de zesde plaats, hoewel de katharsis bij Osho meditaties een therapeutisch soort effect heeft, is het je beter voelen als gevolg van lachen, van gek doen, van dansen en springen niet hetzelfde als genezen van je klachten als je bij voorbeeld paniekstoornissen hebt of een dwangneurose, of wat dan ook voor DSM klacht. Je wordt er nog niet beter van, als je je in de rondte lacht, of danst en springt. Maar het is wel een verlichting voor het moment, natuurlijk. Je vóelt je beter, maar je wórdt nog niet beter.

Op de zevende plaats, voorzover het om witnessing gaat, kan Osho’s bijdrage aan de psychotherapie natuurlijk best wel meeliften met de resultaten van mindfulness. Of Osho meditaties worden toegepast hangt af van wie daar therapie geeft. Ik denk dat de resultaten van Osho meditaties ongeveer dezelfde zullen zijn als die van mindfulness. Maar dat is natuurlijk een generalisering van mijn kant.

Mijn algehele conclusie is: ondanks de wonderschone manier van Osho om te inspireren en zijn krachtige potentie om de psychotherapeutische praktijk te beïnvloeden, is er tot op heden geen formeel bewijs dat kan ondersteunen dat de bijdrage van Osho voor de professionele psychotherapie relevant is. Ik kan er op dit moment niets beters van maken. Hier ziet u nu op het scherm nog foto’s van Osho. Namaste, dank u wel! (*Applaus*)

DE DAGVOORZITTER

Iteke: Hartelijk, hartelijk dank, Maurits Kwee, dat was een grondige en wetenschappelijk goed onderbouwde beschouwing. Je hebt ons ingeleid in de wereld van de psychotherapie, en, wat ook belangrijk is, de relatie tussen het Boeddhisme en Osho. Heel erg hartelijk bedankt! Goed, mocht er een vraag zijn, spontaan — spontaniteit is vandaag ook heel erg toegestaan — dan schiet u omhoog! Nee, niet? Dan is het nu zo lunchpauze, ja, u hebt een vraag?

Vraagsteller: Is er een werkgroep of vereniging die zich bezighoudt met zaken zoals u die vandaag behandeld hebt?

Maurits: Er is een vereniging in het leven geroepen, die heet de Transcultural Society for Clinical Meditation, vanuit Japan met internationale vertakking. Die vereniging beijvert zich ervoor dat je éérst psychotherapie doet en dan meditatie. Zo ruwweg gezegd. Omdat je eerst goed gegrond moet zijn, helder van geest, goed in je vel moet zitten, wil je vanuit de aarde verder kunnen groeien richting hemel.²

Iteke: Dat was het? Hartelijk dank. Ik moest trouwens bij het verhaal over de Big Bang denken — dit is iets heel anders, hoor — maar ik vond het zo'n grappige stelling. De heer Driessen promoveerde en had als stelling: 'In den beginnen was er niets en toen ontplofte dat ook nog!' (*Gelach*). Zo zijn we in de wetenschap toch ook weleens leuk bezig!

Er komt nu een lunchpauze, maar eerst een lachmeditatie, te leiden door Dhyhan Sutorius, we hebben daar al veel van gehoord. U hebt de keus om er aan mee toe doen of niet, u kunt ook direct gaan lunchen. Exact om half twee beginnen we weer.

Ik zal dan nu het woord geven aan Dhyhan Sutorius, die me — hij is huidarts — heeft uitgelegd dat de huid de diepte van de menselijke ziel weergeeft. Hij heeft het Centrum ter Bevordering van het Lachen opgericht en doet de lachmeditatie ook op hele grote congressen. Ik ben er zelf ook van overtuigd - daarom zou ik u eigenlijk nog heel veel grappige verhalen willen vertellen! - dat lachen een enorm transformerende kracht heeft. En dat lachen vaak de manier is om met problemen om te gaan. Dhyhan Sutorius zal u er nu iets meer over vertellen.

6 DE LACHMEDITATIE

Dhyan Sutorius

arts

Dhyan Sutorius: Hartelijk dank voor deze inleiding! Ik ben blij dat ik ook op dit Symposium een korte lachmeditatie kan geven, voor de mensen die dat willen. Het is overigens niet gek lachen, Maurits, het is gewóón lachen! De lachmeditatie houdt in: 5 minuten strekken, 5 minuten lachen, 5 minuten stil zijn. Je mag je tranen lachen, je mag huilen of mèt je tranen lachen en je hoeft daarvóór geen psychotherapie gehad te hebben! (*Gelach*) Je kunt meteen al lachen! (*Applaus*)

Ik wil even een paar dingen zeggen, daarna is er een pauze van één minuut en dan mag iedereen gaan lunchen die wil gaan lunchen. Maar als je zin hebt om na deze lange zit je even ongegeneerd uit te rekken, gekke bekken te trekken, te lachen en dan stil te zijn, blijf dan.

Lachen gaat zonder reden. Je mag iedere oude mop gebruiken, maar wat heel erg belangrijk is, en wat heel sterk werkt, je kunt ook een toptien maken van je favoriete problemen. En wel zo, dat het rottigste, wat nu het moeilijkste is, maak dat je favoriete probleem nummer één! En dan ga je méé lachen, het is niet lachen óm! Lachen óm is koud, kil, spottend, lachen mèt is warm en acceptierend, dat is hart-energie. En ook de plotselinge stilte in het derde stadium is heel bijzonder. De lachmeditatie is een diamant! Realiseer je dat er NIETS bereikt hoeft te worden. De essentie is accepteren, loslaten en bewust Z I J N !

Ik doe dit al heel lang, en het is ongelooflijk wat er gebeurt als je dit doet met mensen die dat willen. Er was eens een vrouw van vierenzeventig, die een keer meedeed, en die zei: ‘Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in dit soort dingen, maar ik ben er nooit in geslaagd om echt te mediteren. Tot mijn grote verbazing bereikte ik in de lachmeditatie wel een kalm gemoed, en een groot gevoel van vrede en welbevinden. En ik kon in een gedachtenloze staat van zijn blijven, iets waarvan ik nooit had gedacht dat ik dat kon bereiken. Dank je wel!’

Hier geldt, zelfs voor degenen die het eerder gedaan hebben: Vergeet je vooroordelen, je concepten, je ideeën en al je ervaringen, doe alsof je nog nooit eerder gestrekt, gelachen hebt en stil geweest bent. Toen ik in 1977 als dermatoloog in het oranje mijn eigen praktijk in een ziekenhuis begon, zei de geneesheer-directeur, bij

het eerste kennismakingsgesprek: 'U zult een kleurige vogel zijn in mijn volière!'.
(*Gelach*)

Ik wil afsluiten met drie citaten van Osho, van wie ik in 1976 deze lachmeditatie heb geleerd. Het zijn citaten die ik veel gebruik, luister met je hart en ook alsof je ze nog nooit gehoord hebt.

De eerste: 'Lachen, zingen, dansen ontspannen je. En de waarheid is alleen mogelijk in een ontspannen staat van zijn. Als jij helemaal ontspannen bent, in een staat van loslaten, dan gebeurt het onmogelijke. Dan gebeurt het wonder. Loslaten is het geheim van meditatie.'

En de tweede uitspraak: 'Als je kunt huilen, en je kunt je hele wezen toestaan daarin op te gaan, en daarin te verdwijnen, dan zal er een totaal andere kwaliteit van lachen in je oprijzen. Sta het toe, het is prachtig.'

En de laatste uitspraak: 'Wanneer je een hartelijke buiklach hebt, dan vibreren alle delen van je wezen. Het lichanelijke, het psychologische en het spirituele deel. Zij vibreren allemaal op één melodie, zij vibreren allemaal in harmonie.'

Ik wens jullie verder een goede dag toe, en als je nu tijd en zin hebt, doe mee, maar doe alsof je het nog nooit gedaan hebt! Er is nu één minuut pauze, wie wil gaan lunchen, OK, en de rest blijft hier. Over één minuut beginnen we!

(*Het overgrote deel van de aanwezigen doet mee aan de lachmeditatie*)

DE DAGVOORZITTER

Iteke: (*Na de lunchpauze*) Ik hoop dat de lachmeditatie iedereen goed bekomen is, uitgerekt en weer fris. Er werd mij een paar keer tijdens de lunchpauze gevraagd: Vertel die verhalen dan die je hebt! Dat past eigenlijk niet zo goed bij het onderwerp van vandaag, want het zijn vaak verhalen over mannelijkheid en vrouwelijkheid. Man en vrouw, ieder mens heeft beide in zich, maar dat weet u natuurlijk allemaal wel. Het mannelijke en het vrouwelijke zijn niet voorbehouden aan of de man of de vrouw. Maar goed, omdat u me dat zo vraagt, zal ik één verhaaltje vertellen. Het past dan wel niet bij een lezing, maar kijk maar of u het herkent, want er bestaan tegenwoordig veel grappen op dit terrein.

Weet je waarom er miljoenen zaadcellen nodig zijn om één eikel te bevruchten? (.....) Omdat mannen niet naar de weg willen vragen! (*Gelach*) Ik vertelde dat een keer op de Jaarbeurs. Maar toen had ik een voorzitter die dag, die dacht: 'Ik ga dat rechtzetten!' Hij zei: 'Weet je waarom dat zo is? Omdat, als je een afspraak met een vrouw maakt, ze nooit op de goede plaats is!' (*Gelach*)

Goed, ik zal er nog een of twee vertellen, als jullie het nog aan kunnen. Vrouwen zeggen dat de computer mannelijk is, en mannen zeggen dat de computer vrouwelijk is. Hebben jullie die wel eens gehoord? Vrouwen zeggen dat de computer mannelijk is, want: om hun aandacht te krijgen moet je ze aanzetten. (*Gelach*) Dat komt natuurlijk uit het Engels, ‘you have to turn them on’, dus in feite ‘je moet ze opwinden’. Ten tweede: Vrouwen zeggen dat de computer mannelijk is, want ze worden geacht je problemen op te lossen, maar de helft van de tijd zijn ze zelf het probleem! (*Gelach*) En ten derde: vrouwen zeggen dat de computer mannelijk is, want als je je aan een van hen bindt, dan weet je binnen de kortste keren dat je beter een paar maanden had kunnen wachten op een beter model! (*Gelach*)

Dan nu andersom: mannen zeggen dat de computer vrouwelijk is, want alleen de schepper begrijpt hun innerlijke logica, zeker als ze met elkaar communiceren! (*Gelach*) En ten tweede, nou komt-ie, pas op: mannen zeggen dat de computer vrouwelijk is, want zelfs je allerkleinste fouten worden opgeslagen in een lange-termijn geheugen, om naar boven gehaald te worden als dat nodig is! (*Gelach*) En ten derde: mannen zeggen dat de computer vrouwelijk is, want als je je aan een van hen bindt, dan ben je binnen de kortste keren de helft van je vermogen kwijt aan accessoires ervoor! (*Gelach, applaus*).

Nog een kleine toegift, want mijn studenten sturen me van die leuke dingen toe, op iteke@weeda.nl. Weten jullie trouwens, dat is uit onderzoek gebleken, wat de grootste klacht van vrouwen jegens mannen is? Probeer eens. Ze kunnen niet luisteren! Dat is ook wereldwijd onderzocht. Grappig is dat, ja. Tijdens een lezing leg ik altijd uit dat het om andere manieren van luisteren gaat, maar dat zal ik nu niet doen.

Deze kreeg ik ook van een student. Een man rijdt op een smalle, kronkelende weg in de bergen. Een vrouw rijdt op dezelfde weg, maar in tegenovergestelde richting. Op het moment dat ze elkaar kruisen, doet de vrouw het raam van haar auto naar beneden en schreeuwt: ‘Varken!’ De man doet onmiddellijk zijn raam naar beneden en antwoordt: ‘Hoer!’ Elk vervolgt zijn weg. Op het moment dat de man de volgende bocht neemt, botst hij pardoos op een vet varken dat midden op de weg staat. (*Gelach*) Moraal van het verhaal: Als mannen maar eens zouden luisteren! (*Gelach, applaus*)

Een hele mooie, ja. Goed, ik herhaal even, jullie kunnen nog vragenformulieren inleveren, tot na het Muzikaal Intermezzo. Ik wil nu aankondigen Douwe Tiemersma, heel fijn dat hij hier kon komen. Ik denk dat er veel mensen voor hem gekomen zijn, hij is erg bekend door zijn boeken. Er is trouwens ook net weer een nieuw boek uit wat hij geredigeerd heeft, het heet Psychotherapie en Non-dualiteit.

Zijn onderwerp is 'Advaita en Osho's betekenis voor de 21e eeuw'. Douwe studeerde biologie en filosofie in Amsterdam. Hij is verbonden aan de Faculteit der Wijsbegeerte van de Erasmus Universiteit Rotterdam, waar hij onder andere Indiase Wijsbegeerte doceert. Daarnaast is hij advaitaleraar en geeft hij lessen hathayoga, pranayama en meditatie. Hij publiceerde veel artikelen en een aantal boeken over de Advaita Vedanta. Zijn activiteiten zijn gebundeld in het Advaita Centrum te Gouda. Ik geef graag het woord aan Douwe Tiemersma.

7 DE INLEIDERS (VERVOLG)

3. Dr. Douwe Tiemersma

Advaita en Osho's betekenis voor de 21e eeuw

Douwe: (vanachter de podiumtafel) Dank je wel! Ben ik zo te verstaan en te zien? Misschien moet ik daar ook (achter het kathedraal) gaan staan? Maar als het zo gaat, ook voor de mensen achterin? Ja? Mooi! Dan hou ik het liever zo.

1. Inleiding¹

We hebben een hele katharsis achter de rug met de lachmeditatie. Als je je werkelijk volledig mee laat gaan met het lachen, honderd procent, ontspannen en intern helder, hoeft er niets meer te gebeuren....

Gezien het feit dat we hier zitten en u iets van mij verwacht, zal ik toch iets zeggen. De symposiumorganisatie wilde de bespreking van de betekenis van Osho in een ruimer kader zetten. Daarom werd ik als buitenstaander gevraagd. Ik heb gearzeld om op het verzoek in te gaan.

Ten eerste was er de aarzeling, omdat het over 'Osho's betekenis voor de 21e eeuw' moest gaan en ik niet graag over leraren spreek. Centraal staat niet de leraar, maar de waarheid en de realisatie van die waarheid door degenen die daarnaar op weg zijn. Gelukkig mocht de titel van de inleiding worden veranderd. Voor mij staat de waarheid van de non-dualiteit (advaita) voorop. Bij de bespreking zal ik verwijzen naar Osho.

Ten tweede was er een aarzeling om op het verzoek in te gaan, omdat ik me in de jaren '70 en '80 niet zo aangetrokken voelde tot de sfeer rond Rajneesh, Bhagwan, Osho. In de tweede helft van de jaren '70 deed ik in Amsterdam wel eens mee met dynamische en andere meditatie op de Rajneesh-boot tegenover Meditatiecentrum De Kosmos. Ik kocht af en toe de *Rajneesh Nieuwsbrief* en cassettebandjes. Ik merkte dat veel mensen iets hadden aan de meditatie, aan de teksten van Rajneesh, aan het verblijf in Poona. Bij mij was de aantrekkingskracht niet sterk. Ik ervoer de hele sfeer als nogal wollig en sektarisch. Wollig: door de kleding, de mala's, de verandering in Indische namen, de goeroe-verering, het vaak te opzettelijk vrije gedrag, de grote hoeveelheid ruis in de informatie, zelfs in de, vaak

humoristische en leerzame, verhalen van Rajneesh. Sektarisch: door de genoemde uiterlijkheden, de organisatie, het verschil tussen de incrowd en andere belangstellenden, het maar blijven afgeven op religies en politiek door Osho.

Zelf voelde ik me in die jaren meer aangetrokken door de directe en radicale advaita-benadering van Wolter Keers en vooral van Jean Klein. Deze benaderingsweg is vrij kaal, maar als je door het Uiteindelijke bent aangestoken zijn vormen overbodig en zelfs hinderlijk. De herkenning was erg sterk bij het lezen van *I am That. Talks with Sri Nisargadatta Maharaj*.² Rond 1980 ben ik een paar keer naar Nisargadatta Maharaj in Bombay geweest. Dat was in een vliegtuig met veel Poona-gangers. In Bombay scheidden onze wegen. Ik had een eigen doel.

Nog even het volgende over de advaita-lijn van Nisargadatta Maharaj ter informatie, hoewel velen dit wel bekend is. Deze lijn is de non-dualistische traditie van de advaita vedanta, die teruggaat op de oude Upanishaden (8e-6e eeuw v.Chr.). Daarin wordt de identiteit van de essentie van zelf (*Ātman*) en wereld (*Brahman*) gesteld. Verdere kenmerken zijn de directheid en de radicaliteit van de benadering van de non-dualiteit en de nadruk op het inzicht in die non-dualiteit als de eigen werkelijkheid die altijd al aanwezig was. Ik kom hier op terug. Enkele bekende namen in deze traditie zijn Shankara, Dattatreya, Jñaneshvara, Ramana Maharshi, Nisargadatta Maharaj en Ramesh Balsekar.

Ook bij Osho was veel, zo niet alle onderricht gericht op non-dualiteit. De benadering van Osho kent vele vormen. De waarheid van klassieke teksten uit tal van spirituele tradities bracht hij in zijn toespraken naar voren. Daarbij sloot hij zich aan bij de formuleringen van elk van die tradities, of ze nu hindoeïstisch, boedhistisch, taoïstisch, christelijk, of nog anders waren. Terugkijkend lijkt deze pluraliteit van formuleringen en de synthese zelf een kenmerk van zijn benadering. Zijn hoogste leringen waren die van de directe non-dualiteit, advaita.

Er zijn verschillen, maar er is dus een voldoende overeenkomst om met elkaar over een aantal belangrijke punten van gedachten te wisselen. Tot die punten behoren de vraag 'waar het nu eigenlijk om gaat', de methode en de leraar. Aan het eind komen dan enkele conclusies, ook over de mogelijke betekenis van Osho in de 21e eeuw.

2. Zelf-meditatie

De bespreking zullen we niet meteen beginnen, want deze wordt al snel theoretisch en abstract. Het is beter deze dichtbij de concrete ervaringen te houden. Laten we beginnen met een korte meditatie, een van de meditaties die centraal staan in

de advaita-benadering. De bespreking kan dan op een meer concrete manier plaatsvinden aan de hand van deze meditatie.

In de advaita gaat het om een bewustworden van je eigen situatie. Keer maar met de aandacht terug naar jezelf, eerst naar je lichamelijke sfeer. Als je naar binnen gaat, kom je bewust in je innerlijke zelf-zijn. Je keert terug naar huis en daar kun je je ontspannen. Die beweging kan verder gaan, je kunt met je aandacht verder teruggaan naar achteren, steeds verder. De lichamelijke indrukken blijken nu vóór je te liggen. Je kunt ze vóór je zien. Zelf ben je degene die ziet en daarin kun je je nog meer ontspannen. Ga nog meer achteruit, laat je nog meer ontspannen en ga opnieuw kijken hoe je situatie is. Het is gedeeltelijk de situatie van de vipassana-meditatie, waarin je de verschijnselen observeert. Bij de advaitabenadering ga je in je bewustzijn opnieuw terug naar jezelf. Je wordt je er opnieuw bewust van hoe het met je zit in je nieuwe situatie. Je stelt vast dat er een erg ruime sfeer is, dat het een sfeer van zelf-zijn is, dat het zelf-zijn nauwelijks meer vormen heeft, dat de vormen die verschijnen in de sfeer van jezelf verschijnen.

Ontspan je en keer nog verder terug naar de bron van zelf-zijn. Ervaar dat je eigen sfeer oneindig groot is. Alles is in deze zelfsfeer aanwezig, alles mag er zijn als je zelf. Er is nog een gerichtheid van de aandacht, een zelf-centrum van bewustzijn en deze conditie kan ook nog verdwijnen. Draai je maar om ... Alles valt weg. Er is een kosmisch zijn zonder centrum. Daar is het kosmische sat-chit-ananda, oneindig zijn, oneindig bewust-zijn, oneindige gelukzaligheid, liefde. Wanneer dit ijler wordt, opent zich een dimensie die nog groter is dan de kosmische sfeer, dan het kosmische ik-ben. Dat Grote vaagt de laatste ik-ben kwaliteit weg en dan valt er niets meer te zeggen. Alleen is er nog een weten van dit absolute ...

Het was een korte meditatie, maar daarin zit alles. Op heldere wijze kun je afstand nemen van het waargenomene naar achteren, die afstand kun je vaststellen en het waargenomene loslaten in de ontspanning. Dat is het ‘negatieve’ aspect van de weg: ik ben niet dit en niet dat.

Er is ook een ‘positief’ aspect waarin het zelf-zijn in de ontspanning oneindig groot wordt. Daarin wordt alles liefdevol geaccepteerd: ik heb geen grenzen, ik ben alles. Dat gaat door tot op kosmisch niveau, de grote oceaan. Dan valt alles weg, ook het ik-ben, het zijn-bewustzijn-geluk-zijn. Als het absolute open is, hoeft er niets meer te gebeuren. Voor zover er wat gebeurt of gedaan wordt, gaat dit van-zelf.

3. Waar gaat het eigenlijk om?

Bij de meditatie gingen we uit van de alledaagse situatie 'ik zie, wil, doe, etc. dat'. Deze heeft een structuur waarin de gescheidenheid van en een spanning tussen subject en object centraal staan. In de taal is er een onderwerp (de eerste persoon), een lijdend voorwerp (derde persoon) en de verbinding, het gezegde. Hiermee wordt een grens getrokken tussen jezelf en het andere, de ander, waardoor scheiding en beperking ontstaan. Hierdoor ontstaat verlangen, want iedereen wil weer heel worden, er is afkeer, er is frustratie, er is lijden.

Een doorbraak door de grenzen, het verdwijnen van grenzen is een bevrijding, en deze wordt als positief ervaren. Steeds als er een verruiming komt, ontstaat er een goed gevoel, een enthousiasme. Interne (ego) en externe (autoriteiten, machthebbers) beperkende krachten vallen weg en het leven komt tot ontplooiing. Dat is een prachtige en grootse ervaring van zijn-in-vrijheid.

Hoever gaat die ontgrenzing?

In de advaita-traditie wordt zo snel mogelijk gemikt op zo'n radicale en totale ontgrenzing dat er niets overblijft van een beperkte ik-situatie, zelfs niet van een onbeperkt ik-ben.

In zijn laatste levensperiode (1979 - 1981, toen ik bij hem was) ging Nisargadatta vrijwel uitsluitend uit van het kosmische ik-ben. Daar bracht hij degenen die daarvoor open stonden, steeds weer naar terug. In deze sfeer gaat het om een overgave van de laatste ego-kern ik-ben-er, ik-wil-leven, ik-wil-blijven bestaan. Pas als deze kern is verdwenen, is alle angst en daardoor elke beperking opgeheven. Misschien was daarvan iets in de meditatie te ervaren.

Waarin lost het ik-ben op? Daarover valt niets te zeggen; daarom noemen we het het absolute.

Er is geen locatie meer van zelf-zijn en niets en niemand is verschillend van zelf-zijn.

Het is dan een wonder dat de wereld doorgaat, dat deze zomaar vanzelf doorgaat.

Destijds zat Osho, als Rajneesh, met zijn volgelingen in Poona. Daar ging het ook om ontgrenzing, een laten wegvallen van beperkingen, het oplossen van het ego tot een non-duale situatie. Osho ging het ook om radicaliteit daarin. Bijvoorbeeld, in het boek *Tantra* beschrijft Osho drie vormen van satori volgens Tilopa³

1. 'Eerst voelt de yogi dat zijn denken naar beneden stort als een waterval.'
Dat is het gebied waarop de grove conditioneringen van het denken wegvallen. Chaos ontstaat, omdat er het oude houvast wordt losgelaten. En, dat zal moe-

ten gebeuren, wil er vrijheid komen. Daarom waren er de chaotische meditaties. Daarom was er het doorbreken van sociale regels en persoonlijke hechtungen en remmingen, ook op seksueel gebied. Het loslaten van de vaste wereldstructuur en allerlei patronen was misschien ook duidelijk in de meditatie die we deden; dat was het ‘negatieve’ aspect ervan. Er ontstaat dan vrijheid.

2. Na het verdwijnen van de vaste patronen en grove hechtungen ontstaat er een rustiger situatie. Dan is er de vrije ontplooiing, het genieten en vieren van het leven. ‘... de weg die ik leer is de bevestiging van het leven’ (Osho). Als het leven de kans krijgt zich te ontplooien, komt er spontaneïteit, zachtheid en het stille stromen: de tweede vorm van satori. Tilopa: ‘... in het midden, net als de Ganges, stroomt het langzaam en zacht.’ In de zelf-meditatie is er op een gegeven moment het stil voortstromende zelf.
3. En dan komt de derde satori: ‘Ten slotte is het een grote, onmetelijke oceaan waar de lichten van moeder en zoon ineenvloeien.’ Dat is hoogste vorm, waarover weinig valt te zeggen. De beschrijving ervan zit vol paradoxen. Dat kan ook niet anders: het is ‘zuiver zijn’, je bent, maar zo anders dat het beter is te zeggen dat je niet-bent; leegte als de hemel zonder wolken, als een lege spiegel. Dan lost het eigen ik-ben op in de kosmische, oceanische sfeer.

Nisargadatta maakte duidelijk dat het uitstromen in de onmetelijkheid van de kosmos of oceaan nog niet het einde is van het subtiele ik-ben. De leegheid van de oceaan is die van de droomloze slaap. Er is een einde aan het kosmische of oceanische subtiele ik-ben en dat komt, als dit oplost in het absolute. Pas van daaruit wordt werkelijk alles totaal gerelativeerd.

Het absolute kwam er bij Nisargadatta direct vanaf het begin bij, de uiteindelijke diepte waarin alles wordt opgelost, zelfs de oceaan, de lege spiegel. En dat is belangrijk om elke egocentriciteit onderuit te halen, zelfs die van de droomloze slaap. Dat is de vierde toestand (*turîya*). De absolute openheid.

Ook al komen de verschijnselen van de wereld terug, zij zijn niet beperkend; ze zijn doorzichtig en verduisteren de absolute openheid niet. Het is de staat zonder tweehed, advaitisch, non-duaal; er zijn geen scheidingen; het is het onuitsprekelijke. Dáárom gaat het eigenlijk op het spirituele advaita-pad, dáárop is de meest centrale oriëntatie gericht. Als dat volledig duidelijk wordt, wordt deze ‘staat’ in de Indiase tradities verlichting (*prabodha*) of bevrijding (*moksha*) genoemd.

De elementen van de advaita vedanta-visie kwamen ook bij Osho’s onderricht steeds naar voren, onder andere de eenheid van het hoogste zelf (*Ātman*) en de wereldgrond, de essentie van alles (*Brahman*), het inzicht, het karakter van schijn-

werkelijkheid (*mâyâ*) van de wereld en de ik-persoon, het afstandnemen tot de godsdienstige vormen. Ook als hij klassieke teksten uit andere tradities zoals het boeddhisme, tantrisme en taoïsme besprak, bleef de advaita de kern.

De niveaus van Osho's onderricht waren verschillend. Afhankelijk van de situatie van degenen die luisterden, sloegen dingen aan op een lager of hoger niveau van waarheid.

Voor mensen die de gebeurtenissen in Poona en Oregon vanaf een afstandje bekeken — en daar hoorde ik ook bij — lag daar voor een groot deel de nadruk op de eerste fasen: een vrij maken van conditioneringen, een kritiek op de gevestigde orde van kerk en politiek, een accepteren en laten stromen van het grootse, vrije leven. Osho wilde een samengaan van Zorba en de Boeddha in 'Zorba de Boeddha'. Dat was het ideaalbeeld dat hij voorhield. In de praktijk van de jaren '70 en '80 bleef maar al te vaak het boeddha-aspect achter bij het Zorba-aspect. Laten we nog eens even naar de situatie in die jaren gaan kijken.

4. Uitgangspunt

In de westerse regio was er vanaf '68 een algemene golf van verzet tegen en losmaken van opgelegde patronen en van de autoriteiten. Dat sloot aan bij wat men bij Osho vond. 'Bhagwan seemed to be giving his sanction to everything we most longed to do, but dared't because of internal and external restraints on our behaviour. At the same time he offered spirituality, a purpose, a goal, a crusade, so that here was at last a meaning to existence.'⁴

Grote aantallen mensen kwamen om deze dubbele reden naar Poona en Oregon, de meesten vrijwel zonder spirituele traditie, achtergrond en praktijk. Zij vonden daar een sfeer van verruiming.

Hoe verschillend was de situatie rond 1980 bij Nisargadatta Maharaj. Velen moesten niets van hem hebben, ook omdat het bij hem radicaal toeging. Hij had geen tijd meer om mensen vanaf het begin van hun spirituele ontwikkeling mee te nemen. Zij moesten meteen of vrij snel de aansluiting hebben bij zijn onderricht op het hoogste niveau, en niet met problemen en verlangens op lichamelijk en psychisch niveau zitten. Zijn selectie was streng. Velen stuurde hij weg, ook de Osho-sannyasins. Nisargadatta zei dan: 'Wat doe je hier? Ga naar je eigen leraar.'

Het waren de traditionele eisen aan de leerling die hij stelde aan de aanwezigen. Bij Shankara waren het onder andere: het onderscheid kennen tussen het tijdelijke en eeuwige, genoeg hebben van de kringloop van wedergeboorten (*samsâra*) en

zonder verlangen zijn naar dingen in deze of andere werelden.⁵ Gezien deze eisen is het begrijpelijk dat traditioneel een advaitaleraar ook niet veel leerlingen had. Het was maar een handjevol mensen die op Nisargadatta's bovenkamertje bleven. De problematiek van de grote aantallen was er niet.

Samen zat ik in het vliegtuig naar Bombay met Bhagwan-sannyasins. Aardige mensen; ze zeiden: 'Ga mee naar Poona. Daar is het feest.' Het leek aantrekkelijk, maar ik werd door iemand anders aangetrokken. Onze wegen gingen in Bombay uiteen.

5. Methode

De meditatie die we deden, hield een onderzoek in naar de eigen situatie. Er was een steeds verder terugkeren naar de bron van jezelf en steeds een afvragen hoe het met jezelf zit. Hierbij ga je allerlei aspecten van jezelf zien waarmee je eerst geïdentificeerd was. De methode van de advaita vedanta is die van een ondogmatisch onderzoek naar de aard van jezelf. Dat vind je al in de oude Upanishaden, dat is ook duidelijk bij Shankara, bijvoorbeeld in zijn *Upadeshasâhasrî*.

De titel van het eerste hoofdstuk van het prozagedeelte is: 'Hoe de leerling tot verlichting te brengen'.

De leraar stelt de leerling de vraag: 'Wie ben je eigenlijk?' Namen en jaartallen vormen geen goed antwoord op deze vraag. De vragen zijn gericht op het ontdekken van het eigenlijke zelf: 'Als je je zo gaat opstellen, wat zie je dan?' De leerling antwoordt naar bevind van zaken: 'Ik zie dit en dat.' De leraar: 'Goed, we gaan nu verder ...', enzovoort, zonder ergens te stoppen. Zo krijgt de leerling een steeds dieper inzicht in zichzelf.

Het gaat om het eenvoudige kijken. Bijvoorbeeld, zoals in de begin-meditatie: als je je aandacht naar binnen richt, gebeurt er wat. Je ogen laten je de vormen van je lichaam zien, maar door met een innerlijke blik te kijken en te voelen verandert dit lichaam. Het krijgt een minder duidelijke vorm. Je ervaart je lichamelijke zelf zonder grenzen. Heel simpel. Het gaat om dit soort eenvoudige vaststellingen van kenmerken die overduidelijk aanwezig zijn.

Dit directe vaststellen is zien of inzicht (*vidyâ*), het levende kennen (*jñâna*), waarbij de hele existentie is betrokken. In dit inzicht heeft de methode zijn centrum. Het inzicht in de aard van de werkelijkheid betekent het wegvallen van de oude werkelijkheid en de verwerkelijking van de nieuwe. Kennen en zijn zijn één. Door het zien van de oorspronkelijke werkelijkheid, wordt de niet-oorspronkelijke,

geconditioneerde werkelijkheid doorzien. Het geloof erin blijkt een illusie. Qua werkelijkheid vervalt de gewone wereld tot de sfeer van louter verschijnselen.

Het inzicht is direct. Vanuit een dualistisch standpunt kan er van alles over het kennen gezegd worden, dat allerlei conditionerende determinanten werkzaam zijn, maar dan houdt men vast aan een bepaald standpunt van waaruit men al denkend een proces construeert. In de eigen ervaring — en dat is het enige wat doorslaggevend is — is inzicht als herkenning van waarheid zonder middelen, direct; de waarheid toont zich vanuit zichzelf. Er is dan geen twijfel.

De methode is radicaal, want er wordt gevraagd: wie of wat ben je éigenlijk? Het absolute kwam er bij Nisargadatta direct bij. Dat liet hij merken en dat werkte. De vage aanwezige kennis ervan werd aangesproken. Iedereen heeft een notie van de eigen ongeconditioneerde aard. Vanaf het begin werd aangesloten bij het meest fundamentele besef. En dat is belangrijk om a) een goede oriëntatie te hebben en b) elke egocentriciteit onderuit te halen. Bij elke uiting waaruit bleek dat je aan iets (je lichaam, verlangens, ego, ik-ben, ...) vastzat, werd je onderuit gehaald, zodat het hoogste zich kon tonen. De methode is duidelijk *top-down*: het hoogste wordt direct gesteld en gemanifesteerd, vanuit de openheid voor het hoogste is er de werking op 'lagere' niveaus. Daarom waren er voor ons geen middelen zoals symbolen en rituelen. Nisargadatta vroeg aan Osho-sannyasins: 'Waarom heb je die kleding aan? Waarom ga je niet naar de kern?'

Osho's methode was ook gericht op de non-dualiteit. Van sommigen weet ik dat zij bij hem ook de non-dualiteit ervoeren. Zijn onderricht bevatte ook de yoga van de kennis en het directe inzicht (*jñānāyoga*). Maar, zijn benadering was ruimer. Ik noemde al: Osho gaf onderricht op alle niveaus, met een grote diversiteit van benaderingswijzen. Ik zei ook al dat in de praktijk voor velen de nadruk lag op het vieren en stromen van het leven, zoals Zorba de Griek dit liet zien. Osho riep daartoe voortdurend op. Naast de weg van het inzicht, was er sterk de tantristische weg van de energieën. Dat was voor vele Osho-aanhangers en relatieve buitenstaanders het belangrijkste visitekaartje van Poona.

Het heeft zijn voordelen gehad, onder andere dat velen de mogelijkheid hebben gehad de spirituele draad op te pakken en de verruiming konden ervaren. Het heeft ook zijn gevaren, voor zover de nadruk niet ligt op de totaal relativerende werking van het absolute. Ik heb de advaita-methode *top-down* genoemd. De tantristische methode is meer *bottom-up*, vanuit het handelen en de ervaringen op lichamelijk vlak. De gevaren ervan zijn er vooral in de situatie met grote aantallen mensen, velen zonder duidelijke ervaring met een spirituele praktijk, die op de sfeer van levensvrijheid afkomen. In de Osho-groepen ontmoette ik meer Zorba's dan Boeddha's.

Natuurlijk, ook op de advaitaweg van de kennis is de bevrijding een ‘situatie’ waarin de energieën, voor zover zij er zijn, totaal vrij stromen. Op de weg naar het bevrijdende inzicht speelt het vrijer gaan stromen van de energieën ook een rol. De strikte oriëntatie op het ‘hoogste’ zorgt daarbij echter al voor een sterke relativering van de energieën, de aandriften, de verlangens. De helderheid van geest laat niet alleen de eigen sfeer zien die op vrijheid is gericht, maar ook de ruimere sociale context waarin ook andere niet-bevrijde mensen aanwezig zijn. De egocentriciteit in het streven naar verlichting en het grootse leven wordt door de manifestatie van het Vormloze snel onderuit gehaald.

Bij de bevrijde-in-dit-leven stromen de energieën zoals ze gaan in het grote geheel van de kosmos. Daarbij horen niet alleen de sterke levensenergieën, maar ook de sociale krachten. Omdat er geen identificatie met een deeltje is, een ik-persoon, is alles vrij in het grote geheel, zelfs de energieën die de levensenergieën anders laten stromen dan volgens de primaire impulsen. Omdat er geen identificatie met het geheel is, is het leven niet het hoogste.

Het absolute relativeert radicaal alles. En, dat heeft consequenties voor de methode, in ieder geval de consequenties van eenpuntigheid, directheid en radicaliteit die ik heb aangeduid.

6. De leraar

De leraar is onderdeel van de methode om de leerling te helpen. Voor iemand die zich opstelt als leerling heeft de leraar altijd twee fundamentele aspecten. De leraar is een dubbelzinnig figuur.

1. De leerling wordt ontmoet de leraar in menselijke vormen. Je ziet tegen hem aan en dan zijn er de vormen van zijn lichaam en kleding, van zijn spreken en handelen. In het sociale verkeer is de leraar een persoon met allerlei eigenschappen. Hij (of zij) kan groot of klein zijn, bruin of wit, opvliëgend of kalm. Over deze vormen kun je een mening hebben, je spreekt met hem, je doet dingen samen. In die zin heb je te maken met de vorm.
Ook op het subtiele terrein van de gevoelsmatige voorstellingen, van de mentale en kosmische werelden kan de leraar verschijnen, bijvoorbeeld als toevenaar, als god. Daarin werkt hij nog directer en sterker dan op het fysieke vlak. Ook hier zijn nog de vormen.
2. De verlichte leraar heeft voor zichzelf geen vormen, hij ziet zichzelf niet als leraar. Hij is totale openheid zonder vormen. Er is voor hem geen bepaalde plaats waar hij lokaliseerbaar is. Daar heeft de leerling minimaal een vage notie van.

3. Beide, vorm en openheid zonder vorm, gaan samen. Ze gaan ook noodzakelijk samen. Wanneer een van beide er niet zou zijn, zou de leraar niet als zodanig kunnen functioneren.

Zonder uiterlijke vorm van de leraar zou de leerling geen plaats in de materiële wereld hebben waarop hij (of zij) zich kan richten. De leraar is iemand die door de leerling hier en nu wordt gezien en met wie de leerling kan spreken. Zonder 'openheid zonder vorm' zou er geen sprake zijn van een leraar. Het waarnemen van plaats en vorm is verbonden met een intuïtie die voorbij die materiële vorm gaat. Er kan juist een werking van de leraar zijn, omdat hij daar op die bepaalde plaats met een bepaalde vorm én als openheid aanwezig is.

4. De combinatie met openheid maakt elke vorm van de leraar betrekkelijk. Principieel kan er elke vorm zijn, voor zover deze vorm het leraarschap niet totaal onmogelijk maakt. Mensen zien hem en keuren bepaalde eigenschappen goed en andere af. Sommigen zeggen: 'Een echte leraar zou niet roken.' Anderen zeggen: 'Ook saai dat hij niet rookt.' Een leraar kan alle mogelijke gedragswijzen vertonen, ook degene die mensen afkeuren. De leraar is niet aan het gedrag te herkennen. Geen enkele speciale eigenschap is essentieel, zelfs niet erg mooie zoals aardigheid en vriendelijkheid. Sri Nisargadatta, bijvoorbeeld, was een kettingroker, gebruikte grove taal en schold mensen uit. Velen liepen daarom bij hem weg. Het enige wat een verlicht leraar in het gedrag karakteriseert is de afwezigheid van egocentriciteit.

Wat gebeurt er bij de leerling? Door de openheid op de plaats en in de vorm van de leraar schijnt licht en door dat licht kan ook de leerling het licht in zichzelf duidelijker herkennen. Uiteindelijk blijkt er één licht te zijn. Soms is het een snel proces, soms een langzaam proces, waarin de vormen steeds subtieler en doorzichtiger worden. Als dit plaatsvindt, kom je steeds meer in de openheid te leven die je aanvankelijk bij de leraar herkent. Je gaat die openheid ook bij jezelf ervaren. Dan komen die twee eerst zo gescheiden sferen samen, de scheiding van de vormen valt weg. Het licht dat je daar in de leraar ervaart en het licht dat je in je zelf herkent, vallen op een gegeven ogenblik samen wanneer de vormen verdwijnen.

Verdere conclusies over vorm en openheid van de leraar zijn de volgende.

5. De vorm van de leraar is alleen van belang voor zover iemand hiermee wordt geholpen.
6. Hoe sneller de vormen verdwijnen, des te beter.
De vormen zijn een middel en geen doel. Hoe snel ze verdwijnen, hangt af van het inzicht en de staat van de leerling. De leraar zal zijn vormen zo kort moge-

lijk aanhouden en niet meer dan functioneel laten zijn. Bij de verlichte leraar is er per definitie openheid, dat is het afwezig zijn van egocentriciteit; voor zichzelf zijn er geen vormen waarmee hij zich identificeert.

7. De openheid betekent ook het openstaan voor anderen, de vanzelfsprekende bereidheid om anderen te helpen, dat is liefde.
8. In wat hij doet of zegt wordt een dimensie zichtbaar waarin niets wordt achtergehouden, waarin geen bedoelingen zitten die een ego moeten beschermen of mooier moeten maken. Er is eerlijkheid tot in het oneindige.

De leraar werkt in de ervaring van de leerling, zoals ik dat heb ervaren, sterk op het niveau van de gevoelsmatig-energetische vormen. De leraar is dan op een verinnerlijkte wijze bij je. Zijn vorm blijft op het energetisch-gevoelsmatige vlak werken, ook al is deze minder hard dan die van het materiële lichaam. Datzelfde kan plaatsvinden op het gevoels-mentale vlak van de voorstelling en op dat van de dromen. Zo wordt de uiterlijke vorm doorzichtig en een steeds grotere ruimte zichtbaar.

Deze verruiming gaat steeds verder door. Ook wanneer er een geweldig grote ruimte ontstaat, kunnen bepaalde ervaringsstructuren van de leraar nog een rol spelen. Steeds zijn je eigen vormen en kwaliteiten ook de karakteristieken van de leraar zoals die verschijnt. Afhankelijk van je eigen situatie of standpunt verschijnt de leraar in een bepaalde vorm. Die overeenkomst is er altijd. Wanneer je zelf heel sterk in het materiële lichaam zit, zie je ook alleen maar een persoon in een materieel lichaam. Als je jezelf ervaart op mentaal vlak, zul je daar ook je leraar ontmoeten in de kwaliteit die daar thuishoort. Als je in de kosmos als een getuige aanwezig bent, zal daar weer de leraar verschijnen met dezelfde getuige-karakteristieken. Zo heb ik het ten minste ervaren. Afhankelijk van je eigen situatie zul je je leraar ontmoeten.

Aan de eerder genoemde punten over de vorm en openheid van de leraar, kunnen enkele stellingen worden toegevoegd.

9. Alleen door wat er in een relatie gebeurt, kun je iemand leraar noemen. Waar het om gaat is ontgrenzing tot openheid. Soms herken je openheid in wat iemand zegt, doet of is, waardoor je eigen vrijheid en openheid zich meer gaat manifesteren. Voor zover er zo'n hulp bij ontgrenzing uitgaat van de ander, is die ander je leraar. Er is niet zomaar iemand met een bordje 'leraar' of 'master' op de deur. Alleen in de praktijk kun je soms zeggen dat je bij iemand een grotere ruimte hebt leren kennen. Die is blijkbaar je leraar op dit punt. Een verabsolutering van het leraarschap slaat nergens op.

Opmerking uit de zaal: *Ik kan ontzettend veel over mijzelf leren van iemand die mij rot behandelt: mijn irritaties, mijn reacties. Die ander is dan ook mijn leraar.*

Dat is een mooie aanvulling.

Vraagsteller: *Je had het over ontgrenzing en dat je daar grenzen aan kunt stellen. Kun je daar nog iets over zeggen?*

In de advaita-traditie wordt meteen doorgestoten in de richting van het absolute. Het gaat om absolute ontgrenzing. Dat gebeurt bij een voortdurend bewustzijn van je eigen situatie. Je merkt dan de variatie in begrenzing en ontgrenzing, maar ook de volledige vrijheid zonder beperkende vormen. Ga maar terug naar de bron van jezelf en je kunt direct vaststellen dat je geen grenzen hebt. Zodra je weer in een vorm schiet, kun je doorhebben dat er weer een begrenzing plaatsvindt. Dan vraag je je weer af: hoe zit het werkelijk met mij? O ja: volledig ruim-zijn. Soms ontstaat de definitieve realisatie heel snel, soms is er langere tijd een grote alertheid noodzakelijk om het proces van vastzetten steeds te doorbreken.

Vraagsteller: *In de meditatie die u gaf, ga je steeds meer terug, alles valt weg in het absolute en dan hoeft er niets meer gedaan te worden, alles wordt gedaan. Het traject terug naar onszelf vraagt veel: het opschonen van barrières, de opoffering. Als we in het uiteindelijke zijn, wat is dan de weg terug?*

Een weg terug naar het vastzitten in het lichaam en de wereld hoeft er niet te zijn. De wereld kan wel weer verschijnen, maar dan op zo'n wijze dat deze niet meer beperkend is. Daarom mag er alles zijn. In de grote ruimte van zelf-zijn mag alles komen. Daarin is alles aanwezig, als jezelf, de hele wereld. Daarin gaat alles vanzelf, er is niet iemand die iets hoeft te doen. Net zoals het ademen vanzelf gaat.

Vraagsteller: *Moet je dan niets doen voor de wereld? Is de verlichting geen gift waarmee je iets moet doen?*

Wie zou er iets moeten doen? Als elke egocentriciteit is opgelost is er geen persoon meer. Er is ruimte en alles gaat vanzelf op de beste wijze, in het grote geheel.

10. Het herkennen en leren vindt plaats vanuit je eigen zelfstandige zelf-zijn. Als eerste persoon zit je aan geen etiket of eigenschap vast. Het eigene is oneindig, onherleidbaar. Van daaruit stel je vast of je iets hebt geleerd en of het de moeite waard is je open te stellen voor wat hij of zij leert. Het openstellen is geen afhankelijk worden, want wat geleerd wordt is juist vrij te worden. De leraar zal de leerling helpen dit zo snel mogelijk te beseffen dat hij of zij principieel

volledig zelfstandig en onafhankelijk is, ook van zichzelf als leraar. Het gaat om ieders vrijheid en vormloze openheid in radicale zin, een vrijheid en openheid die de leerling altijd al was.

11. Je open stellen doe je voor de openheid die je in of via de ander ervaart, nergens anders voor, dus niet voor een persoon. Dat is de openheid die zich dan sterker gaat manifesteren en oplossend werkt.

In elke situatie kan opnieuw het proces van het verdwijnen van vormen verdergaan, tot er geen vormen meer zijn. Juist in de relatie met de leraar kan het proces plaatsvinden van de bewustwording dat er geen scheiding is, ook al zijn er nog doorzichtige vormen.

Ik gaf al aan: als de vormen verdwijnen vallen het licht dat je daar in de leraar ervaart en het licht dat je in jezelf herkent, samen. Van een paar mensen heb ik gehoord en gelezen dat ze deze ervaring hadden bij Osho. Dat is prachtig en ik heb er respect voor.

Er zijn echter verschijnselen in Osho's optreden die vragen oproepen ten aanzien van de genoemde stellingen over de leraar. Iets hiervan zal op deze plaats ook aan de orde moeten komen. Het gaat mij daarbij niet om allerlei beschuldigingen die in de literatuur zijn te vinden — veel dingen zijn op verschillende wijze te interpreteren — maar om één punt dat centraal staat bij het leraarschap: afwezigheid van een beperkt zelf, een ego. Dat komt erg precies, tot op de meest subtiële niveaus. Daarom enkele voorbeelden die laten zien waarin die precisie afwezig lijkt.

In Osho's toespraken komt vaak het woordje ik voor, als een ik dat iets doet, bijvoorbeeld, in een *Rajneesh Nieuwsbrief* gaat het achter elkaar:⁶

'de weg die ik leer', 'ik leer', 'ik aanbid het leven', 'ik koester de controversé' [met de godsdiensten], 'Ik maak me er geen zorgen over', 'Ik heb er absoluut op gerekend' [cursivering van DT]. In ieder geval in Bombay had hij een doek achter zich hangen met de tekst: 'Surrender to me, and I will transform you. That is my promise'.⁷ Toen hij in 1980 in de Verenigde Staten uit het vliegtuig stapte, zou hij hebben uitgeroepen: 'I am the Messiah America has been waiting for.'⁸

Het gebruik van het woordje ik door een leraar is gevaarlijk. Natuurlijk is er het conventionele gebruik van het woord, maar snapt u dat de voorbeelden die ik gaf, de vraag doen rijzen naar de zuiverheid van de situatie?

Opmerking uit de zaal: *Je kunt er toch om lachen?*

Natuurlijk, maar als ik om iemand lach die zoiets op serieuze wijze roept, is het de vraag of ik met hem doorga als leraar. Het zou kunnen, maar dat hangt van de hele context af.

Opmerking uit de zaal: *Je kunt het toch zien als spelen?*

Het hangt ervan af hoe het verder zit.

Opmerking uit de zaal: *Als het de waarheid is, wat hij zei ...*

Als het steeds weer een 'ik ben ...', een 'ik doe ...' is, is dat op zijn minst verdacht.

Opmerking uit de zaal: *Osho heeft beweerd dat alles een grote grap is.*

Wie ziet het als een grap? Verschillende mensen die lange tijd dicht bij Osho hebben geleefd en de minder mooie verschijnselen zagen, niet. De verzamelingen die hij aanlegde van pennen, sieraden, Rolls Royces was volgens hen geen grap. Het aanzetten tot molestatie van mensen uit Antilope was geen grap.

Kort gezegd, naast de ruimte die hij was en gaf, was het relatieve ik van Osho aardig prominent aanwezig. Het gaat om de waarheid, de directe relatie met en realisatie van het hoogste, voorbij alle vormen, voorbij de leraar. Een ik van een leraar, dat niet het zuivere Zelf is, is een obstakel daarvoor.

Ik werd meer geraakt door Nisargadatta Maharaj, omdat bij hem de vormen er totaal niet toe deden. Hij ramde meteen door alle vormen heen, grap of geen grap. Als je bij een grap blijft, daar zit je dan met een grap. En dan? Natuurlijk voor zover in het doorzien van de grap (*mâyâ*) de verlichting doorbreekt, is zijn bovengenoemde grappen functioneel. Maar, bij wie is dat het geval geweest?

7. De 21e eeuw - conclusies

De betekenis van Osho voor de 21e eeuw? Betekenis komt alleen naar voren in het nu. In het hier en nu blijkt in hoeverre en op welke wijze Osho doorwerkt, of wie dan ook. Of het nu de 20e, de 21e of een andere eeuw is, doet er niet toe. Aansluitend bij de tijdsbeleving van mensen, kun je over de 21e eeuw spreken, maar als het om betekenis gaat, is het altijd de huidige actualiteit, het nu.

Nu, van Osho zijn er de praktische middelen van diverse meditatievormen, er zijn de boeken. Beide kunnen doorwerken bij meer mensen dan degenen die Osho hebben ontmoet. De meditaties en de boeken kunnen doorgegeven worden, en zo kunnen ze nuttig zijn. Het is de vraag in hoeverre Osho als leraar nog kan doorwerken bij de groep die hem niet fysiek hebben ontmoet. Als Osho het heeft over de relatie met een meester, is dat een levende meester. Dat wordt ook traditioneel zo

gesteld. Alleen al de actualiteit van het begeleiden van een leerling vraagt een levende aanwezigheid. Inspiratie door een zich richten op het beeld van Osho kan natuurlijk altijd plaatsvinden, maar ik zei al, de vraag is in hoeverre dit zal gaan.

Voor mensen die Osho in levende lijve hebben ontmoet, ligt het anders. Zij hebben een speciale relatie met hem door wat er destijds is gebeurd. De leraar kan op zo'n wijze aanwezig zijn geweest en zo'n impact hebben gehad dat hij aanwezig blijft, ook al is hij niet meer in zijn fysiek vorm.

Wanneer de leraar overlijdt voordat de werkelijke non-dualiteit (advaita) is gerealiseerd, is dit voor de leerling alsnog een unieke kans. Ook wanneer de persoonlijke vorm van de leraar nog steeds belangrijk is, geeft dit verdwijnen van de materiële vorm een geweldige mogelijkheid voor de leerling. In de relatie met een leraar kan zijn vorm een poort worden waardoor je de openheid realiseert.

Maar die poort kan ook het aspect hebben van een muur. De vorm kan zo sterk zijn, dat je daar steeds weer tegenaan blijft hikken. De vorm is dan een obstakel voor de verdere realisatie van Eenheid. Die uiterlijke vorm die altijd min of meer een rol in de relatie met de leraar speelt, houdt ook tegen. Wanneer die vorm van het fysieke lichaam plotseling verdwijnt, kunnen sommigen dit als een geweldige gave ervaren, als een genade, als de grootste gift die de leraar kon geven: dood te gaan. De vorm verdwijnt, openheid verschijnt. Wanneer de leerling dit direct ervaart, is dit de realisatie. Dat is de grote kans die de leerling heeft. Trouwens ook wanneer de leraar niet overlijdt, zal de leerling, zo wordt in de zen gezegd, de (vorm van de) leraar op een gegeven moment moeten doden. Je weet nu waarom: omdat ook de vorm zal moeten verdwijnen.

Wanneer je gerichtheid die zich vastzet op een vorm ineens wegvalt, schiet die gerichtheid ineens oneindig ver door. Ze heeft geen houvast en vliegt in de openheid, jij vliegt in die openheid. Dat is de grote kans van je leven die de leraar je nog geeft: dat het vasthouden totaal verdwijnt en er Eenheid is.

Osho en de advaita-traditie — conclusies

1. Osho bevond zich ten dele in de advaita-traditie. Zijn onderricht was gericht op non-dualiteit van subject en object, van ik en de ander, van de ene oorsprong en de veelheid van de wereld.
2. Zijn onderricht was wel ruimer dan die van de advaita vedanta. Ze bevatte o.a. de tantristische benadering.

3. Veel uitspraken en toespraken waren niet op het hoogste gericht, maar op het scheppen van de nieuwe mens in 'a golden future'. 'Mijn boodschap aan de mensheid is: schep een nieuwe mens — ongespleten, geïntegreerd, één geheel.'⁹ Hoe mooi dat ook is, meteen komt de betrekkelijkheid vanuit het hoogste advaita-niveau naar voren. Die betrekkelijkheid is inhoudelijk duidelijk, voor zover Osho gelooft in een meritocratie (mensen die gestudeerd hebben krijgen de macht) en in de wetenschap ('science has arrived on the scene in time to accept the challenge', in genetic engineering ...¹⁰ Die betrekkelijkheid is er ook ten aanzien van de gerichtheid op de nieuwe mens als zodanig. Is dat het hoogste ideaal? Is gerichtheid hierop het hoogste? Is dat ideaal-beeld van synthese de belangrijkste spirituele 'boodschap aan de mensheid'? Osho: 'Ik wil een synthese van religie en wetenschap, welke een volkomen mens en ook een volkomen cultuur geboren doet worden ...'¹¹

Op de uitnodiging voor het Osho-symposium staat de tekst van Osho over het samengaan van Oost en West in een wereld die één geheel is. Osho heeft aan deze synthese bijgedragen en zou hieraan in de 21e eeuw een verdere bijdrage kunnen leveren via zijn boeken en degenen die door hem worden geïnspireerd.

Mijn aanvulling hierop is, dat een synthese slechts kan plaatsvinden in een grotere sfeer. Welke sfeer is groter dan onze wereld: de kosmos. Bekijk de wereld vanaf de maan of vanaf Mars. Welke sfeer is groter dan onze kosmos? Dat is geen sfeer meer, maar het absolute. Alleen vanuit het absolute — noem het Brahman — is het grote kosmische geheel mogelijk en zo de wereld als geheel, zo elk geheel. Maar, het is duidelijk dat elk geheel betrekkelijk is ten opzichte van het absolute. Dat geldt ook voor het ideaalbeeld van Osho van de *nieuwe mens* en van zijn 'blauwdruk' van een nieuwe wereld, dat hij enthousiast verkondigt.¹² Beelden staan tegenover andere beelden, enthousiasme staat tegenover dofheid, de gouden toekomst staat tegenover het verstarde verleden, individuele levensvrijheid tegenover de vrijheid van anderen, gehelen staan tegenover delen. Is dat advaita? Waar gaat het nu eigenlijk om?

Gehelen moeten ook betrekkelijk blijven, want als ze verabsoluteerd worden, worden ze totalitair. Alleen door het openlaten van het absolute is er de garantie dat er geen totalitair systeem ontstaat. Zelf ben je niet verschillend van het geheel van de wereld, je bent het geheel van de kosmos in sat-chit-ananda, je oorsprong ligt in het absolute.

De functie die Osho had in de verruiming van mensen is duidelijk. Voor zover dat heeft plaatsgevonden en plaats vindt is dat prachtig. Dan doen de vormen er wei-

nig toe. Het openstaan van dat absolute, dat in het hoogste advaita-onderricht centraal staat, relateert veel van wat hij zei en wat rondom hem gebeurde.

Voor degenen die zijn geraakt door Osho's optreden, ligt het voor de hand om terug te gaan naar het hoogste onderricht van Osho, de kern van wat Osho leerde. Die kern blijkt terug te gaan op het absolute. Het enige wat je kunt doen, is deze dieptedimensie open houden als helder bewust-zijn. De absolute openheid krijgt dan de kans zich snel volledig te manifesteren. (*Applaus*)

DE DAGVOORZITTER

Iteke: Ik hoef het nauwelijks te zeggen, maar als je direct zo'n reactie krijgt, dan heb je zeker wat los gemaakt. Ik had het gevoel: iedereen wordt op een hele mooie manier naar binnen gebracht, maar ook voor wat betreft de buitenwereld is er heel veel aan de orde gesteld. Heel hartelijk dank daarvoor!

Ik had nog eigenlijk een klein cabaretje willen geven, maar we zijn te laat, dus dat doe ik maar niet meer. Ik wil nog wel even vragen: wie is hier verliefd in de zaal? Ja? Dat is mooi. Het is onderzocht door de wetenschap: het is een lichte tot zeer zware mate van verstandsverbijstering! (*Gelach*) In het Westen — daar schrijft Osho trouwens ook over — wordt het vrouwelijke ondergewaardeerd, in de mens, in de samenleving, in het bedrijfsleven, enzovoorts. Het verstand wordt hoger gewaardeerd dan het gevoel. We zeggen: 'Gebruik je gezonde verstand!', maar we zouden veel vaker moeten zeggen: 'Gebruik je gezonde gevoel!'. (*Applaus*) Ik wou het nog toe gaan lichten, maar dat hoeft dus helemaal niet. 't Is al duidelijk.

Ik vraag altijd op de Wetenschapsweek voor scholieren wat ze onder verliefdheid verstaan. Op een keer gaf een jongen een extreem Yang-antwoord en een meisje een extreem Yin-antwoord. Ik hoef die twee begrippen hier in hun archetypes nou niet uit te leggen, je hoort het er denk ik wel in. Yin is ongrijpbarder, en Yang is materieler, meer oorzaak-gevolg denken. Het meisje ging er ook haast bij zweven, die keek zo omhoog, en zei: 'Oh, dat is een groot aards mysterie....' De jongen keek me aan, en zei: 'Dat is een onbalans in je rechter hersenkwab!' (*Gelach*) En ik zag hem denken: 'Straks ga ik scheikunde studeren en dan vind ik een stofje uit en dan komt het allemaal wel goed!'

8 HET MUZIKAAL INTERMEZZO

Marc Simons, piano

Jan-Paul Tavenier, viool

Iteke: We krijgen nu een Muzikaal Intermezzo, dan kunt u alles lekker laten bezinken. Misschien komen er dan nog vragen op, die helemaal vanzelf vanuit het hart naar boven komen rollen.

Marc Simons, piano, en Jan-Paul Tavenier, viool. Marc Simons is jarenlang eerste pianist geweest van het Rotterdams Philharmonisch Orkest en hij speelt nu freelance regelmatig bij orkesten als het Concertgebouw Orkest en het Radio Philharmonisch Orkest. Jan-Paul Tavenier is als violist verbonden aan het Residentie Orkest in Den Haag. Ik geef graag de muziek aan jullie!

Marc Simons en Jan-Paul Tavenier spelen:

- 1. W.A. Mozart, 1e deel uit sonate voor viool en piano, e-mineur*
- 2. M. Ravel, 2e deel uit sonate voor viool en piano*
- 3. F. Kreisler, Tambourin Chinois*
- 4. D. Sjostakovitch, Prelude nr. 17*

Iteke: Marc en Jan-Paul, geweldig bedankt dat jullie ons hier zo harmonieus achterlaten! Jullie vertrekken weer, zo heb ik begrepen, wegens verplichtingen elders. Maar we willen jullie nog iets meegeven! Jullie krijgen een gedroogd blaadje van de boom waaronder Osho verlicht werd, ingelijst achter glas, en het boek *Veeresh, Bliss Beyond Fear*, geschreven door Anthony Dharmaraj Carrivick. *Veeresh* — zijn naam betekent *Bliss Beyond Fear* — die op dit moment in het buitenland is, is de directeur hier van het therapie- en meditatiecentrum de *Humaniversity*. (*overhandiging boek en lijstje*) Heel erg bedankt! (*Applaus*)

Dan is er nu een korte theepauze, van een kwartier, we zijn iets uitgelopen, dus kwart over drie beginnen we weer. De thee wordt hier in de zaal gebracht, voor de deelnemers daarboven is er thee op het balkon. Tot zo meteen.

9 DE DISCUSSIE

Panel en Zaal

Iteke: *(Na de theepauze)* We hebben een hoopgevend groot aantal vragen gekregen. Ik heb ze gesorteerd op spreker, voorzover nogelijk, want vragen zijn soms ook voor meerdere sprekers. Ik stel voor dat we gelijk beginnen, want het is wel leuk natuurlijk, als u nu zelf aan het woord komt. Het programma vermeldt eigenlijk eerst een panel- en dan een zaaldiscussie, maar dat onderscheid is niet echt nodig. Als ik de vraag kort voorlees, en u hoort uw eigen vraag en u wilt die nog even toelichten, sta dan even op en dan komt de microfoon bij u.

Degenen die hun naam bij de vraag gezet hebben, die noem ik dan erbij. Als u zegt: nou nee, mijn naam mag niet genoemd worden, dan moet u nu even uw naam zeggen! *(Gelach)* Goed, twee spelregeltjes nog. Als de microfoon komt, wilt u die dan dichtbij houden, anders is het moeilijk verstaanbaar. En wilt u, als u gewoon spontaan even iets wilt zeggen of vragen uw hand opsteken? Want anders krijgen we dat mensen die dat niet doen, toch gaan praten, terwijl anderen een hele poos met hun hand omhoog zitten. Even hand opsteken, en dan mag ik kiezen, wie het woord krijgt.

Ik begin maar gelijk met een vraag voor de eerste spreker, Jan Foudraine. Hier schrijft iemand: ‘We stevenen met z’n allen af op collectieve zelfmoord, volgens uw overtuiging. Ik heb het daar moeilijk mee’.

Amrito: Ja, dat kan wel, dat kan! *(Gelach)*

Iteke: Maar wil je er nog meer over zeggen?

Amrito: Nee, nee! Hij heeft er gewoon moeite mee!

Iteke: Hij heeft er gewoon moeite mee en dat kan. U wilt nog doorvragen? U bent de vraagsteller?

Vraagsteller: Ik vergelijk dit een beetje met ‘Ik eet lekker, en dan komt er iemand bij me zitten die een sigaret rookt. En dan is mijn eten een beetje verpest!’. Ik geniet van het leven, en als iemand het dan heeft over collectieve zelfmoord, dan pik ik dat eigenlijk niet. Ik vind dat daar de vrijheid van de spreker eindigt, om het daar over te hebben. Het maakt wat in me los. Indertijd had ik een professor filoso-

fie, die had het ook over dergelijke dingen, over collectieve zelfmoord. Maar dat was eigenlijk zijn problematiek, als Jood. En waarom was het die man zijn problematiek? Hij voelde zich eigenlijk miskend. En daarom kon de hele wereld eraan!

Iteke: Wou je hier nog op reageren?

Amrito: Ben ik miskend of zo? Ik begrijp het niet goed.

Iteke: De vraag, de opmerking is niet duidelijk?

Amrito: Het enige wat mij altijd weer bezig houdt zijn al die godsdiensten, die mensen hebben geconditioneerd tot wat ze nu zijn. Met atoombommen, christelijk en joodse en mohammedaanse en andere atoombommen, de hele situatie zoals die nu is. Dat we inderdaad elkaar nu naar de strot vliegen, als geconditioneerden, als godsdienstig geprogrammeerden. En die ontwikkeling gaat maar door, steeds verder! Niet alleen in de vorm van radikaal fundamentalisme, maar überhaupt.

Wat dat betreft, ik vind het toch altijd heel wonderlijk, dat die mystieke definitie van het religieuze — want daar is het toch vandaag over gegaan — dat die gewoon in de kelder is verdwenen. Eerlijk gezegd (ik draai nu de vraag even om) verwonderde het mij dat Wim Bonarius niet sprak over waaróm die mystieke definitie van het religieuze (helder geformuleerd door Johannes van het Kruis, of Eckehart, of Jakob Böhme), waaróm Osho die uit de kelders van het Vaticaan moest tillen en op tafel leggen. Waarom, en hoe dat is gekomen, dat in het Westen die mystiek zo blijvend taboe is verklaard? Ik bedoel, dat is een vraag die ik best eens even rechtstandig aan Wim zou willen stellen.

Iteke: Nou, Wim.

Wim: De Katholieke kerk is niet beperkt tot het Vaticaan alleen. Er is een heleboel rijkdom in de Katholieke kerk, en als je er voor open staat, dan proef je dat. En soms zijn donkere nachten in het bestaan ook heel mystiek, als je het niet meer ziet zitten, en als je geen toegang krijgt. Dan word je immers met je onmacht geconfronteerd. En om met onmacht geconfronteerd te worden, dat kun je ook met open handen doen, en dan moet je zien wat er gebeurt! Dan kom je bij de diepte van jezelf terecht. Je kunt je wel bezig houden met wat er allemaal verkeerd gaat en is gegaan in de wereld, in de religies, daar kun je een heel leven mee vullen, maar wat bereik je ermee. De meest effectieve weg naar vrede ligt niet in de bestrijding van duisternis, maar in het laten schijnen van licht, zodat de duisternis vanzelf verdwijnt. O.a. de Dalai Lama laat mij zien hoe ik dat kan doen. Daar laat ik het even bij.

Amrito: Maar dat is geen antwoord! Nee, je zeilt er langs heen!

Iteke: Die meneer met dat witte overhemd daar. We gaan nu door de zaal surfen en zeilen.

Vraagsteller: Met dezelfde volstrekte zekerheid als waarmee Jan Foudraine beweert dat wij op weg zijn naar collectieve zelfmoord, kan ik, ook zonder dat verder te kunnen toelichten, het tegengestelde beweren, en dat meen ik ook. Wij zijn als mensheid helemaal niet op weg naar collectieve zelfmoord! Ik vind Amrito, Jan Foudraine, zelf een groot voorbeeld van iemand die volstrekt religieus geconditioneerd is, in dit geval dan door honderden boeken van Osho. God weet hoeveel woorden Amrito heeft ingeslikt! Dus we moeten niet spreken over religieuze geconditioneerdheid, voordat ook Osho zijn plaats heeft gekregen, door hem te relativieren. Dat is wat ik te zeggen heb.

Iteke: Dat is helder geformuleerd. Goed, we sluiten dit onderwerp af, we moeten verder. De volgende vraag. Wim, nog een vraag: 'Je gaf aan dat de moderne spiritualiteit een opleving had in de jaren zestig. Je beperkte je echter tot de meer op de buitenwereld gerichte sociaal-maatschappelijke kanten ervan. Volgens mij moet je de wortels ervan zoeken in de meer op de binnenwereld gerichte hippie-beweging die bol stond van mystieke songteksten. De Beatles....' Wil de vraagsteller dit zelf verder toelichten?

Vraagsteller: De maatschappelijke kant van de jaren zestig, de studentenopstanden etc., dat is volgens mij de naar buiten gerichte kant. In de jaren zestig had je ook de flower-power, de hippies, de Beatles met hun songteksten, en bijvoorbeeld de Maharishi Mahesh Yogi. Dat alles bracht een heleboel, althans voor mij, mystieke teksten naar het Westen. Ik vraag me af of daar niet eerder de wortels liggen van een heropleving van spiritualiteit, en niet in de politieke kant.

Wim: Ja, die hippie-beweging heeft een heleboel op gang gebracht, én naar buiten, én naar binnen. Want de mensen werden er enorm door geraakt. En men ontdekte dat, als je geraakt wordt, dat je dan altijd naar de diepte van je bestaan gebracht wordt. Of het nu door een maatschappelijk probleem is, of dat je door een mooie zonsondergang geraakt wordt, bij beide word je toch op een gegeven moment in de diepte van je bestaan geraakt. En als je dat toelaat, en als je daar naar kunt kijken, dan is dat een deel van de mystieke ontwikkeling in je zelf. Zo zie ik dat.

Vraagsteller: Ja, hoewel ik denk dat ik de flower-power beweging toch belangrijker vind, die was op de binnenwereld gericht.

Wim: Daar kan ik niet helemaal over oordelen, het kan misschien samen gegaan zijn, als een soort protest.

Iteke: Bedankt. Dan ga ik naar de volgende vraag over, voor Maurits: ‘Osho praatte over de psychologie van de Boeddha’s, die na de psychologie van o.a. Maslov en de psychologie van de neurose en de psychose, komt. Wat is uw visie op dit concept, gezien ook het enorme gebrek aan Boeddha’s? Is dit mogelijk een te grote sprong voorwaarts en is hier pas onderzoek mogelijk in de 21e eeuw?’

Maurits: Dat dacht ik niet, kennelijk is de tijd er nu rijp voor. Er is een verrassende connectie tussen de cognitieve gedragstherapie en het Boeddhistisch denken van na de tijd van Osho. *Bien étonné de se trouver ensemble*, zou je kunnen zeggen. Voorheen waren het, zeg maar, Freud en Maslow, Rogers en de humanistische psychologie, niet dat ze allemaal hebben afgedaan! Die hiërarchie van Maslov, bijvoorbeeld, die inhoudt dat je dus eerst aan je primaire behoeften moet voldoen, om pas daarna te kunnen doorstromen naar het spirituele. Dat is nog steeds geldig. Maar ik geloof wel dat de tijd er rijp voor geworden is. Zeker omdat er ook al onderzoek naar gedaan is, de afgelopen, pakweg, tien jaar. Is dat een voldoende antwoord?³

Vraagsteller: Wat ik begrijp van Osho, is dat hij onderscheid maakt tussen de psychologie van de Boeddha’s en het Boeddhisme. Het gaat om de psychologie van de Boeddha’s, van mensen die verlicht zijn geraakt. En het is zeker belangrijk dat er onderzoek naar de psychologie van de spiritualiteit gedaan wordt, maar het gaat hier eigenlijk een stap verder. Het gaat om Verlichten en hun psychologie. Dat betreft het kader van — Osho heeft ooit mijn vraag daarover beantwoord — Gurdjieff en Ouspensky. Ouspensky, die de psychologie van de mind van de Verlichte bestudeerde, en Gurdjieff, de man van no-mind.

Maurits: Ik denk dat wetenschappelijk onderzoek zich strekt tót het punt van het Boeddhischchap. Wat daarna komt, dat is een groot vraagteken voor ons allemaal, want dat betreft het woordloze, nietwaar? Kijk die stap daarvóór, daar heeft de Boeddha het ook over gehad, in de psychologie van de Kandha’s. Ik weet niet of u daar wel eens van gehoord hebt, van de aggregaten of van de modaliteiten. Ik heb dat heel beknopt omschreven als denken, doen en voelen, en wat breder als ‘BASIC I’, dus je gedrag, je emoties, je gewaarwordingen, je verbeelding en je interpersoonlijke relaties. Als je naar binnen schouwt, dan zie je een van deze modaliteiten. En als je verder schouwt, dan is de mens, het zelf, eigenlijk niets anders dan een van deze modaliteiten, of een combinatie daarvan. Dan kun je tot een besef komen, gecombineerd met de impermanentie, dat het zelf er niet is. Dus in zoverre praten we over Boeddhistische psychologie, eerder dan over de psychologie van de Boeddha’s⁴.

Iteke: Is dat voldoende zo?

Iteke: Dank je wel. Dan gaan we naar Douwe Tiemersma met werkelijk een hele stapel vragen. ‘Waar blijft de persoonlijke verantwoordelijkheid als het ik getransformeerd is in het (grote) Zelf? Wat bedoelt u met het weten van het Absolute?’

Douwe: Om maar bij de tweede vraag te beginnen, in ieder geval is er een aansluitingspunt bij het zelfbesef dat iedereen heeft. Iedereen heeft een bepaald besef van ‘Ik doe dit en ik doe dat, ik zal dat doen, enzovoorts. Wanneer je terugkeert met de aandacht naar je lichaam, ervaar je ook een soort lichamelijk zelf-zijn. In de zelf-meditatie ga je verder terug, enzovoorts. Dus dan krijg je al die niveaus van zelf-zijn, steeds verder terug naar de oorsprong. Als je helder bent, kun je continu alles duidelijk volgen en zeggen ‘zo zit dit, zo zit dat’, en ook verder ‘nu zit het zo’, enzovoorts.

Dus het is een aansluiting bij het vage besef dat iedereen in principe heeft. Iedereen is al verlicht, iedereen is al helemaal een zuiver zelf-zijn, zonder grenzen, alleen het wordt niet beseft. Nu, wanneer er een klein beetje besef doordringt, dan is dat het punt om verder op door te gaan. Ga maar eens kijken wat dat betekent. Ja, dan merk je al heel gauw: o, ik dacht dat ik mijn geconditioneerde ik-persoon was, maar nu blijkt ineens dat ik oneindig ben, ik zie het. Dus het begin is altijd dat besef.

Iedereen verzet zich er ook tegen wanneer er etiketten worden geplakt. Waarom? Omdat je altijd jezelf meer voelt dan alle beschrijvingen en etiketten die er zijn. Ja, dat is al een teken dat je zelf een notie hebt van de totale vrijheid, van jezelf zijn. Nu, wanneer je daar direct een beroep op doet, is dat de directe weg. Wanneer dan de zaak helemaal open is gekomen, wat dan? Dan is er niet meer een beperking tot de eigen ik-persoon. Wat dan wel? Alles is open gekomen, daar is uiteindelijk niets over te zeggen. Voorzover de wereld doorgaat — en je staat er dan verstoeld van dat de wereld doorgaat, hoe is het mogelijk — wanneer de wereld doorgaat blijft alles doorzichtig; dan blijft alles in het grote geheel opgenomen, omdat er niet een ik-persoon is die met zijn vingers overal aan wil zitten. Nee, het is in het grote geheel opgenomen, in het grote geheel gaat alles vanzelf.

Wanneer je dat ervaart, vervallen geweldig veel problemen. Natuurlijk, je kunt best zeggen — er zijn redenen voor: het gaat niet zo best met de wereld. Maar het fundamentele punt is: het is totaal open, en het gaat zoals het gaat. Er is niet meer een ik-persoon met actie en reactie op dat niveau, waarin altijd egocentriciteit zit, waarin in plaats van altruïsme beperkte zelfliefde zit, ook al doe je iets voor de ander, enzovoorts.

Het fundamentele openbreken betekent dus dat dat niveau van de persoon totaal niet meer aanwezig is. Woorden als persoonlijke verantwoordelijkheid, die horen op het persoonlijke niveau thuis. Voor zover iemand een persoon is, nu, pin hem maar vast op die verantwoordelijkheid, want dat is daar een heel belangrijk punt. De ethiek is belangrijk, natuurlijk, de moraliteit is belangrijk. Moet je eens kijken wanneer die er niet zou zijn op dat niveau.

Maar waar het nu werkelijk om gaat, is dat de egocentriciteit werkelijk openbreekt. En wanneer dat is opengebrouwen, is er het grote geheel. Daarin zal het echt wel het beste van het beste gaan, omdat er geen egocentriciteit meer is. Natuurlijk, wanneer je ziet dat iemand geholpen moet worden, doe je dat, Wanneer je ziet dat er allerlei kwalijke bewegingen zijn waar je iets aan zou kunnen doen, natuurlijk, dan gebeurt het automatisch, niet vanuit een ik-persoon; het gaat vanzelf. Dus er is ook nooit frustratie. Reken er maar op, dat het juist door de afwezigheid van egocentriciteit beter gaat dan vanuit welk persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel dan ook.

Iteke: Kijk, dat is een helder antwoord! (*Applaus*). Ik ga nu door met een vraag aan Jan Foudraïne. ‘Hoe heeft passie tussen man en vrouw een plaats binnen spirituele groei? Is er dan nog plaats voor passie? Ook passie voor het leven, voor dansen, voor alles. Als er persoonlijke liefde is tussen man en vrouw, zit de groei van die beide mensen dan in overgave, of in beschouwing? Hoe denkt Osho over monogamie versus universele liefde?’ (*Gelach*). Ja, dat is een vraag aan jou. (*Gelach*) Je krijgt niet de gemakkelijkste vraag.

Amrito: Er is één ding wat ik zeker weet, ik weet niet wat liefde is. En daar beginnen we mee. Ik heb altijd het gevoel gehad dat ‘I don’t know’ er het dichtste bij komt. Verder durf ik daar niet over te praten. Ik weet wel, luisterende ook naar Douwe Tiemersma, dat als de liefhebber er niet meer is, dat er dan liefde is. Dat is een van de uitspraken van Osho die mij diep getroffen heeft, uiteraard. ‘Love is there, when the lover is not’. Nou, daar kunnen we het mee doen. En wat die man en vrouw betreft, dat blijft voor mij, eh, een hoop ellende! (*Daverend gelach*)

Iteke: Ik vind het juist zo enig! Zal ik zeggen wat liefde is? Dan zijn we daar ook uit met z’n allen. ‘Liefde is een cirkel, waarvan het middelpunt overal is, en de omtrek nergens’. Je hebt er vanavond in bed natuurlijk niet veel aan, aan zo’n definitie! En zo zijn er nog wel veel meer definities. En passie is eigenlijk een neutrale emotie. Daar zijn theorieën over, dat passie eigenlijk een neutrale emotie is. Dan hangt het van je hechting af, van je zelfgevoel, welke richting je die op laat gaan. Maar die monogamie kwestie heb je ook nog niet voor ons opgelost!

Amrito: Die passie, dat is toch wel een punt dat uit mijn persoonlijke ervaring stamt. Het is toch een wonder, dat je als mens, die nergens van weet, twintig jaar geleden of zo, getroffen werd door een bepaald virus wat toesloeg. Dat gebeurde al voordat ik in Poona arriveerde trouwens, enkel door het lezen van een boek en het luisteren naar een aantal taperecordings van The Supreme Understanding, over Tilopa's Song.

En dat dan dat virus zo toeslaat, dat je het echt niet meer kwijtraakt. Dat daaruit een bepaalde passie geboren wordt, die je iedere dag van je leven, iedere seconde in feite, op de een of andere wijze daarmee bezig doet zijn. En dat je binnen die passie, met grote vreugde, mensen mag ontmoeten, die veel, zo niet alles gezien hebben. Je wilt daar ook over communiceren, op jouw manier, met jouw passie, met alle gevaren van dien natuurlijk. Het is een wonder. Ik heb het wel eens met een oud-collega, psycho-analyticus van Dantzig, besproken, die toen tegen me zei: 'Ja, er zijn mensen die hebben een soort van erfelijke transcendentale begaafdheid, te vergelijken met pianospelen, of vioolspelen. Sommige mensen hebben dat, en andere niet'. Ik vind dat geen bevredigend antwoord. Maar het is gewoon wel waar. Er zijn mensen, ook vandaag, en ze zijn er altijd geweest, die getroffen zijn door een virusbesmetting, die ze niet meer kwijt kunnen raken. Dat kunnen ze eigenlijk niet goed onder woorden brengen. Ze kunnen niet zeggen waarom dat zo was. Want er was niets wat er aan vooraf ging, zeker niet in mijn geval. Ik heb geen enkele godsdienstige of andere conditionering, ik wist echt helemaal nergens van, zoals zovelen trouwens. Het is een diepe passie, het is een groot raadsel. Maar ze doet mij, zo nu en dan, passievol spreken!

Iteke: Ja, u krijgt het woord. De microfoon komt er aan, gaat u maar even staan.

Vraagsteller: Ik hoor u zeggen, meneer Foudraine, u weet niet wat liefde is. Maar ik heb het gevoel, dat u toch een soort liefdesgevoel voor Osho heeft gehad. Ja toch?

Amrito: Ja, maar we hebben het hier meer in het algemeen over liefde. Ik hou niet van die discussies over liefde, eerlijk gezegd, dat is allemaal sentimentaliteit waar we het dan over hebben.

Vraagsteller: Ik voel een zekere warmte als u over hem praat, en daar was ik eigenlijk wel blij mee!

Amrito: Ja, dat spreekt vanzelf!

Iteke: Dank je wel. Voor Wim: 'U beschrijft het mystieke proces als een geleide-

lijk proces, stapje voor stapje steeds dieper in jezelf komen. Kan het ook minder gradueel zijn? Dus kan in uw opvatting iemand ook plotselinge doorbraken hebben waarin ontmoetingen met God plaatsvinden? Komt de persoon daarna weer op het gewone bewustzijnsniveau terecht en kan het heel lang duren voordat iemand bijvoorbeeld weer een dergelijke doorbraak krijgt, of andere, bijvoorbeeld langdurige staten van doorbraken?’

Wim: Ja, dat kan. Ik heb het als een proces beschreven, om het uit elkaar te halen, om een bepaalde lijn te ontdekken. Maar ik heb bij het einde gezegd: het is als een spiraal. Het ene moment is de ik-heid dominant aanwezig, en dan weer die andere niveaus. Het is zoals het is, maar het is allemaal tegelijkertijd aanwezig. En het is ook een heel persoonlijke aangelegenheid. Bij de een kan het als een plotselinge doorbraak komen, en bij de ander kan het komen na een hele lange voorbereiding en een hele lange tijd van meditatie, en dat het dan plotseling gebeurt. Maar er zijn sprongen op die weg, de sprongen van de ik-heid naar het Zelf, dat het denken achter je blijft, dat je geen greep meer hebt op het leven. De sprong van het kleine zelf naar het grote Zelf, dat zijn sprongen die je overkomen. En dat kan ieder moment gebeuren. Nu, maar het kan ook pas aan het eind van je leven gebeuren. Dan is het leven meer dan de moeite waard geweest, als dat gebeurt.

Iteke: Dank je wel. Was dit voor de vraagsteller zo bevredigend? Ja? Dan ga ik over naar Douwe. Vraag: ‘Ik twijfel er niet aan dat Osho veel goeds heeft gedaan, als het gaat om vergroting van het bewustzijn. Maar ik meen dat Osho vanuit zijn op de achtergrond sluimerende ego, door hem niet herkend of moedwillig verzwegen, ook veel schade heeft aangericht. Voor mij lijkt de algehele balans niet goed uit te pakken voor wat betreft Osho’s effect op zijn medemensen. Graag uw commentaar.’

Douwe: Ja, het gaat me natuurlijk niet om een balans op te maken, te wikken en te wegen. Dan denk je dat je weegbare elementen hebt. Het ene zet je op de ene schaal en het andere op een andere schaal. Zo werkt dat niet. Het enige wat werkelijk telt is dat je weer terug gaat naar je eigen situatie, om te zien waar het om gaat. En wanneer daar Osho een belangrijke rol heeft gespeeld, dan is dat de moeite waard geweest.

Verder kun je natuurlijk heel veel over hem zeggen. Goed, en ik heb er iets over gezegd, iets waarbij ik vraagtekens stelde. Ik heb in mijn verhaal ook gezegd: wanneer het gaat om een combinatie van vorm en openheid bij de leraar, dan kan die vorm van alles zijn. Het enige wat telt is: is er een werking die van hem uitgaat, die in positieve zin verruimend heeft gewerkt? En dan zijn al die andere discussies niet meer nodig, en zelfs verhinderend om te kijken naar waar het werkelijk om draait.

Ja, de een wordt opeens door Osho geraakt; nou, prachtig toch? En de ander wordt door Nisargadatta Maharaj geraakt; nou, prachtig toch? Bij beide zijn er dingen aan te wijzen waarvan je zegt: hoort dat nu bij een leraar? Op een gegeven ogenblik doen die dingen er niet toe. Alleen, iedereen heeft zelf de verantwoordelijkheid om helder ten aanzien van de eigen situatie te blijven. Dan merk je wel waar iets werkt en waar iets niet werkt. En wanneer je dat op een open manier ook laat gebeuren, nou, dan oké. Daar gaat het eigenlijk om. (*Applaus*)

Iteke: Ja, mooi!

Vraagsteller: Maar ik ben niet tevreden!

Iteke: Nee? Wou je nog doorvragen?

Vraagsteller: Ja, er zijn allerlei mensen in de geschiedenis geweest, die heel veel veranderingen teweeg hebben gebracht bij allerlei mensen. Veranderingen waar mensen hun voordeel mee hebben kunnen doen omdat ze diepe ervaringen hebben gehad, en daardoor een bewustzijnssprong hebben kunnen maken. Maar dat zijn mensen van wie we kunnen zeggen: die deugden. Maar ik kan bijvoorbeeld ook Adolf Hitler noemen. We kennen hem allemaal als iemand die heel veel schade heeft aangericht, maar in zijn tijd hebben ook enorm veel mensen door hem of door zijn acties enorm diepe ervaringen gehad. Daar hebben ze hun voordeel mee gedaan. Dat is goed geweest voor hun spirituele ontwikkeling. Dat ontken ik óók niet. Maar wij stellen bij iemand als Hitler niet de vraag of het wel deugt om te zeggen dat er ook een negatieve kant aan zit. Of dat hij ook schade heeft aangericht. Wij vinden het allemaal vanzelfsprekend dat hij vooral schade heeft aangericht. Nu kan het ook zijn dat mensen als Osho, waar de balans, als we al van een balans spreken, uiteraard positiever uitvalt dan bij Hitler, maar dat er ook een kant aan zit waarvan je zegt nou, dat deugt eigenlijk niet. Dat heeft schade aangericht. Dat is lastig geweest. Daar moeten we lering uit trekken, zodat dat een volgende keer, bijvoorbeeld bij iemand die weer een dergelijk spel wil neerzetten, wat minder aan de orde is.

Douwe: Nu ja, goed; datgene wat ik zei, dat moet éérst gezegd worden. Ten tweede, wanneer je een helder, open oog hebt, dan kun je natuurlijk ook vanuit dat standpunt, voorzover er een standpunt is, ook wijzen op minder mooie zaken. En ten aanzien van Hitler: je zegt 'nee', als je Hitler op een afstand bekijkt. Voorzover hij een verruiming heeft bewerkstelligd bij mensen, is dat goed geweest; voorzover hij dat niet gedaan heeft, ook doordat die verruiming ten koste ging van anderen, is het fout geweest.

Dus natuurlijk mag je dat duidelijk zeggen, maar je hebt een criterium. Dat is het punt van verruiming of juist het vastzetten. En dat moet je inderdaad maar benoemen. Dat andere, wat ik eerst zei, lijkt mij toch het allerbelangrijkste, want dat gaat terug op je eigen situatie. Maar nogmaals, je blijft jezelf, je ziet alles zelf, en natuurlijk kun je er vragen bij stellen, zoals ik gedaan heb. Daar en daar zet ik vraagtekens bij. Of wanneer je heel duidelijk ziet dat iemand de vernieling in gaat door iemand, natuurlijk, dan mag dat benoemd worden. En wanneer je zegt: door Osho zijn mensen de vernieling in geholpen, ja, daar heb ik niet zo'n kennis van. Het zou best kunnen, maar voorzover dat het geval is, moet je meteen zeggen, dat dat niet in orde was. Natuurlijk niet, maar voorzover hij mensen heeft geholpen, nou, prachtig, heel simpel.

Iteke: Ja? U wilde daarop doorvragen?

Vraagsteller: Ja, eerst dacht ik laat maar even doorgaan, maar wat ik wil zeggen gaat misschien over hetzelfde. Ik ben toch geraakt door dat wat Douwe zei. Ik ben niet bij Nisargadatta geweest, ik ben niet bij Osho geweest. Ik ben wel bij Alexander Smit geweest, dat is de man van het bloemetje voor Osho, en de groeten aan de tuin. Waar Douwe mij toch even in raakte, was dat hij toch even de kachel aanmaakte met sannyasins op een nogal wat persoonlijke manier, door te zeggen dat een aantal sannyasins nogal de nadruk hebben gelegd op de Zorba, en niet op de Boeddha. Nou dat kan, maar het is maar wat mensen er van maken. Want ik ken toch ook een aantal Advaita-mensen, ook Nisargadatta-aanhangers, die op een zeer relativiserende, afstandelijke manier alles kunnen torpederen. Dus het is maar net wat de leerling er van maakt.

Ik vind het prachtig dat jij hier zit met Amrito samen. Ik proef in Amrito ook die gigantische passie, die ik natuurlijk ook herken, en ik herken in jou de, ja de recht-toe-rechtaan manier, die als een soort zwaard naar het centrum gaat. Ik moet eerlijk zeggen, dat ik wat dat betreft hier toch nog even Alexander wil noemen, die voor mij dat eigenlijk allemaal vertegenwoordigde, de cabaretier, de man met het zwaard, de passie, de Zorba, nou ja, compleet. Ik ben blij dat jullie hier zitten en dat ik hier ben! Dank je wel! (*Applaus*)

Iteke: Mooi!

Douwe: Mag ik hier nog even op reageren, heel kort even. Wanneer die verschillen zo liggen, dan liggen die verschillen zo, wanneer men dat zo ervaart. Voorzover ik gezegd heb: ik heb in de groep van Osho meer mensen gezien die de nadruk legden op de Zorba-aspecten dan op de Boeddha-aspecten, dan is dat iets wat ik heb verteld vanuit de tweede helft van de jaren zeventig, toen ik daar ook

in verkeerde. Natuurlijk, op elke weg heb je dingen die de een mooi vind en die de ander niet mooi vindt. Gelukkig zijn er vele wegen, en ja, iedereen kan daarom het beste kijken hoe dat zit bij hemzelf, wat aanspreekt, enzovoorts. Ik heb gezegd wat mij het meest aansprak.

Iteke: Goed. Dan knopen we deze vraag er dan aan vast: ‘Dit is het Symposium van het Hart (die vraag is dus bestemd voor Douwe), maar ik heb daar in uw voordracht niets van gemerkt. Graag uw reactie.’ (*Gelach, applaus*). Als de vraagsteller het toe wil lichten? Dan kan dat.

Douwe: Ja, als iemand iets vaststelt bij een ander, heb je altijd te maken met twee polen. Dus ik wou de opmerking gedeeltelijk terugspelen naar de vraagsteller, Toch ik wil de andere kant ook wel even laten zien. Wanneer het gaat in de Advaita om de directe, harde weg van het inzicht, het radicale inzicht, dan moet je eens precies zien wat er allemaal gebeurt. We hebben die meditatie gedaan, die zelfmeditatie. Wanneer je terugkeert in jezelf, wat gebeurt er dan? Wanneer die beweging naar de oorsprong van het zelf doorgaat, wat gebeurt er dan? Dat hebben we vastgesteld: je wordt ruimer. Wat is dat ruimer worden? Dat is toch een gevoelsmatige zaak? Ik heb gezegd: in dat ruimer worden, daarin verschijnt alles. En daar mag alles in verschijnen.

Nu, dat is toch een heel gevoelsmatige zaak; het gaat toch om je eigen gevoelsmatige zijn, je hart zijn, dat zich uitbreidt? Advaita is niet alleen maar een kwestie van dit niet en dat niet en dit niet en dat niet. De andere kant is er even sterk, dit wel, dit wel, dat wel! Het is een direct herkennen van het zelf, in al het andere. Zo wordt het traditioneel ook geformuleerd in de Upanishaden, door Shankara, door Nisargadatta Maharaj. Ik zeg het ook vaak, het is het herkennen van jezelf in de ander, en de ander in jezelf.

Iteke: Ja, u wou daar nog op ingaan?

Vraagsteller: Ja, ik stelde die vraag omdat u mij regelrecht in mijn mind bracht. Deze meditatie had niks met mijn hart te maken. En ik vind dus de hele voordracht heel erg interessant, maar ik had toch moeite om het te volgen. Want ik moest hier hardstikke hard werken, en ik dacht: misschien zit die meneer op een verkeerd Symposium! (*Gelach*)

Douwe: Nee, hoor! Ik heb al gezegd, er zijn steeds twee polen die bij een interpretatie altijd een rol spelen. Het is jammer dat u het zo heeft opgevat. Wanneer u mee was gegaan terug naar uzelf, naar uw binnenste ..., toen heb ik meermalen gezegd: ‘Ga kijken hoe het zit, stel vast hoe het zit, stel vast dat er een grotere zelf-ruimte

komt'. Nogmaals, wanneer er een grotere zelf-ruimte komt, wat is dat anders dan het verruimen van je hart?

Vraagsteller: Maar puur alleen al de weg die u aangeeft, en de regels die u stelt: waar ik naar moet kijken, en waar ik zit, op welk niveau! Daar schiet ik geen donder mee op!

Douwe: Nou dat vind ik erg jammer!

Vraagsteller: Ik heb stilte nodig, dus daarom zeg ik: Dat hart heb ik dus echt gemist.

Douwe: Ik heb nou net even aangetoond, dat dat hart niet afwezig was!

Vraagsteller: Maar voor mij wel dus!

Douwe: Oké, dat is jammer!

Iteke: Een verschillende beleving. Dat mag ook! U wilt hier op doorgaan?

Vraagsteller: Ik wil even een aanvullende opmerking maken. Het gaat niet om sentimentaliteit, ik denk dat dat al verschil maakt.

Douwe: Dat verschil met het echte gevoel moet je ook in de gaten houden. Dat heb ik ook laten zien. Wanneer de wérkelijke liefde doorbreekt, kun je er niets over zeggen. Dan kun je er niets over zeggen. Zolang het nog is 'je moet het hart versterken, en 'je moet met het hart meegaan', enzovoorts ... ja, in een bepaalde fase is dat uitstekend, doe dat maar! Maar goed, dan ben je bij mij aan het verkeerde adres. Dat is het enige! (*Applaus*)

Iteke: Ja, daar, die meneer? En dan ga ik over naar de volgende vraag.

Vraagsteller: Mijn begin van Osho was als volgt. Ik was bij een video-lezing, waarover die ging weet ik niet meer, maar één zin, 'Get out of your mind, listen to your heart!', dat was voor mij het begin van Osho! (*Applaus*)

Iteke: De meningen liggen hier redelijk verdeeld, geloof ik.

Douwe: Nee, dat is niet zo!

Vraagsteller: Komen alle vragen aan bod?

Iteke: Ja, dat hoop ik. Ik ga nu naar door naar de volgende vraag: ‘Houdt de twijfel ooit op?’ Als de vraagsteller dat zelf even kort wil toelichten? De vraag is zowel aan Maurits Kwee als aan Douwe Tiemersma gericht.

Vraagsteller: Nou, dan even heel kort een toelichting. Iedereen kent wel het verhaal dat het vervelend is als je een hele lange ladder oploopt, om bovenaan de ladder te ontdekken dat die ladder tegen de verkeerde muur staat. Ik heb zo’n soort gevoel als ik de boeken van Osho lees. Ik raak altijd weer ontroerd door de liefde voor het leven, en het ‘ja-zeggen’ wat die man doet. Maar ik struikel ook over bijna elke zin, vooral als hij het heeft over zoveel levens. En ik heb hetzelfde gevoel dat Douwe ook een beetje heeft, van altijd maar zeggen ‘drop the mind’, en ‘laat het ego vallen’, terwijl ik soms het gevoel heb dat daar iemand zit met een geweldig groot ego. Dat geeft natuurlijk enorme aarzeling, als je zijn boeken leest.

Als ik dan ook nog lees in de folder vanmorgen dat Osho zelf vele levens lang bezig is geweest met zoeken, eer hij eindelijk een keer ophield, dan denk ik: Nou, dan heb ik nog heel wat levens te gaan. En daar heb ik niet zo’n zin in! (*Gelach*)

Dus dat is even mijn vraag, zowel aan Douwe als aan Maurits. Bij Maurits dacht ik, dat is een wetenschapper, ‘twijfel heb ik het eerbetoen aan de waarheid genoemd’, hè, twijfel is heel goed als je de waarheid wilt leren kennen, maar je wilt ook een keer ophouden met twijfelen. Bij Douwe merk ik dat hij die twijfel helemaal niet meer heeft, althans in zijn weg. Dus aan Douwe zou ik willen vragen, wanneer is dat moment gekomen dat je zo zeker was? Is dat echt door dat ene boek te lezen, dat je dacht van ‘dit is mijn weg’ en daar ga ik mee door?

Iteke: ‘Houdt de twijfel wel ooit op?’ Dat was dus de vraag.

Maurits: Houdt de twijfel wel ooit op? Ik denk, zolang we van vlees en bloed zijn, niet. En zolang we zoekende zijn, niet. Als het zoeken ophoudt, dan mogelijk wel. Ja, wanneer houdt het zoeken op, dat is ook een aspect, hè, wanneer houdt het zoeken op, zodra je zegt ‘ik zoek niet meer’, denk ik. (*Gelach, applaus*). Ja, je kunt beginnen met eerst een paar verkeerde ladders te nemen, en uiteindelijk kom je er vanzelf wel!

Iteke: Jij wilt wat zeggen?

Vraagsteller: Er zitten hier vier vrouwen, die hebben allemaal een hele mooie vraag op papier liggen, en wij willen graag dat die ook aan bod komen!

Iteke: Ja, dat vind ik heel prima. Wat zijn jullie namen? Ik zal dan ondertussen even zoeken naar die vragen. Aan wie was de vraag?

Vraagsteller: Vragen aan Wim Bonarius en aan Maurits Kwee.

Iteke: Ik zoek die vragen op. Nu nog eerst het woord aan Douwe.

Douwe: Ja, nog even over de twijfel. Er werd verder iets gevraagd over mijn biografie. Ik zou daar in algemene termen het volgende over willen zeggen. Wanneer het gaat om het ontdekken van het zelf-zijn, al is dat ook maar op lichamenlijk gevoelsmatig vlak, dan is het, ook in de advaita-lijn, een bepaald soort onderzoek om na te gaan waar ik aan zou kunnen twijfelen?

Je weet hoe het met Descartes ging. Die ondernam ook zo'n onderzoek, zo'n soort virtueel onderzoek, om te kunnen komen tot een onbetwifelbaar fundament. De buitenwereld, och, vaak is het een illusie. Wat is dit nu eigenlijk? Nu dat is het niet. En mijn gevoelens, dat is het ook allemaal niet. Aan alles heeft Descartes getwijfeld, en op een gegeven ogenblik zei hij: al wat me overblijft, is dat ik twijfel. En in mijn twijfel, daar ben ik. Dus: ik denk, ik twijfel, dus ik ben.

In die lijn kun je zeggen, hoe zit het nu met die advaita-lijn? Die gaat nog een stukje verder. Ook bij Osho. Moet je eens kijken wat voor conditioneringen er allemaal wel niet in de mind zitten. Is dat nu werkelijk je zelf-zijn, waar je niet aan kunt twijfelen? Iedereen denkt wel eens een keertje mis. Wie stelt dat vast? Dat het mis is of goed is op dat niveau van het denken? Ja, dat ben je zelf! Ga dan eens verder terug naar je zelf. Dat is het steeds verdere teruggaan. Op een gegeven ogenblik is er een punt waarop helemaal geen inhoud meer is. Het heeft nog wel iets van zelf-zijn, want het is niet iets anders. Het is zonder eigenschappen, maar het laatste wat ik nog kan zeggen, heeft nog met zelf-zijn te maken. Dat is de basis van elk zeggen 'ik doe dit en ik doe dat'.

Shankara zegt ook 'je kunt aan alles twijfelen, maar je kunt niet twijfelen aan datgene wat jezelf bent'. Want het is de basis om op te twijfelen. Het is de grondslag waarop je twijfelt. Het twijfelen, dat kan opkomen en het kan weer verdwijnen. Wat is de grondslag? Dat is die oorspronkelijke grondslag, die niet verschillend is van je zelf-zijn.

Iteke: Dank je wel!

Amrito: Mag ik er nog iets aan toevoegen, wat toch in deze discussie ook vaak speelt? Osho heeft zo vaak gezegd, dat de reis van het hoofd naar het hart is, en van het hart naar Zijn. Iedere keer weer zei hij dat. Het wonderlijke is dat wij in die sentimentele, ambivalente gevoelsdimensie blijven hangen, en daar dan zo'n beetje niet uit willen komen! Maar de reis was van het hoofd, 'thinking', naar het

hart, en van het hart naar Being, of Zijn. Dat Zijn betreft, als je wilt, de diepste categorie. En Advaita-Vedanta, zonder enige twijfel, gaat direct naar die diepe grond toe. En voor degenen die Osho beluisterd hebben waren die beschouwingen over het hart prachtig en mooi, maar ze kunnen verwarrend zijn als je blijft sentimentaliseren. (*Applaus*)

Iteke: Ik geef u graag het woord! Gaat u even staan? Ja?

Vraagsteller: Ik heb een vraag aan Wim Bonarius: ‘De essentie van mystieke ontwikkeling, de bewustwording van je identificatie en het loslaten van je concepten, die heeft u genoemd, op een gegeven moment in uw lezing. Hoe moet je nu een vertaalslag naar mensen maken voor wat betreft het voorwaarden scheppende, zodat zij open en ontvankelijk worden? Zoals u zei, er zijn geen kaders bij de alles overstijgende transcendentale zijns-staat. Dus die vertaalslag kun je eigenlijk helemaal niet maken. The unspeakable can’t be spoken’.

Opmerking uit de zaal: Laten we het daarop houden! (*Gelach*)

Wim: Die vertaalslag is heel moeilijk te maken. Je kunt er alleen maar verwijzend over spreken. Het is te hopen dat er een zekere resonantie overkomt. Maar op het moment dat het gebeurt, dan krijg je een soort Aha-Erlebnis, dat werd bedoeld. Voor het overige kun je alleen maar proberen er naar te wijzen, meer niet.

Vraagsteller: Wat er dus gezegd is, ‘Deze planeet is in suicide’, ja, I agree, I agree with that. It is true. Want mensen zijn niet open om deze vertaalslag te maken. Dus alles wat ze in deze wereld aan het creëren zijn, wat er allemaal in verval aan het raken is, dat continueren mensen. Want ze kunnen helemaal niet naar zichzelf en hun identificaties kijken, die vertaalslag wordt niet gemaakt. Ook niet op politiek niveau, er wordt niet op deze manier politiek bedreven. Ik heb nog steeds het gevoel, wat hier vandaag gebeurt is uniek, maar eigenlijk is niemand er klaar voor om het er écht over te hebben. En ik heb hier de hele dag al gezeten!

Iteke: Wou jij daar nog iets op zeggen?

Wim: Nee, ik kan daar helaas verder heel weinig over zeggen! Het enige dat ik wil opmerken is, dat in een mystiek proces je altijd jezelf ter sprake brengt. Mijn vraag zou dus kunnen zijn: Ben je zelf wel open om die vertaalslag te maken? En kun je het eerlijke antwoord op die vraag accepteren? Dat zou al een geweldige doorbraak kunnen zijn.

Iteke: Wim vindt het dus heel moeilijk om daar verder iets over te zeggen. Is er een ander die hier iets wil zeggen? Anders laten we deze opmerking gewoon in het energieveld liggen. (*Gelach*)

Vraagsteller: Ik verzand vaak in problemen als er over verlichting gepraat wordt. Maar ik heb een heel simpele vergelijking. Als ik een aardbei proef, en ik moet iemand die nog nooit een aardbei geproefd heeft, uitleggen hoe een aardbei proeft, dan kan ik dat niet met woorden uitleggen. Alleen iemand die zelf een aardbei geproefd heeft, die zegt van ja, zo smaakt-ie inderdaad. Dat iets onbenoembaar is geldt niet alleen voor verlichting, het geldt eigenlijk voor het hele mysterie van het bestaan. Alle taal is in feite alleen maar verwijzing.

Iteke: Klopt. Ja, dat is heel waar. Je beschrijft eigenlijk dat het conceptuele denken heel anders is dan het reflectieve denken. Goed, daar gaan nog vreselijk veel handen omhoog.

Iteke: Bedankt. We gaan naar de volgende vraag. ‘De heer Kwee zei op een gegeven moment: No one can purify oneself but oneself. Citaat uit de Dhammapada. De heer Bonarius kwam met het inzicht: het individu kan op het spirituele pad alleen maar voorwaarden scheppen. Het lijkt duidelijk dat hier leraar, goeroe en psychotherapeut een functie kunnen hebben. Maar als ik de heer Kwee letterlijk aan zijn uitspraak houdt, is die functie er niet. Graag licht hierop van de heer Kwee.’

Maurits: Het is maar waar je het over hebt. Of je het hebt over groei, dus meditatie en verlichting, of over psychotherapie en zeg maar, van je klachten leren afkomen. En met klachten bedoel ik dan symptomen, zoals bij een paniekstoornis, waarbij mensen drie keer per dag een paniekaanval krijgen. Die kunnen inderdaad heel veel leren van een psychotherapeut. Dus een leerervaring, om te leren hoe paniek in elkaar zit, en welke gedachten een bepaald individu op een bepaald moment tot paniek kunnen brengen. En om die gedachten, die cognities, te doen veranderen. Daar heeft een psychotherapeut wel degelijk een functie in. Ik denk ook, dat in het andere geval, van meditatie, bevrijding, dat een meditatie-leraar duidelijk ook wel een functie heeft. Met name als vinger, die wijst naar de maan.

Iteke: Ja, u was de vraagsteller, dat was voldoende?

Vraagsteller: De heer Kwee maakte mij nieuwsgierig naar zijn persoonlijke opvatting over wat de rol van een goeroe of een leraar kan zijn. Dat heeft hij min of meer ook wel beantwoord.

Iteke: Bedankt. Mooi. Hier een vraag aan Douwe. ‘Top-down versus bottom-up. Kunt u een concreet voorbeeld geven van het verschil? Top-down klinkt alsof het efficiënter is. Is dat ook zo?’

Douwe: Ik hoop dat het duidelijk is wat er met die bottom-up en top-down bedoeld wordt. Het zijn verschillende accenten die gelegd worden op een spirituele weg. En die kunnen verschillend liggen. Bottom-up, dat is dat je heel gradueel ingeleid wordt in de verruiming, de herkenning van de bovenpersoonlijke sferen, enzovoorts.

In het algemeen is de tantristische weg zo. Dat je begint met allerlei yoga-oefeningen, enzovoorts. Je leert langzamerhand steeds meer kennen, en je leert steeds ruimere, subtielere sferen kennen. De andere weg, wanneer de nadruk op de ‘top’ ligt, wordt er meteen doorgestoten naar het hoogste dat maar enigszins aanslaat bij de persoon in kwestie. Om van daaruit de zaken zich te laten ontvouwen. Die top-down beweging is bij mij erg aangeslagen en ik heb dat ook gezien bij nogal wat andere mensen. De bottom-up-weg zie ik natuurlijk ook. Talloze mensen gaan zo gradueel verder. Wanneer je de Rozenkruisers ziet, wanneer je allerlei andere genootschappen ziet met steeds weer nieuwe inwijdingen, ja, dat zijn duidelijk bewegingen van onderop. Is het ene efficiënter dan het andere? Dat hangt er echt helemaal van af. Er is van tevoren niets over te zeggen, er is in het algemeen niets over te zeggen.

Iteke: Nou, dat is een prettig antwoord. Douwe, nog steeds. ‘U hebt een inwijding ontvangen van Nisargadatta, heb ik gelezen, wat houdt dat in? Moet ik hierbij denken aan de inwijdingen in de Rooms-Katholieke Kerk?’

Douwe: Nee hoor, het is heel simpel. Het is het werkelijke, directe contact met de leraar, en de overdracht van een mantra, verder niks. Heel kaal, maar bij mij was het effectief.

Iteke: Mooi zo. Voor Wim Bonarius, over Osho en de politiek. ‘Wat kan Osho voor de vredesbeweging en de anti-oorlogsorganisaties van vandaag betekenen? Deze groepen grijpen terug op Mahatma Gandhi. Zijn geweldloos verzet werd bekritiseerd door Osho.’

Wim: Ja, dat is eigenlijk een vraag die je aan Osho moet stellen! Wat hij kan betekenen? Alleen maar bewustwording, zou ik zeggen. Osho zegt als je bewust wordt bij wat je doet, dan kun je bijna geen dingen doen die tegen de mensheid en tegen de natuur ingaan. Want dat gaat tegen jezelf in. Dus het enige wat je kunt doen is bewust worden. Wordt bewust, dan kun je eigenlijk geen schade aanrichten. Als jij bewust bent, leef je in diepe vrede met jezelf en dat heeft dan zijn uitstraling naar

je omgeving. Een betere bijdrage aan de vredesbeweging kan ik mij niet voorstellen. Dat zou ik als enig antwoord willen geven.

Iteke: Bevredigend? De vraagsteller staat op?

Vraagsteller: Mijn vraag was omdat ik zelf in de vredesbeweging zit. Daar hoor ik toch vaak dat mensen meer met Mahatma Gandhi dan met Osho hebben. Het is veel moeilijker om Osho over te brengen naar de vredesbeweging. Gandhi met zijn geweldloos verzet, dat is iets wat veel beter aanslaat, dat is concreet. Dat is dan ook mijn probleem. Ik bedoel: ik ben hier de hele dag geweest, en als ik maandag die mensen terug zie, wat kan ik aan die mensen meegeven?

Wat kan er verder concreet ingevuld worden? Mahatma Gandhi, dat die concreter is geweest voor de vredesbeweging dan Osho, klopt dat?

Iteke (*na instemmend geknik inleiders*): Ronduit ja!

Amrito: Nou Osho noemde hem een ramp, hoor! Die beschouwde Mahatma Gandhi als een ramp! Hoewel hij misschien wel serieus geïnteresseerd was in zelfrealisatie — want daar gaat het hier natuurlijk steeds om — krijg je toch ook de indruk dat hij een zeer masochistische man was, die erg met zichzelf overhoop lag. En hij heeft effecten gehad, waarvan de vraag is of ze vrede überhaupt wel hebben bevorderd. Osho heeft niet zulke leuke dingen gezegd over Mahatma Gandhi, zoals u misschien weet. Want het gaat uiteindelijk om de vrede die alle begrip teboven gaat, als realisatie, bij ieder individueel mens, nietwaar? Uiteindelijk zullen we toch die vrede moeten zijn. Dat lijkt me logisch, eigenlijk. En die vrede, als we die zijn, als we die hebben gerealiseerd, dan is ‘ik’ er niet meer. ‘t Is heel simpel. Uiteindelijk komt het daar toch op neer? We kunnen wel zeggen ‘het ik blijft er toch nog een beetje en dan plakken we er vrede tegen aan?’ Nou ja, dat is wat we hebben geprobeerd tot nu toe. Maar ‘t werkt niet, natuurlijk.

Iteke: Goed, dank je wel. Ja, u wilt een vraag stellen, u krijgt de microfoon.

Vraagsteller: Ik wil nog even iets kortsluiten. Wim Bonarius zei het enige wat je kunt doen is bewust worden. Bewust worden is toch heel concreet, het meest concrete wat er is! Als je dat aan de mensen in je vredesgroep zou kunnen doorgeven?

Iteke: Prima. Goed, een vraag aan Douwe. ‘Wat is de sociale uitwerking van al deze meditatie? Als je dan het Absolute hebt bereikt, betekenen je dan nog iets voor de medemens? Dat is al een beetje aan bod geweest, maar ik ga verder...’

Douwe: Nou, dit is al meer dan voldoende!

Iteke: Er zit nog een alinea aan vast.

Douwe: Zolang je hecht aan betekenis geven aan medemensen, dan gaat het mis. Dan moet je zonnodig betekenis hebben voor anderen. Wanneer het werkelijk gaat om vrede, ook heel concreet in de menselijke situatie, wat zou je dan het beste kunnen doen? Ja, dat is bekend, dat wordt altijd gezegd: begin bij jezelf. Dat is het. Want zolang er een stuk egocentriciteit blijft, wat wil je dan met anderen verbeteren, of de wereldsituatie verbeteren? Het loopt continu verkeerd af.

Osho heeft dat ook, denk ik, gezegd. Ik geloof dat ik het bij hem verschillende keren gelezen heb. Moet je eens kijken naar de revoluties die er geweest zijn. Waarom zijn die steeds weer mislukt? Omdat het allemaal van die egocentrische personen waren! Natuurlijk! Dat kan toch ook niet anders? En zo gaat het maar door, zo gaat het maar door! Ook wanneer je zegt 'ik vertrek vanuit mijn grote persoonlijke verantwoordelijkheid': ga terug naar jezelf. Zie waar remmingen, egocentriciteit, beperkingen en conditioneringen bij jezelf zitten. Het belangrijkste is dat daar de zaak helemaal open komt. En wanneer dat open is, moet je eens kijken wat er allemaal wel niet gaat gebeuren. Op een heel andere manier waarschijnlijk, dat kun je niet voorspellen, maar nogmaals, dan zie je pas dat er werkelijk iets gaat veranderen. (*Applaus*)

Iteke: Goed, even een vraag, ja. Die vraag was ook van jou?

Vraagsteller: Ja, de vraag was van mij, en er zat een tweede aan vast. Er bestaan ook nog zoiets als Bodhisattva's, dat zijn mensen die willens en wetens terugtreden van dat Absolute, om anderen op aarde te helpen. Op dat niveau is het geen politieke beweging, maar men is wel bezig met de medemens. En dat miste ik een beetje.

Douwe: Ja, er zijn natuurlijk allemaal interpretaties van die Bodhisattva's in het boeddhisme. Als het zo wordt gezegd: dat is iemand die op de rand staat van het nirvana, hij draait zich om, ziet het lijden en gaat dan uit mededogen terug om andere mensen te helpen om ook het nirvana te bereiken, dan is dat natuurlijk een verhaal in heel menselijke termen. Dan blijf je dit opvatten op het menselijke niveau. Als het werkelijk om een Bodhisattva gaat, wat gebeurt er dan? Nu, dan is dat niet iets op het persoonlijke vlak, dan is het iets wat zich vanzelf ontplooit.

Alle grote leraren beschouwden zichzelf in ieder geval niet als een doener, niet als een helper. Want zodra hij zich op gaat stellen als een helper, moet je eens kijken wat voor een vervelend mens dat wordt. Nee, juist niet! Het gebeurt vanzelf. En dan zeggen anderen: O, dat is een Bodhisattva. Nou, dat moeten ze zelf weten, prachtig.

Als het werkelijk gaat om een groot leraar, dan kun je hem een Bodhisattva noemen. Nogmaals, hij doet het niet om anderen te helpen, vanuit een idee dat die mensen geholpen moeten worden, en: ik moet helpen! Nee, helemaal niet. Dat gaat vanzelf, zolang het leven doorgaat. In de Advaita wordt dat de bevrijding in dit leven genoemd. Zolang dat leven er is, stroomt het vanzelf. En moet je eens kijken, er gebeuren nog wonderen om hem heen ook.

Iteke: Is dat een goed antwoord? Ja? Mooi. Hier een bedankje aan Jan, en daar zal ik graag een vraag van een ander aan vastkoppelen. Ik heb er nog twee, dus ik denk dat we het nog in een redelijke tijd redden. ‘Ik ben niet zo wetenschappelijk ingesteld. De enige die ik echt goed kon volgen was Jan Foudraine. Zoals hij, zo voel ik het ook, ongeveer, en ik denk, dat Jan dat voor mij verwoord heeft. Als ik thuis kom ga ik Osho nog eens opzetten. Hij is voor mij direct en zeer volgbaar. Toch: iedereen bedankt!’ Oh, ‘t is een bedankje aan iedereen. Had ik nog niet gezien. Nou, hartstikke bedankt!

Dan deze: ‘Beste Jan, zou jij, als er tijd voor is, nog een kwartiertje willen vertellen over jouw ontmoetingen met Osho?’ (*Gelach, applaus*). Nou die tijd is er niet, maar goed, hij krijgt één minuut de tijd, want we zijn al aan de late kant.

(Stemmen uit de zaal): Te weinig!

Iteke: Te weinig? Goed, twee minuten dan. Zou je er nog iets over kunnen zeggen?

Amrito: Jullie houden van sentimentaliteit dus! (*Gelach*). We zijn allemaal een beetje sentimenteel! Dat is helemaal niet zo erg eigenlijk ook! (*Gelach*) Nee, dat is ook wel lief, eigenlijk! ‘t Is al lang geleden, zoals je weet. Maar het zijn momenten die je nooit vergeet, natuurlijk. Ik had een lange encountergroep achter de rug, en ik zat in het donker, toen mijn naam werd afgeroepen. Dat herinner ik me nog heel goed, toen ik opstond ging er veel angst door me heen. Maar hij zei onmiddellijk: ‘Drop the fear’. En toen ik voor hem neerknielde, en in die ogen keek! Dat waren hele wonderlijke, lege ogen, maar daar kwam toch iets uit wat ik nooit zal vergeten. Dat was échte liefde. Dat heb ik toch een beetje herkend, en toen ben ik in een donderende lachbui uitgebarsten. Van herkenning. Hij kon dan hele leuke dingen zeggen, zo van: ‘So, you finally arrived!’. Nou, nou, dat heeft ook lang moeite gekost, zo, in die toon.

En zo zijn er verschillende dingen natuurlijk gebeurd, die nou gewoon kostbare herinneringen zijn, en die je later op de weg die je hebt gevolgd, met alle toestanden die hier in Nederland ontstonden, hebben gesteund.

Ja, ik heb me toch geweldig gesteund gevoeld door de liefde die ik heb mogen meemaken. Dat droeg je eigenlijk ook door alle flauwekul heen, van het voor lul lopen in het oranje (ik zeg maar wat, niet), en De Volkskrantjournalisten (ik zeg maar wat, niet), en God weet wat er eigenlijk nog meer voor verschrikkelijke dingen gebeurden. En nu is het 2003, en nog steeds is het zo dat, wat deze persoon betreft, de dankbaarheid voor wat Osho heeft willen geven alleen maar intenser is geworden. En iedere keer als ik een boek even open sla, dan is het precies wat Alexander Smit een keer tegen mij gezegd heeft, toen hij later ook Osho begon te lezen, en toen zei: ‘Er is geen woord verkeerd!’ En dat was heel lief gezegd van hem! Laten we het daarbij laten. (*Applaus*)

Iteke: Mooi! Op zich eigenlijk al een mooi slot. Maar ik heb hier nog één vraag, we gaan dus toch nog even door. Het is een vraag voor Maurits, ga maar even staan, ter toelichting.

Vraagsteller: U zei dat er geen bewijs is dat Osho’s meditatie een bijdrage zijn voor de psychotherapie. Kan een individuele ontvouwing van het zelf ooit bewezen worden? Dat is mijn vraag, ook omdat ik eerder op de dag hoorde, dat het slechts als een gave aan je geopenbaard wordt. Ik hoorde toen ‘I put my heart at your feet’, dat is de overgave. En: ‘The flower greets the garden, the sky is in Amsterdam, the sky is in Poona, we are all one’. Als we het hier dus over hebben, dan overstijgt het alle begripen. Wat ik heel erg heb geproefd in uw betoog is het proberen te begrijpen van iets waar ik zelf bij uitkom, ‘the unspeakable truth can’t be spoken’. Maar om even terug te gaan naar uw conclusie over Osho meditatie, of die een effectieve bijdrage zijn voor de psycho-analyse, dan zeg ik op mijn beurt, mensen helpen hun stilte te vinden, door witnessing, dat is meditatie. En dat hoeft niet bewezen te worden.

Maurits: Op de eerste plaats, ik heb het niet over psycho-analyse gehad, ik had het over de cognitieve gedragstherapie. Dat is een heel verschil, hoor! Wat betreft die effectiviteit, ik heb gezegd dat je niet kunt stellen dat Osho meditatie effectief zijn in die zin, dat je resultaten vanuit het ene onderzoek via een bepaald soort procedure kunt generaliseren naar een ander situatie of setting toe, met een ander soort meditatie. Maar ik denk wel, dat er iets kan zijn van dat Osho meditatie, omdat ze in de kern mindfulness of indachtigheid bevatten, mee kunnen liften in de resultaten die nu bewezen zijn. Dat denk ik zeer zeker. Ik heb het over de resultaten die ik in mijn inleiding genoemd heb. Maar dat is iets anders dan de ontvouwing van het zelf, waar u het over had.⁵

Vraagsteller: Mag ik er iets aan toevoegen? Uw conclusie was inderdaad dat er geen bewijs is voor een bijdrage aan de psychotherapie. Maar daar ben ik het niet mee

eens. Onlangs, zo'n drie jaar geleden, is er een sectie opgericht lichaamsgericht werkende psychologen binnen het NIP. En er is wel degelijk enorm veel ontwikkeling geweest, in Poona, aan lichaamsgericht werken, aan Gestalt-therapeutisch werken, en daar is nooit onderzoek naar gedaan. Dus het belangrijkste vind ik eigenlijk: wanneer wordt er een keer onderzoek naar gedaan? Ik doe eigenlijk een uitnodiging. Het belangrijkste is eerst onderzoek te doen en dan een conclusie te trekken.

Maurits: Ja, maar ik kan natuurlijk alleen conclusies baseren op onderzoek dat geweest is. Ik heb ook gezegd dat er geen onderzoek is. Dus kun je ook geen conclusies trekken. Maar ik heb niet gezegd dat Osho meditatie niet effectief zijn, dat heb ik niet gezegd.

Vraagsteller: Het gaat niet alleen om de meditatie, er zijn heel veel meer ontwikkelingen gaande geweest. Bijvoorbeeld in Poona 2, daar is heel veel gedaan, ook op spiritueel niveau, en dat betreft niet alleen meditatie. Mijn uitnodiging ligt vooral daar, om daar meer onderzoek naar te doen, om zo tot gefundeerde uitspraken te kunnen komen.

Maurits: Jazeker! En dat onderzoek zou mijns inziens gepubliceerd moeten worden in zogenaamde 'peer reviewed' tijdschriften, dus tijdschriften waarin de resultaten blind worden beoordeeld. Maar die onderzoeken bestaan dus gewoonweg nog niet, behalve die ik genoemd heb.

Iteke: Goed, daar laten we het nu bij. Er is nog één vraag, aan Douwe, maar die bestaat uit twee delen. Ik zal eerst het eerste deel nemen: 'Kunt u ook wel eens om uzelf lachen?' (*Gelach*).

Douwe: Jawel, hoor! (*Applaus*)

Iteke: Nou, hij lacht nu hartelijk! Dan komt het tweede deel, ...

Dhyan Sutorius: Mag ik er misschien iets over zeggen? Ik denk dat het beter is om niet óm maar mét jezelf te lachen. Een essentieel verschil! Want als je óm jezelf lacht, dan staat een stuk van jezelf op een voetstuk en een ander stuk staat daar beneden. Maar als je mét jezelf lacht, dan is dat gelijkwaardig, dat is accepterend. (*Applaus*)

Iteke: 'Als u uitgaat van het Absolute, waar vindt dan, in uw proces, de man-vrouw transformatie plaats?'

Douwe: Wanneer je de Advaita-weg begaat, kom je alle verschillende niveaus van energieën vroeg of laat tegen, dat is duidelijk. Alleen, als dat plaatsvindt vanuit het

hoogste niveau, wanneer daar openheid voor is, dan krijgen de energieën een andere sfeer. Wanneer je het in een schemaatje zou moeten zetten, dan is de uiteindelijke vereniging man-vrouw een van de laatste verenigingen op energetisch vlak, op kosmisch vlak.

Zo is het natuurlijk ook in de Tantra. Wanneer het werkelijk gaat om de vereniging van de mannelijke en vrouwelijke energieën, wat houd je dan over? Ze neutraliseren elkaar en je kunt op een gegeven ogenblik niet meer zeggen wat er is. Wanneer het gaat om die hele verticale lijn van steeds subtielere energieën, dan gaan op het laatst de meest fundamentele energieën nog een rol spelen. Zij komen op een gegeven ogenblik zo bij elkaar, dat het ook op energetisch terrein totaal, 'niets' wordt.

Osho heeft daar genoeg over gezegd, over het orgasme, waarin dat werkelijk gebeurt. Dan krijg je pas dat het helemaal open komt. En dan kun je inderdaad niets meer zeggen. Dus het zit tegen dat Absolute aan. Die laatste overgang kan dan plaats vinden.

Iteke: Bedankt. Hiermee besluiten we de discussie, of er moet nog een zeer dringende vraag uit de zaal zijn. Ja? Goed, nog één of twee vragen.

Vraagsteller: Ik heb een voorstel om te besluiten met stil zijn.

Iteke: Besluiten met stil zijn? Men vroeg mij om nog een samenvatting te geven. Maar ik zou eigenlijk ook liever besluiten met stil zijn. (*Gelach*)

Vraagsteller: Ik ben heel benieuwd naar de vraag die meneer Foudraine opgeworpen heeft in het begin. Hebt u zelf een antwoord? Waarom denkt u zelf dat Osho de spiritualiteit uit de kelders van het Vaticaan heeft moeten slepen? Pure machts-politiek? Heeft u daar een idee over?

Amrito: Nou, één ding is voor mij zeker, het hele woord spiritualiteit zou ik op de vuilnisbelt willen hebben! Echt, het is een verschrikkelijk woord. Het moet er helemaal uit. Verwarrend, echt hoor, dat woord spiritualiteit, iedereen verstaat daar weer wat anders onder.

En wat de rest betreft, ja, natuurlijk, de Westerse mystici hebben gesproken en helder gesproken. Het is wonderlijk dat ze ontkend zijn, en in de kelders geduwd. Osho gaf eigenlijk geen bijdrage aan de Westerse mystiek, maar zijn bijdrage is het feit dat hij die mystiek überhaupt op tafel heeft gelegd! Opnieuw zichtbaar gemaakt. En dat God zij dank zoveel mensen dat hebben herkend! Maar dat op dit

moment, vandaag de dag, de mystieke definitie van het religieuze, om het zo even te zeggen, in de zin van de realisatie van het Absolute, of hoe je het noemen wilt, dat die mystieke definitie vandaag de dag nog zo taboe is, en geen deel is van de mainstream, om het zo maar te zeggen, dat blijf ik een geweldig mysterie vinden. Een mysterie! Daarom heb ik ook de vraag gesteld aan Wim Bonarius: ‘Daar moet u meer van af weten, want u bent als Rooms-Katholiek opgegroeid, en u moet dat dus weten’. Maar hij heeft me er geen antwoord op gegeven!

Iteke: Nou, dit lijkt me een mooi slot van de discussie. Ik zal het nu kort houden. Zoals ik al zei, ik voel me niet in staat en ook niet echt geroepen, om van de gevoerde discussie een korte samenvatting te geven. Ik ben een relatieve buitenstaander. Ik heb vandaag heel wat dingen gehoord waarop ik zelf wel had willen reageren, maar dan was het helemaal laat geworden. Zaken als het verschil tussen ego en egocentrisch zijn belangrijk, over wat Meesterschap is (ik geloof dat ik daar toch ook wat anders over denk); over Gandhi en spiritualiteit.

Maar in ieder geval vind ik dat heel duidelijk de grondtoon was (als ik dat verkeerd heb dan mogen anderen het anders zeggen), om de uiterlijke en de innerlijke wereld met elkaar te verbinden. Daar kan ik helemaal in meevoelen. En die uiteindelijke non-dualiteit, die kan ik ook meevoelen. Misschien zoek ik dat dan op een ander terrein, dat van dat mannelijke en dat vrouwelijke. Ik weet van mezelf dat ik mijn stapjes veel dichterbij huis gehaald heb, dus misschien kan ik een beetje meegaan met die vraagstelling over wat dit betekent voor de 21e eeuw. In ieder geval bedank ik iedereen hartelijk voor zijn of haar inbreng!

Ik heb nog een prachtige uitspraak voor u die ik niet wil laten liggen. Die luidt: ‘Verheerlijk wat je vandaag bent, maar veroordeel niet wat je gisteren was, en sluit niet uit wat je morgen zult zijn.’ Dat vind ik zelf een duidelijke aangever hoe je als mens je kunt ontwikkelen, ook binnen de spiritualiteit. Als u straks nog iets ongezonds wilt doen, dan heb ik daar ook nog een prettige voor, dus bijvoorbeeld iets wilt gaan eten of drinken wat eigenlijk niet hoort, dan zegt Seth: ‘Wie gezond leeft uit angst voor ziekte wordt ziek van angst.’ (*Gelach*) Fijn hè, kun je toch nog een hamburger nemen!

Ik wilde ook met jullie de Kerstkaarten nog bespreken. We schrijven daar op ‘Gezellige Feestdagen!’, nou, dat slaat toch nergens op? En ‘Een gelukkig en gezond Nieuwjaar!’, nou dat is toch helemaal onzin? Het zijn allemaal statische begrippen. Als je nu eens leukere dingen weet te bedenken, die...

Stem uit de zaal: Gelukkig hier-en-nu!

Iteke: ‘Een gelukkig Hier-en-nu!’, dat is heel aardig! Ook: ‘Liefdevolle Feestdagen!’, en ‘Veel innerlijke groei gewenst!’ en ‘Veel vergevingsgezindheid gewenst!’ (beetje tricky als je een gespannen relatie hebt met die persoon), en hier is nog een mooie, over vergeven, die komt uit ‘A Course in Miracles’: ‘Vergeven is het laten varen van alle hoop op een beter verleden’. Mooi, hè. Ja, zo heb ik er nog veel, hoor. Dan mogen jullie ter afsluiting nog een nummer noemen, dan zeg ik die spreuk ook.

Stem uit de zaal: Drie!

Iteke: Goed, een drie. Over boosheid, die geldt ook voor irritatie, hoor. ‘Als je boos bent, is dat omdat iemand er niet in slaagde de functie te vervullen die jij hem had toebedacht’. Vervelend, hè. Komt het weer naar je zelf toe! Bij de liefdeszinnen staat bij het getal drie: ‘Alles wat je vol liefde vrij laat, zal voller van liefde terugkeren.’ Dat is toch wel een hele mooie slotzin!

Ik dank u allen heel hartelijk! Voor degenen die nog graag een intuïtie-oefening met mij willen doen, die kunnen straks nog even nablijven, als de laatste spreker aan het woord is geweest. Dan kun je nog even kijken hoe dat zit met die intuïtie. Het is een doodenge oefening, dus ik zou maar gauw aan de drank gaan. Ik geef dan als laatste het woord aan de voorzitter van de Symposiumcommissie, Ojas de Ronde.

10 DE SLUITING

Drs. Ojas Th. de Ronde

Ja, het gaat om vier praktische dingen die ik nu even wil noemen, met het oog op het verdere verloop van deze dag. Straks is er in deze zaal Opel (dat is overigens een samentrekking van Osho's Kapel) nog een video te zien, waarin Osho in Rajneeshpuram spreekt tegen Veeresh. Hij vroeg hoe Osho aankeek tegen de angst om dood te gaan, de angst om gek te worden, en de angst voor orgasme. Osho geeft daar antwoord op. Degenen die dat willen zien kunnen hier dan blijven kijken.

Dan is er beneden in een zaaltje een video te zien, die pas op Duitsland 1 werd uitgezonden. Die heet 'Osho Damals Bhagwan'. Het is een video van een uur, uit een serie die gaat over beroemde mensen uit de vorige eeuw. Deze documentaire geeft een min of meer objectief beeld van alle ontwikkelingen die plaats vonden, alle ups en downs. Hij is voor mensen die willen weten hoe 't toen was zeker de moeite waard.

Dan is er voor iedereen beneden, waar u nog niet geweest bent, in de Boozeria, dat is in de kelder, gelegenheid voor een drankje. U kunt daar een glas bier krijgen, wijn, of frisdrank, als u uw button inlevert. De bar blijft open totdat gemeld wordt dat de Kundalini-meditatie start. U hebt dus genoeg tijd om oude bekenden, die u vandaag gezien hebt te ontmoeten!

Tenslotte, er zijn nog aantal mensen die meedoen aan het vervolgprogramma 'A Taste of Humanity'. Degenen die daarvoor ingeschreven hebben plus degenen die vandaag het gevoel kregen 'ik wil daar meer van weten', worden tegen zeven uur verwacht in het Booking Office, vlakbij de receptie. U krijgt daar alle informatie over het programma wat vanavond start tot morgenmiddag. Peter Faber komt met 'Acting and Improvisation', en er worden meditatie gedaan.

Dan wil ik nu graag afsluiten met het bedanken van een aantal mensen die aan dit Osho Symposium voor het Nederlands en Belgisch taalgebied — ik heb ook deelnemers uit België gezien — hebben meegewerkt, en die daar ontzettend veel voor hebben gedaan. Natuurlijk eerst de sponsors, u vindt hun namen op een lijst in de Symposium-map. Maar meteen daarna de leden van de Symposiumcommissie. Dat is een klein groepje wat voortdurend alle puntje op de i heeft gezet. Het gaat om Chandrika Carrivick-Zimmermann, Prem Jan Kraal, Anand Frank Cliné en

Nandan Bosma. De laatste heeft de regie gevoerd via negen draaiboeken, zodat alles vandaag zonder hindernissen kon verlopen. Dus als u het vandaag prettig en goed gehad heeft, dan is dat met name te danken aan Nandan Bosma! (*Applaus*)

En dan bedank ik natuurlijk het grote aantal vrijwilligers. Vandaag was er een hele crew, dat hebt u gezien. Van hen die met grote borden vanmorgen buiten stonden in de regen, tot al diegenen die hier vandaag de broodjes gesmeerd hebben. Het gaat om een crew van een man of vijftien, allemaal afkomstig uit de Humaniversity. And thanks to the Humaniversity directors and Veeresh as well! We are very thankful that they made this whole house for us available today, everything was beautifully arranged! (*Applaus*)

Dan ook dank aan Dhyan Sutorius, hij heeft een prachtige ontsnapping gegeven voor alle energie die vanmorgen was opgebouwd. Heel erg bedankt! (*Applaus*)

En dan dank aan de sprekers. Het was een buitengewoon gevarieerde groep sprekers, Amrito, Wim Bonarius, Maurits Kwee, Douwe Tiemersma, zeer uiteenlopende mensen, en Iteke Weeda als dagvoorzitter. We hebben ontzettend genoten van jullie inbreng, en willen jullie nog een klein kadootje meegeven, zoals we dat ook aan de musici gaven. Dat is in de eerste plaats een gedroogd blaadje van de boom waaronder Osho verlicht werd, ingelijst achter glas. Die blaadjes zijn een aantal jaren geleden meegenomen door Satyamo Uyldert, toen hij Jabalpur bezocht. En in de tweede plaats het al eerder genoemde boek Veeresh, Bliss Beyond Fear, waarbij ik nog tegen de zaal zeg: het is de moeite waard om dat boek eens een keer in te zien en als je er door geraakt wordt, om het te kopen. Voor Iteke Weeda zijn er uiteraard bloemen! Heel hartelijk dank! (*Applaus, overhandiging bloemen, boek en lijstje*).

Tenslotte wil ik alle deelnemers bedanken, want natuurlijk, een Symposium zonder uw aanwezigheid en zonder uw vragen zou niets geweest zijn. Er is, zoals u weet, een boekje met een verslag van dit Symposium te bestellen, dat kan, denk ik, in februari volgend jaar aan u toegestuurd worden. Vul daartoe de bestelkaart in. Ik wens u allemaal wel thuis, en dan bedoel ik dat in alle betekenissen van het woord! (*Applaus*)

EPILOOG VAN JAN FOUDRINE

Symposia en congressen hebben mij altijd teleurgesteld en verveeld. Een probleem — ook bij dit Symposium — is dat er geen centraal — en beperkt — thema kon worden gekozen. Retrospectief is mij opgevallen dat dit centrale thema waar het Osho betreft toch had kunnen zijn: ‘De democratisering van de mystieke definitie van het religieuze’. Zowel Krishnamurti als Osho hebben deze bijdrage tot de ‘democratisering’ van echte mystiek aam de mensheid gegeven.

Echte mystiek betekent niet het doormaken van allerlei bewustzijns-piek ervaringen, hoe formidabel deze ook zijn. Echte mystiek betekent het totaal verdwijnen van ‘degene die ervaart’. Heeft Osho’s formidabele bijdrage effect gehad, in het Westen? De mystieke definitie is altijd taboe geweest. Heeft het de koppige neiging om zich vast te klampen aan de troostrijke conceptuele of geloofsdefinitie van het religieuze op enigerlei wijze kunnen ondermijnen? Heeft het kunnen bijdragen tot de bewustwording dat ‘geloof, hoop en liefde’ troostende leugens zijn?

Geloof is louter conceptueel en hypnotiserend, hoop is innerlijke psychologische tijd en daarmee de essentie van duisternis. En Liefde zal er zijn als degene die liefheeft er niet meer is.

Is het taboe op de echte mystieke definitie van het religieuze (zoals de bevrijdingsweg — die geen weg is — welke Advaita Vedanta wordt genoemd ons wijst en waar Douwe Tiemersma zo helder over heeft gesproken) ondermijnd? Wankelt deze rampzalige geloofsdefinitie? Dit is de vraag die me nog bezig houdt. Het taboe is inderdaad formidabel, want de ‘angst te verdwijnen’, om niet-te-zijn, moet dan worden overwonnen. Om dat onder ogen te zien — daartoe heeft Osho ons willen verleiden. Of, zoals ik het Krishnamurti eens hoorde zeggen: ‘Oh, you are all so afraid to be nothing’.

REFERENTIES

Referenties bij het Ten Geleide

1. Zie www.vrienden-van-osho.nl, onder de knop Perspublicaties.
2. 'Osho, Zijn Verhaal', de Nederlandse vertaling (cr 2001) van 'Autobiography of a Spiritually Incorrect Mystic'. Het voorwoord is van Sarito Carol Neiman.
3. In Nederland heeft vrijwel alleen Swami Deva Amrito (Jan Foudraine) in een aantal van zijn boeken dit nader uitwerken ter hand genomen. Zie bv. zijn boek 'Meester/antimeester en de psychotherapeut', herdrukt onder de titel 'Bhagwan, Krishnamurti, Jung'.
4. Zie onder de knop The Quest op de in noot 1 genoemde website.

Referenties bij de introductie van Jan Foudraine

- *Wie is van hout*. Ambo, Amsterdam 1971
- *Oorspronkelijk gezicht*. Ambo, Amsterdam 1979
- *Bunkerbouwers*. Ontmoetingen met afgeslotenen. Ambo/Anthos, Amsterdam 1997
- *De man die uit zijn hersenen zakke*. Ambo/Anthos, Amsterdam 1998
- *Metanoia*. Over bevrijding, psychiatrie en psychotherapie (nu in voorbereiding)

Referenties bij de inleiding van Wim Bonarius

- Joannes van het Kruis: *De mystieke werken*.
- Osho, vele boeken, waaronder: *Het Boek der Geheimen* in 5 delen, *Het Mosterdzaadje*, *Volg Mij* en *Drink Mij* (over de uitspraken van Jezus), *Psychologie en Evolutie*.
- Wim Bonarius: *God ontmoeten?* De fundamentele voorwaarden voor deze ontmoeting volgens Bhagwan Shree Rajneesh en Joannes van het Kruis. (afstudeerscriptie juli 1985).
- Paul Mommaers: *Wat is mystiek?*
- William James: *Vormen van religieuze ervaring*.
- Prof. Dr. Mag. A.H. Smits: *Bewustzijnsvernaauwing en Bewustzijnsvernieuwing in de Theologie, het werken met schema's*.

Referenties bij de inleiding van Maurits Kwee

1. Constructivism in the Human Sciences, 2003, 8, nr. 2
Special Issue on Clinical Meditation: 'A Tribute to Yutaka Haruki'

Editorial – M.J. Mahoney
Guest Editors' Editorial – M.G.T. Kwee & M.K. Taams
The formative history of The Network and unfinished business – M. Blows
Buddhism and psychotherapy: Experiencing and releasing dis-ease –
B.S.L. Khong
Between and betwixt: A balancing act spanning two cultures – S.
Srinivasan
A Western psychologist's inquiry into the nature of right effort – C.P.
Bankart
Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR) – J. Kabat-Zinn
Mindfulness, wisdom, eating: Applying a multi-domain model of medita-
tion effects – J.L. Kristeller
Words and wisdom, being and boundaries – M.J. Mahoney
Conjunctive psychology appreciates Yutaka Haruki – W.L. Mikulas
Control Therapy: An overview and personal observations from life's
golden third – D.H. Shapiro, Jr
Mindfulness and de-construction – M.M. DelMonte
Obstacles to insight: Some reflections on an aspect of Buddhist psycholo-
gy – P. De Silva
NeoZEN: A de-constructing process into non-self – M.G.T. Kwee
Buddhism and psychotherapy: An exploratory study – K. Krishna Mohan
Biosketch and bibliography of Professor Yutaka Haruki, PhD

Dit uniek speciaal nummer kan worden verkregen via dr.k.t.kaku@planet.nl

2. Zie www.constructivism123.com/Links/TSCM.htm.
3. Psychosen zijn aandoeningen die met medicatie behandeld dienen te worden, evenzeer geldt dat voor de ernstige neurosen. Als het gaat om existentiële neurosen, zeg maar levensproblemen, dan zou psychotherapie en/of meditatie kunnen volstaan.
4. Wel bestaat er beginnend hersenonderzoek met geavanceerde instrumenten om de hersenactiviteit tijdens Boeddhistische meditatie vast te stellen. Zie noot 1.
5. Subjectieve waarheden zijn voor het betreffende individu altijd waar, maar het gaat er om een waarheid te vinden die VOL-LEDIG is, met andere woorden een waarheid die zowel subjectief als objectief gestaafd is.

Referenties bij de inleiding van Douwe Tiemersma

1. Deze tekst is een uitwerking van de lezing gehouden op het Osho Symposium, 13 december 2003.
2. Shri Nisargadatta Maharaj, *I am That. Talks with Shri Nisargadatta Maharaj*, Chetana, Bombay 1973 etc.
3. Bhagwan Shree Rajneesh, *Tantra, het allerhoogste inzicht*, Ankh-Hermes, Deventer 1978, p. 243 e.v.
4. Hugh Milne, *Bhagwan, the god that failed*, Caliban Books, London 1986, p. 17
5. Shankara, *A thousand teachings. The Upadesasâharî of Sankara* (Sengaku Mayeda, transl., introd., notes), University of Tokyo PressTokyo 1979
6. Bhagwan Shree Rajneesh, 'Het geheim der geheimen', lezing no. 31, 10 september 1978, in: *Rajneesh Nieuwsbrief* 7, 1978
7. Milne, o.c., p. 68
8. Milne, o.c., p. 15
9. Bhagwan Shree Rajneesh, *De nieuwe mens*, Zorn Uitg., Leiden 1985, p. 7)
10. Bhagwan Shree Rajneesh, *The greatest challenge: the golden future*, The Rebel Publishing House, Cologne, z.j.
11. Swami Deva Amrito, *Bhagwan Shree Rajneesh: een introductie*, Ankh-Hermes, Deventer 1983, p. 46
12. O.a., idem, p. 69 en *The greatest challenge: the golden future*, o.c.

Verdere literaturopgaven en teksten zijn o.a. te vinden op de website www.advaitacentrum.nl.

OSHO'S BIOGRAFIE

JEUGD EN UNIVERSITEIT

Osho wordt geboren op 11 december 1931 in Kuchwada, Madhya Pradesh, Centraal-India. De eerste zeven jaar van zijn leven woont hij bij zijn grootouders, daarna bij zijn ouders in Gadawara. Hij beleeft zijn eerste satori als hij veertien jaar oud is. Op 21 maart 1953, 21 jaar oud, wordt hij verlicht.

In 1956 studeert hij cum laude af aan de Faculteit der Filosofie van de Universiteit van Jabalpur. Hij wordt daarna docent aan het Sanskrit College in Raipur. Een jaar later volgt zijn benoeming tot hoogleraar Filosofie aan de Universiteit van Jabalpur.

In 1966 geeft hij zijn professoraat op om zich geheel te gaan wijden aan de taak om de moderne mens te vertellen over de individuele religieuze ervaring en hem in aanraking te brengen met meditatie. In de zestiger jaren reist hij in India stad en land af als 'Acharya Rajneesh' (Leraar Rajneesh). Het effect van zijn optreden is groot: er volgen vele reacties, zowel positief als negatief.

BOMBAY

In 1968 vestigt hij zich in Bombay, en begint daar zijn werk als Spiritueel Leraar. Regelmatig organiseert hij 'meditatiekampen', meestal ergens in de bergen, waar hij zijn revolutionaire 'Dynamische Meditatie' introduceert.

Vanaf 1970 begint hij mensen te initiëren in Neo-Sannyas. Uiterlijke kenmerken zijn het dragen van rode kleren en een mala met zijn portret. Innerlijk richt men zich daarbij op bewustwording door zelfonderzoek en het streven naar een meditatieve levensinstelling. Men begint hem 'Bhagwan' te noemen — 'De Gezegende'. Ook de eerste zoekers uit het Westen beginnen te arriveren, waaronder vaak veel goed-opgeleide mensen.

POONA I

Osho en een kring van sannyasins vestigen zich in 1974 in het nabij Bombay gelegen Poona. Hij geeft 's ochtends een lezing, en 's avonds initieert hij spirituele zoekers in Neo-Sannyas. In zijn lezingen betreft hij alle grote religieuze tradities die de wereld kent.

Zijn visie op de Nieuwe Mens is die van 'Zorba de Boeddha': een mens die rijk mag zijn, zowel in materieel als spiritueel opzicht. Zijn lezingen, op band opgenomen en daarna op schrift gezet, vullen enkele honderden boekdelen: ze worden door honderdduizenden gelezen.

Spiritualiteit en psychotherapie gaan samen: Oosterse inzichten in meditatie worden gecombineerd met Westerse psychotherapeutische technieken. Binnen twee jaar staat de ashram-commune bekend als 'het beste groei- en therapiecentrum ter wereld'. Osho's invloed is nu wereldwijd te merken: zijn naam raakt bekend in Europa, Amerika, Australië en Japan. Pogingen van zijn sannyasins om de veel te klein geworden ashram te verplaatsen naar een afgelegen hoek van India worden gedwarsboemd door de Indiase autoriteiten.

Tijdens een van zijn lezingen wordt in 1980 door een lid van een traditionele Hindoe-sekte met een mes een moordaanslag op hem gepleegd. Inmiddels heeft alles wat er de afgelopen jaren in Poona gebeurt meer en meer de aandacht van de Westerse pers getrokken. Vele, vaak van onbegrip getuigende artikelen en reportages verschijnen.

RAJNEESHPURAM, OREGON, USA

Op 1 mei 1981 houdt Osho op met spreken. Zijn gezondheid is sterk achteruitgegaan en besloten wordt voor medisch onderzoek naar Amerika te gaan. Zijn sannyasins kopen een ranch van 64.000 hectare in het dunbevolkte Centraal Oregon en vragen Osho, die aan de Oostkust verblijft, bij hen te komen wonen. Aldus gebeurt, en zijn gezondheid herstelt zich.

Rondom Osho ontwikkelt zich vervolgens een model agrarische commune, in een adembenemend tempo en met indrukwekkend resultaat. Een onvruchtbare ranch verandert in een groene oase, waar 5.000 mensen leven. Elk jaar worden er zomerfestivals georganiseerd: dan vinden 20.000 bezoekers onderdak en eten in deze nieuwe stad: Rajneeshpuram. Ook in alle belangrijke Westerse landen en in Japan ontstaan nu communes, elk met hun eigen economische bedrijvigheid.

Osho vraagt nu, als religieus leider, een vaste verblijfsvergunning voor Amerika aan. Die wordt hem echter geweigerd.

Al snel komt Rajneeshpuram onder vuur te liggen van het bestuur van Oregon en van de overwegend christelijke inwoners van die staat. De interpretatie van Oregons wetgeving op het gebied van natuur en landschap wordt een van de belangrijkste wapens in een verbeterd juridisch gevecht (inzet: het ongedaan maken

van de vestiging van Rajneeshpuram) tussen Oregon en de commune. Aan het conflict liggen echter dieper gelegen oorzaken op het terrein van levensbeschouwing ten grondslag.

Langzaam dringt het in 1984 tot de wereld door dat de mensheid een enorm probleem, de dodelijke ziekte AIDS, overdraagbaar via seksueel contact, onder ogen moet zien. Medicijnen zijn niet voorhanden. In een commune als die rond Osho, die een open en onbevengende houding tegenover seksueel contact tussen sannyasins kent, zouden in uiterst korte tijd vele besmettingen plaats kunnen vinden. Osho onderkent dit gevaar en kondigt via zijn secretaresse uiterst strenge voorschriften af: seksueel contact mag voortaan alleen als er een scala aan moderne, hygiënische voorzorgsmaatregelen mee gepaard gaat.

In oktober 1984 begint Osho weer te spreken, voor kleine groepjes toehoorders. In juli 1985 begint hij weer met het geven van voor ieder toegankelijke lezingen. Tevens geeft hij dan interviews aan journalisten, die uit alle landen ter wereld naar Rajneeshpuram komen.

In september 1985 vertrekt geheel onverwacht zijn privé-secretaresse, Ma Anand Sheela, samen met verscheidene mensen die de dagelijkse leiding van de commune hebben. Na hun overhaast vertrek komt een heel scala aan onwettige praktijken aan het licht. Osho vraagt de Amerikaanse autoriteiten naar Rajneeshpuram te komen om de zaak tot op de bodem uit te zoeken. De autoriteiten maken van deze gelegenheid echter gebruik om hun strijd tegen de commune als zodanig te intensiveren.

Op 29 oktober 1985 wordt Osho, die per vliegtuig uit Rajneeshpuram vertrok om elders een aantal dagen rust te nemen, gearresteerd. Dat gebeurt in de stad Charlotte, North Carolina, waar een tussenlanding gemaakt wordt. De reis terug naar Oregon, waar hij terecht zal moeten staan — normaal een vlucht van vijf uur — neemt vier dagen in beslag. Twee dagen daarvan is er geen spoor van hem te vinden. Later maakt hij bekend dat hij in de strafgevangenis van Oklahoma opgenomen is geweest. In totaal duurt deze periode van gevangenschappen en geboeid transport twaalf dagen.

Midden november 1985 dringen zijn advocaten er op aan dat hij bekent schuldig te zijn aan 2 van 34 hem ten laste gelegde kleine overtredingen van de immigratiewetgeving. Zij willen daarmee voorkomen dat zijn leven opnieuw risico loopt binnen het Amerikaanse rechtssysteem. Hij stemt toe en accepteert een 'Alford plea', een procedure die alleen in het Amerikaanse rechtssysteem voorkomt, en waarbij iemand wel accepteert dat hij schuld heeft, maar juridisch gezien toch

onschuldig is aan wat hem ten laste gelegd wordt. Hij krijgt daarop een boete van 400.000 dollar en bevel Amerika te verlaten. Hij vertrekt nog dezelfde dag met een privé-vliegtuig en vliegt naar Noord-India, om daar rust te zoeken in de Himalaya. Een week later besluit de commune in Oregon zichzelf op te heffen.

DE WERELDREIS

Enkele van zijn naaste sannyasins en medewerkers krijgen in december 1985 te horen dat zij India als 'ongewenste vreemdelingen' moeten verlaten. Zij vertrekken naar Kathmandu, Nepal. Osho voegt zich bij hen en herneemt zijn dagelijkse toespraken.

In februari 1986 vertrekt hij naar Griekenland. De Grieks-Orthodoxe geestelijkheid dreigt de Griekse autoriteiten dat er bloed zal vloeien, tenzij hij het land uitgezet wordt. Op 5 maart arresteert de politie hem. Op 6 maart vertrekt hij in een privé-vliegtuig naar Zwitserland. Hij wordt bij aankomst gevraagd weer te vertrekken.

Via Zweden en Engeland, waar hij op dezelfde manier behandeld wordt, vliegen hij en zijn gezelschap op 7 maart naar Ierland. Canada geeft geen toestemming voor een tussenlanding om naar het Caribische eiland Antigua (dat de verleende toestemming voor zijn komst al snel weer intrekt) te gaan. Nederland en Duitsland weigeren ook Osho toe te laten. Italië traineert de aanvraag voor een toeristenvisum.

Op 19 maart vliegen Osho en zijn reisgezelschap naar Montevideo in Uruguay, waar een permanente verblijfsvergunning in het vooruitzicht gesteld wordt. In Uruguay wordt duidelijk dat alles erop wijst dat Amerika diplomatieke druk uitoefent om hem nergens toe te laten. Dat geldt ook voor Uruguay. De regering vraagt Osho uiterlijk 18 juni het land te verlaten.

Via Jamaica, dat een op 19 juni verleend visum intrekt, vliegt Osho vervolgens naar Madrid en weer verder naar Lissabon. Ook daar komt de politie hem op het spoor. Daarop besluit Osho Portugal te verlaten en hij keert op 28 juli naar India terug. In totaal hebben 21 landen hem of het land uitgezet of hem de toegang geweigerd. Hij arriveert op 29 juli in Bombay, waar hij zes maanden de persoonlijke gast is van een Indiase vriend. Daar herneemt hij zijn dagelijkse toespraken.

POONA II

Osho betreft op 4 januari 1987 opnieuw zijn huis in de ashram in Poona. Direct na zijn aankomst sommeert het hoofd van de politie in Poona hem te vertrekken. Het bevel wordt dezelfde dag nog ingetrokken op last van het Hooggerechtshof in Bombay.

Dezelfde Hindoe-fanaticus, die in mei 1980 probeerde hem te vermoorden door tijdens een toespraak een mes naar hem te gooien, dreigt nu met 200 commando's de ashram binnen te vallen — tenzij Osho uit Poona verdreven wordt. Ongeveer tegelijkertijd beginnen Indiase Ambassades over de hele wereld, samen met de Immigratiedienst op de luchthaven van Bombay, visa te weigeren aan mensen uit het westen 'die bekend staan als volgelingen van Acharya Rajneesh'.

ZIEKTE EN OVERLIJDEN

Na een ziekte van zeven weken, waarin een eenvoudige infectie op geen enkele behandeling reageert, stellen zijn dokters op 6 november 1987 vast dat Osho's hele lichamelijke conditie sterk achteruit is gegaan. Dat is te wijten aan een opgelopen vergiftiging: een verder analyse wijst uit dat het om een thalliumvergiftiging gaat. Osho verklaart te geloven dat de Amerikaanse autoriteiten tijdens de twaalf dagen (in september 1985) dat zij hem onder hun hoede hadden, hem een langzaam werkend gif toegediend hebben.

De opstelling van de autoriteiten in de hele Westerse wereld had in feite tot doel Osho terug te laten keren naar India, als was het een soort verbanningsoord. Het gevolg is dat duizenden sannyasins, die opnieuw in zijn nabijheid willen zijn, nu naar Poona reizen.

Osho maakt begin 1989 bekend, dat hij een nieuwe naam gekozen heeft. In plaats van de tot dusverre gebruikelijke naam Bhagwan wordt het Osho, een naam die 'oshe-anisch bewustzijn' aanduidt, maar ook een oude Japanse aanspreektitel is voor Meester. Zijn gezondheid verslechtert steeds meer. Osho overlijdt op 19 januari 1990. De urn met zijn as wordt op de ashram bijgezet. De inscriptie op de aan-gebrachte gedenkplaat luidt:

OSHO
Never born, Never Died
Only Visited this Planet Earth
1931-1990

Deze biografie vermeldt een aantal feiten en gebeurtenissen uit Osho's leven. Weten we nu wie Osho was? Ja, voor zover het gaat om een aantal handelingen in de tijd, nee, voorzover het zijn tijdloze bestaan betreft. We kunnen alleen te weten komen wie hij was als wij weten wie we zelf zijn. Dat is het kader waarbinnen de gebeurtenissen in zijn leven en de woorden die hij sprak blijvend een functie vervullen: het besef dat het er om gaat meer te leren over ons zelf.

OSHO'S VERLICHTING

Osho's verlichting vond plaats op 21 maart 1953. Hij hield op 10 september 1976 een toespraak¹, waarin hij vertelt over wat er precies op die dag gebeurde. Dit verslag is onderdeel van een lezing, waarin hij ingaat op een uitspraak van Boeddha, waarin deze o.m. zegt dat het ego iets onwerkelijks is, iets als een luchtspiegeling.

Osho werkt Boeddha's woorden verder uit, gaat daarbij in op de rol die verlangen en begeerte spelen, spreekt over zoeken en ophouden met zoeken, en vertelt hoe hij zelf ophield met werken aan zichzelf, iets dat hij vele levens gedaan had.

Hij beschrijft dan de staat waarin hij verkeerde in de zeven dagen voorafgaande aan de 21e maart en vervolgt:

‘Die zeven dagen betekenden een geweldige transformatie, een totale transformatie. En op de laatste dag werd de aanwezigheid van een totaal nieuwe energie, een nieuw licht en een nieuwe vervoering, zo intens, dat het bijna ondraaglijk werd — alsof ik zou exploderen, alsof ik gek zou worden van een diep gevoel van heerlijkheid. De nieuwe generatie in het Westen kent er het juiste woord voor — ik was ‘blissed out, stoned’. (...) De hele dag verliep vreemd, idioot, en het was een schokkende ervaring. Het verleden verliet me, alsof het nooit bij me gehoord had, alsof ik er ergens over gelezen had, alsof ik er over gedroomd had, alsof het het verhaal van iemand anders was, dat ik gehoord had, dat iemand me verteld had. Ik kwam los van mijn verleden, ik werd uit mijn geschiedenis getrokken, ik verloor mijn levensverhaal. Ik werd een niet-wezen, wat Boeddha *anatta* noemt. Grenzen verdwenen, scheidslijnen verdwenen. Mijn denkende geest verdween; miljoenen kilometers weg. Het was moeilijk vasthouden, hij snelde verder en verder weg, en er was geen drang om hem in de buurt te houden. Ik stond gewoon onverschillig tegenover wat er gebeurde. Het was wel in orde. Er was geen drang om de lijn van het verleden vast te houden.’

Osho vertelt vervolgens hoe hij dit proces als de pijnlijke barensweeën van een geboorte voelt, en bereid was om in dit proces te sterven. Die zeven dagen waren zo fantastisch geweest, niet anders hoefde meer. 's Avonds viel hij in slaap, en hij beschrijft hoe dit een heel vreemd soort slaap was. Zijn lichaam sliep, maar hijzelf was wakker. Het was alsof twee polen samen kwamen, de positieve en de negatieve, slaap en bewustzijn, dood en leven.

Het was alsof schepper en schepping elkaar ontmoetten. Dan wordt hij wakker:

‘Zo rond twaalf uur gingen mijn ogen plotseling open — ik deed ze niet zelf open. Iets anders had de slaap verbroken. Ik voelde een grote aanwezigheid in de kamer om me heen. Het was een erg kleine kamer. Ik voelde pulserend leven overal om me heen, een sterke vibratie — bijna als een orkaan, een hevige storm van licht, vreugde, extase. Ik verdrong erin. Het was zo ontzettend werkelijk, dat alles onwerkelijk werd. De muren van de kamer werden onwerkelijk, het huis werd onwerkelijk, mijn eigen lichaam werd onwerkelijk. Alles werd onwerkelijk, omdat nu, voor de eerste keer, werkelijkheid er was.’

Osho gaat dan in op het begrippen maya, de werkelijkheid zoals wij die beleven en de echte werkelijkheid. Die werkelijkheid was aanwezig, transparant, maar ook zo solide dat hij bijna aan te raken was. Wat hem overkomt is zo overweldigend, dat hij het binnenshuis niet langer uit kan houden. Het was een te kleine ruimte voor zo 'n enorm verschijnsel. Buiten voelde hij zich rustiger worden:

‘Ik wandelde naar het dichtstbijzijnde park. Het was een totaal nieuw soort wandeling, alsof de zwaartekracht verdwenen was. Ik liep, of ik rende, of ik vloog gewoon; dat was moeilijk vast te stellen. Zwaartekracht bestond niet, ik voelde me gewichtloos — alsof een bepaald soort energie me optilde. Ik was in de handen van een ander soort energie. Voor het eerst was ik niet meer op mezelf, voor de eerste keer was ik niet meer een individu, voor de eerste keer viel de druppel in de oceaan. Nu was de hele oceaan van mij, ik was de oceaan. Er waren geen grenzen. Een ontzettend grote kracht kwam opzetten, alsof ik alles kon doen, wat je ook maar kunt bedenken. Ik was er niet, alleen de kracht was er.’

Osho klimt over het hek van het park waar hij elke dag naar toe ging:

‘Op het moment dat ik het park binnenging werd alles lichtgevend, het hele park — wat een weldaad, wat een zegen. Ik zag de bomen voor de eerste keer — het groen, het leven, het stromen van het sap. Het hele park was in slaap, de bomen sliepen. Maar ik kon zien hoe het hele park vol leven was, zelfs de grassprietjes waren zo mooi. Ik keek om me heen. Eén boom lichtte fantastisch op - de maulshree boom. Hij trok me aan, hij trok me naar zich toe. Ik had hem niet uitgekozen, god zelf had hem gekozen. Ik ging naar de boom, zat onder de boom. Toen ik daar zat begonnen de dingen op hun plek te vallen. Het hele universum werd een zegen.’

Deze tijdloze ervaring is een keerpunt in Osho's leven. Niets is meer zoals het was. Die dag, zo zegt hij, is er iets op gang gekomen dat maar doorgaat — niet als een continuïteit, niet als iets permanents, maar als iets dat elk moment opnieuw gebeurt. Elk moment is het weer een wonder.

In het laatste deel van zijn toespraak gaat Osho in op de tere kracht van de liefde die Boeddha's bezitten. Hij spreekt over inspanning en het loslaten van inspanning, over hoe het doen van niet-doen het hoogste doen is. Als alle inspanning wegvalt, ontstaat meditatie:

‘Toen Jezus gedoopt werd, zo zegt men, door Johannes de Doper in de rivier de Jordaan, daalde God op hem neer, of de Heilige Geest, als een duif. Ja, zo is het precies. Als jij er niet bent, dan daalt vrede in je neer... fladderend als een duif... gaat naar je hart en zoekt daar zijn verblijf, blijft er voor altijd. Jij staat jezelf in de weg, jij bent de barrière. Meditatie komt als degene die mediteert er niet is. Als je denkmechanisme en al zijn activiteit terugwijkt — inziet dat het niets om het lijf heeft — dan dringt het onbekende bij je naar binnen, overweldigt je. De denk-machine moet wijken om god te laten zijn. Kennis moet wijken om weten te laten zijn. Jij moet verdwijnen, jij moet plaats maken. Jij moet leeg worden, alleen dan kun je vol zijn.’

Osho eindigt zijn toespraak door nog eens te benadrukken dat de gebeurtenissen op de 21e maart een volledige discontinuïteit inhielden met zijn verleden. Hij stierf en hij werd herboren, hij werd non-existent en de existentie zelf. Het was een totale dood. De persoon die vele, vele levens geleefd had, was gestorven. Een ander wezen, totaal nieuw, in niets verbonden met het oude, kwam tot aanzijn. En hij besluit met de woorden:

‘Religie bezorgt je enkel een totale dood. Misschien is dat de reden dat ik de hele dag die voorafging aan deze gebeurtenis als een aanloop tot de dood voelde, alsof ik dood zou gaan — en ik stierf werkelijk. Ik heb veel andere soorten dood meegeemaakt, maar vergeleken hierbij stelden die niets voor, dat was steeds een halve dood. Soms stierf het lichaam, soms stierf een deel van de denkmachine, soms stierf een deel van het ego, maar als je naar de persoonlijkheid kijkt, die bleef bestaan. Vaak gerenoveerd, vaak bijgeverfd, hier en daar een beetje veranderd, maar die bleef bestaan, de continuïteit bleef. Die nacht was de dood totaal. Het was een afspraak met de dood en met god, op hetzelfde moment.’

1. Deze toespraak, één uit een serie gewijd aan de 42 soetra's van Boeddha, is te vinden in *The Discipline of Transcendence*, deel 2, hoofdstuk 11.

SPONSORS

Dit Symposium werd financieel mede mogelijk gemaakt door:

Osho Publikaties

Vianenstraat 48, 1106 VD Amsterdam.

Tel. 020-6969372. Fax: 020-6915642.

E-mail: oshopublikaties@compuserve.com. Internet: www.osho.nl.

Aries Astro-Services

Astrologische berekeningen en analyses.

Plaat 2, 1261 LH Blaricum.

Tel./fax: 035-6424554.

E-mail: post@ariesastro.nl. Internet: www.ariesastro.nl.

Centrum ter bevordering van het Lachen

Dhyan Sutorius, arts.

Secr.: Jupiter 1007, 1115 TX Duivendrecht.

Tel. 020-6900289.

Internet: www.lachmeditatie.info

T4U - Avatar Trainingen

Catharina Boudewijnshof 83, 1064 PG Amsterdam.

Tel. 06-13651376 / 06-13625982.

E-mail: t4u@tiscalimail.nl. Internet: http://avatar.tiscaliweb.nl.

Instituut Kleurenpunctuur Nederland

Kleurenpunctuur en Kirlianfotografie.

Praveeta Timmerman.

Mr. P.N. Arntzeniusweg 80, 1098 GS Amsterdam.

Tel. 020-4687865. Fax: 020-4688384.

E-mail: praveeta@kleurenpunctuur.nl. Internet: www.kleurenpunctuur.nl.

Prabhu Haremaker, Goed Lichaamswerk

Voor Rebalancing-, Craniosacraal Balancing- en Ontspanningsmassagesessies.

Ook voor Tachyonproducten = Advances Technologies Producten.

Jozef Israëlskade 422, 1074 ST Amsterdam.

Tel./fax 020-6391061.

E-mail prabhu@chello.nl.

Fenix Consultancy

Adviesbureau voor keuzebegeleiding. Ojas Th. de Ronde.
Doddendaal 125, 1082 XR Amsterdam.
Tel. 020-6447320.
E-mail: ojas.de.ronde@hetnet.nl.

Tibetan Pulsing

Energetisch Lichaamswerk volgens een oude Tibetaanse methode.
Sundari Coevert.
1^e Jan Steenstraat 112 /2, 1072 NR Amsterdam.
Tel. 020-6753479.
E-mail sunny.tib.puls@planet.nl. Internet: www.tibetanpulsing.nl.

Osho's Visie in de Praktijk

Counseling-meditatiebegeleiding-bodywork-kleurenbehandeling.
Drs. Ma Donna van der Steeg, psychologe.
Bloemfonteinstraat 127, 2572 JD Den Haag.
Tel. 070-4020712.
E-mail: osho.translations@worldonline.nl. Internet: www.madonna.nl

Pujari Plattel Natural Art

Natural Art brings nature inside. Art, Styling, Floristry. Pujari Plattel.
Bredestraat 5, 4062 PM Zennewijnen.
Tel./fax 0344-651383 / 0628475038.
E-mail: pujari@naturalart.nl. Internet: www.naturalart.nl.

*Daarnaast werd een bijdrage ontvangen van enkele gevers
die anoniem wensen te blijven.*

ADRESSEN

NEDERLAND

Amstelveen

Osho Meditatie Centrum – Ma Bodhi Dakshina. Henegouwselaan 29, 1181 CV Amstelveen. Tel. 020-6433608.

Osho Universal OFS – P. Wiemers. Jol 168, 1186 LW Amstelveen.

Amsterdam

Osho Mevlana – Tarangita Bosman. Pijnackerstraat 7a, 1072 JS Amsterdam. Tel. 020-6624364. E-mail tara@xs4all.nl.

Osho Multiversity – Sunhala van den Meijdenberg / Samarpan Vergouwen. Sarphatipark 5 /1, 1073 CN Amsterdam. Tel. 020-6797822.

Osho Publikaties – Abhivandan en Mayo. Vianenstraat 48, 1106 DD Amsterdam. Tel. 020-6969372. Internet www.osho.nl.

Baarn

Surmani OMC, Melkpad 15A, 3741 TK Baarn. Tel. 035-5420463.

Ten Boer

Osho Marut Nieuws – Uday Denkers. Roggeneed 28, 9791 JE Ten Boer. Tel. 050-3022491.

Diemen

Osho Information Center - Prem Shanta, Deva Pipasa. Kolgans 17, 1111 VS Diemen.

Duivendrecht

Centrum ter Bevordering van het Lachen – Dhyan Sutorius, arts. Secr.: Jupiter 1007, 1115 TX Duivendrecht. Tel. 020-6900289.

Egmond aan Zee

Osho Humaniversity – Chandrika Carrivik-Zimmerman. Dr. Wiardi Beckmanlaan 4, 1931 BW Egmond aan Zee. Tel. 072-5064114. E-mail info@humaniversity.nl.

Groningen

Osho Marut – Puja / Nutano. p/a J. v.d. Engel, Tuinstraat 40, 9711 VE Groningen.
E-mail info@oshomarut.nl.

Altura Mara – Shanti en Vibodha. G. Pirestraat 25-29, 9728 WK Groningen. Tel.
050-5494621. E-mail swami@keyacces.nl.

Den Haag

Wajid OMC - Swami Anand Kailash / Swami Anand Pim. Prins Hendrikplein 1,
2518 JA Den Haag. Tel. 070-3460023. E-mail info@wajid.nl.

Haarlem

Arpito Meditaties – Prem Grada Kleison. Louis Pasteurstraat 218, 2035 RS
Haarlem. Tel. 023-5329834. E-mail premgrada@zonnet.nl.

Heerenveen

Yoga Centrum – Chetan Atte Bouma. Poelen 9, 8446 LA Heerenveen. Tel. 0513-
623037. E-mail attebouma@frieslandcom.nl.

Hengelo

Leela Open Meditatief Centrum – Toshō Kooimans. Achterhoekse Molenweg 271-
7, 7556 GL Hengelo. Tel. 074-2433626. centrum op: Wilbertstraat 15E, 7556 HW
Hengelo. E-mail tosh@wxs.nl.

Leiden

Osho Info Centrum – Ketu Bruins. Zijlsingel 27, 2315 KD Leiden.

Leidschendam

Osho Meditaties Feniks – Willem J. Overvliet. St. Bonifatiusstraat 22, 2264 AM
Leidschendam. Tel. 070-3200035.

Nieuw-Scheemda

De Witte Wolk – Nirad Verbeek-Heemskerk. Hamrikkerweg 132, 9943 PD Nieuw-
Scheemda. E-mail t.r.verbeek@pl.hanze.nl.

Oudeschild

Osho Prem Mandir – C. Drost-Telman. De Ruyterstraat 62, 1792 AK Oudeschild.
Tel. 0222-314013.

Uffelte

Osho Santosh – Suryo K.H. Goud. Dorpsstraat 13, 7975 AM Uffelte. Tel. 0521-351378.

Usquert

AUM Instituut, Centrum voor Spirituele Therapie. Warwerderweg 97, 9988 SV Usquert. Tel. 0595-423023.

Voorburg

Osho Gandha Info Centrum – Anand Frank Cliné. Bruinings Ingenhoeslaan 202, 2273 KW Voorburg. Tel. 06-25506898. E-mail fm.cline@minvws.nl.

Wijnjewoude

Osho Kirtan Meditatieschool – Jivan Bauke Raadgever. Tjalling Harkeswei 75, 9241 HL Wijnjewoude. Tel. 0516-471688. E-mail kirtan@wxs.nl.

Zutphen

Osho Video's – H. van Stee. Stokebrand 185, 7206 ED Zutphen. Tel. 0575-527215.

BELGIË

Antwerpen

Osho Informatie Centrum ATMA – Swami Dhyan Daniel. Happaertstraat 26, B-2000 Antwerpen. Tel. 0032-03/665036. E-mail osho.ic.atma@wanadoo.be.

Brussel

Osho Meditatie Centrum Shanti Om. Rembrandtstraat 25, B-1040 Brussel.

Deurne

Osho Multiversity Belgium – Devanshu / Abhilash / Dirk / Paritosh. Boekenberglei 109, B-2100 Deurne. E-mail ivan.demot1@yucom.be.

Gentbrugge

Osho Info Center Sammasati, Peter Benoitlaan 163 B, 9050 Gentbrugge. Tel. 0032-09/2306160 of 0032-0473/432634. E-mail info@OshoICgent.be.

Oostende

Centrum Athelas, Romestraat 71, 8400 Oostende. Tel. 0032-050/803709. E-mail centrumathelas@belgacom.net. Internet www.athelas.hostmb.com.

Steenokerzeel

Osho Informatie Centrum – Ma Kalyani. Dijkveldweg 44, B-1820 Steenokerzeel. E-mail an.matthe@planetinternet.be.

Osho's werk en visie

Op 13 december 2003 werd het Osho Symposium 'DE WETENSCHAP VAN HET HART' gehouden. Aanleiding was het feit dat het in 2003 vijftig jaar geleden was dat Osho Verlicht werd.

Er is de laatste jaren een groeiende belangstelling voor Osho te bespeuren. Dat blijkt o.a. uit het feit dat Osho, naar wie tot tien jaar na zijn dood in 1990 praktisch nooit in de literatuur verwezen werd, nu heel regelmatig in artikelen in de bestaande spirituele tijdschriften geciteerd wordt. Die toenemende belangstelling blijkt ook uit een stijgende boekverkoop. Gegevens van Osho Publikaties in Amsterdam wijzen dat uit.

De tijd is rijp, aldus de organisatoren van het Symposium, om Osho's werk en visie toegankelijk te maken, te bestuderen en uit te werken wat zijn nalatenschap voor individu en maatschappij precies inhoudt. Over beide heeft hij talloze uitspraken gedaan.

De hier opgenomen inleidingen en de discussie daarover beogen aan die uitwerking een eerste bijdrage te leveren.